

JUGOSLOVENSKI PREGLED

*INFORMATIVNO DOKUMENTARNI
PRIRUČNIK O JUGOSLAVIJI*

SEPTEMBAR 1960

9

JUGOSLOVENSKI PREGLED

GODINA IV
Septembar 1960

Uredivački odbor

Pretsednik NIKOLA MINČEV; *članovi*: dr JOŽE BRILEJ, BOŽIDAR ĐUROVIĆ, dr PAVLE KOVAČ, LJUBICA MIHIĆ, ANTE NOVAK, VOJO RAKIĆ, STANA TOMAŠEVIĆ, dr TONE VRATUŠA

Glavni urednik BOŽIDAR ĐUROVIĆ

Izdavač

PUBLICISTIČKO-IZDAVAČKI ZAVOD »JUGOSLAVIJA«, BEOGRAD, Terazije 31

SADRŽAJ

DRUŠTVENO I DRŽAVNO UREĐENJE

Političko-teritorijalna podela	343—348
Političko-teritorijalne jedinice 1960.....	349—355
Sednice Saveznog izvršnog veća	356

POLITIČKE I DRUŠTVENE ORGANIZACIJE

Sindikatski odbor državnih ustanova Jugoslavije.....	357—363
Aktivnost Saveza inženjera i tehničara Jugoslavije (1957—1960)	363—366

PRIVREDA

Ishrana stanovništva.....	367—374
Industrijsko bilje	375—382

KULTURA

Repertoar profesionalnih pozorišta	383—384
XI Dubrovačke letnje igre.....	384—385
Đački listovi i časopisi u školama	385—386

FIZIČKA KULTURA I NARODNA TEHNIKA

Atletika	387—390
Rezultati jugoslovenskih sportista na XVII Olimpijskim igrama.....	391—393
Planinarski savez Jugoslavije	394—396

SPOLJNA POLITIKA

Međunarodni ugovori zaključeni u prvoj polovini 1960..	397—398
--	---------

POLITIČKO-TERITORIJALNA PODELA

Promene u političko-teritorijalnoj podeli u Jugoslaviji¹ bile su stalni i neophodan proces uslovljen celokupnim društveno-ekonomskim i političkim razvitkom zemlje. Zato je političko-teritorijalnoj podeli otpočetka pridavan veliki značaj, jer su teritorijalne jedinice (sela, mesta, opštine, srezovi, gradovi, okruzi i oblasti) služile kao osnova za obrazovanje lokalnih organa vlasti (narodnih odbora) i raznih drugih organa, službi i organizacija.

Neposredno posle rata obrazovanje teritorijalnih jedinica imalo je više administrativni karakter, jer su uglavnom služile za organizovanje lokalnih organa vlasti, što se vidi i iz zakona koje su o tome donosile narodne republike (zakoni o administrativno-teritorijalnoj podeli). S jačanjem i razvijanjem narodnih odbora kao organa narodnog samoupravljanja, a naročito posle 1952, utvrđivanje političko-teritorijalnih jedinica sve više gubi obeležje administrativne podele i postaje veoma važno organizaciono, pravno i društveno-političko pitanje. Značaj tog pitanja naročito je došao do izražaja kada su organi upravljanja preduzeća i ustanova počeli da se i na teritorijalnoj osnovi ujedinjuju putem veća proizvođača, komora, stručnih udruženja, saveta narodnih odbora i slično.

Prelaskom na komunalno uređenje 1955 značaj teritorijalne podele postaje još veći s obzirom da opštine i srezovi postaju osnova za organizovanje društveno-ekonomskog života i svih oblika narodnog samoupravljanja. Pored narodnih odbora, poseban značaj dobijaju i drugi organi narodnog samoupravljanja koji se organizuju na teritorijalnoj osnovi unutar opština (zborovi birača, mesni odbori, stambene zajednice i dr.), usled čega pravilno utvrđivanje teritorijalnih jedinica postaje još veća nužnost.

Na teritorijalnu podelu uvek su imali, pa i sada u određenom meri imaju uticaja i razni drugi faktori — konfiguracija terena, privredna razvijenost područja, nacionalni sastav (naročito kod nacionalnih manjina) i sl.

Iako su teritorijalne promene bile stalni proces, u njima se jasno ocrta nekoliko osnovnih perioda.

TERITORIJALNA PODELA DO 1946

Teritorijalna podela u predratnoj Jugoslaviji bila je izvršena na opštine, srezove i banovine. Za vreme rata okupatori i kvislinške vlade formirane u pojedinim delovima Jugoslavije stvarali su teritorijalnu podelu koja je odgovarala njihovim ciljevima i uslovima okupacije i rata.

U prvim oslobođenim delovima zemlje organizovani su narodnooslobodilački odbori u pojedinim naseljima (selima, varošicama i gradovima), a kasnije i opštinski, sreski, okružni i oblasni odbori. Pitanju teritorijalne podele u oslobođenim delovima zemlje prilazilo se s gledišta interesa oslobodilačke borbe i stvarnih želja i potreba naroda, imajući u vidu ratne uslove, konfiguraciju terena, veličinu oslobođene teritorije, a naročito mogućnosti aktivnog učešća naroda u vršenju vlasti.

Od 1941 do 1945 teritorijalna podela na oslobođenim područjima menjala se i usklađivala prema veličini oslobođene teritorije i stečenim iskustvima. U svakom oslobođenom selu biran je seoski narodnooslobodilački odbor kao organ nove narodne vlasti. Po nekoliko oslobođenih sela sačinjavalo je opštinu, a dve, tri i više opština srez, čije se sedište menjalo (najčešće se nalazilo u nekom selu).

¹ Pod političko-teritorijalnom podelom podrazumeva se podela teritorije unutar narodnih republika i autonomnih jedinica na teritorijalne jedinice (područja) unutar kojih se organizuju organi vlasti i razne društvene i stručne službe i ostvaruje samoupravljanje radnog naroda na teritorijalnoj osnovi.

U nekim krajevima više srezova je sačinjavalo okrug, u kome je bio organizovan okružni narodnooslobodilački odbor. Na sličan način su u nekim krajevima bile organizovane oblasti sa oblasnim narodnooslobodilačkim odborima. Takvo stanje bilo je i neposredno posle oslobođenja sve do donošenja Ustava FNRJ, odnosno prvih republičkih zakona o administrativno-teritorijalnoj podeli.

TERITORIJALNA PODELA OD 1946 DO 1949

Posle donošenja Ustava i Opšteg zakona o narodnim odborima, tokom 1947 doneseni su i prvi republički zakoni o teritorijalnoj podeli.

Vrste teritorijalnih jedinica utvrđene su Opštim zakonom o narodnim odborima. Prema tom Zakonu, teritorijalne jedinice su mesta (sela i manji gradovi kao područja mesnih narodnih odbora), srezovi, gradovi, okruzi i oblasti. Republičkim zakonima o administrativno-teritorijalnoj podeli utvrđeni su broj teritorijalnih jedinica, njihova područja i sedišta narodnih odbora. Na osnovu ove podele obrazovani su mesni narodni odbori kao najniži stepen u organizaciji narodne vlasti. Područja mesnih narodnih odbora su ustvari bila pojedina sela i varošice. U nekim slučajevima ona su obrazovana od dva ili više po broju stanovnika manjih i ekonomski slabijih sela odnosno varošica (tabela 1).

TABELA 1 — BROJ PODRUČJA MESNIH NARODNIH ODBORA
1946—1948

	1946	1947	1948
Jugoslavija	11.556	7.866	7.967
Srbija	3.816	2.578	2.575
Hrvatska	4.399	2.401	2.358
Slovenija	1.119	1.119	1.270
Bosna i Hercegovina	1.293	875	871
Makedonija	748	748	748
Crna Gora	181	145	145

Podaci: Statistički godišnjak FNRJ 1954.

Gradovi su bili organizovani kao teritorijalne jedinice u kojima se formiraju gradski narodni odbori. Ovi odbori su mogli biti u rangu sresa (gradovi srednje veličine) ili okruga (veliki gradovi), o čemu je odlučivano zakonima narodnih republika. Veći gradovi su se delili na rejone i imali rejonske narodne odbore.

Srezovi su obuhvatali područja više mesta — odnosno mesnih odbora koja su imala zajedničke ekonomske, kulturne i druge interese. U srezovima su formirani sreski odbori.

TABELA 2 — BROJ SREZOVA I GRADOVA U RANGU
SREZOVA 1946—1948

	Srezovi			Gradovi u rangu srezova		
	1946	1947	1948	1946	1947	1948
Jugoslavija	407	338	339	75	85	88
Srbija	153	120	120	30	34	34
Hrvatska	110	88	87	23	22	24
Slovenija	25	25	27	2	3	3
Bosna i Hercegovina	78	65	65	9	13	14
Makedonija	27	27	27	8	9	9
Crna Gora	14	13	13	3	4	4

Podaci: Statistički godišnjak FNRJ 1954.

Okruzi su obuhvatali područja više srezova koja su sačinjavala prirodnu i ekonomsku celinu, a oblasti šira područja koja su predstavljala određenu istorisku, ekonomsku i kulturnu celinu. U okruzima i oblastima su formirani odgovarajući narodni odbori (okružni, oblasni).

Posle donošenja republičkih zakona o teritorijalnoj podeli, u Jugoslaviji je bilo 2 oblasti (Dalmacija i Istra),

48 okruga,² 6 gradova u rangu okruga (Zagreb, Ljubljana, Sarajevo, Skopje, Split i Beograd), 75 gradova u rangu sreza, 407 srezova i 11.556 mesnih narodnih odbora.

Međutim, već u toku 1947 ukidaju se svi okruzi i gradovi u rangu okruga, a broj srezova se smanjuje za 69. Broj gradova u rangu srezova povećao se za 10, a broj područja mesnih narodnih odbora se smanji za 3.690. Smanjivanje broja područja mesnih narodnih odbora bilo je naročito veliko u Hrvatskoj (gotovo za polovinu), zatim u Srbiji (za preko 1.000) i u Bosni i Hercegovini (za oko 400).

Posle ovih promena sistem teritorijalne podela je umnogome pojednostavljen, jer postoje uglavnom samo srezovi (i gradovi u rangu srezova) i područja mesnih narodnih odbora.

Ovakva struktura teritorijalne podela ostaje i u 1948 uz manje izmene u broju teritorijalnih jedinica. Ukinuta je jedna oblast u Hrvatskoj, broj srezova se povećao za 1 (ukinut 1 u Hrvatskoj i obrazovana 2 u Sloveniji), a broj područja mesnih odbora za ukupno 101 (u Sloveniji za 151 uz istovremeno smanjenje u Hrvatskoj za 43, u Srbiji za 3 i u Bosni i Hercegovini za 4).

TERITORIJALNA PODELA OD 1949 do 1952

Marta i aprila 1949, na osnovu Ukaza Prezidijuma Narodne skupštine FNRJ od marta iste godine, izvršeno je u celoj zemlji, osim Crne Gore, osnivanje oblasti i oblasnih narodnih odbora. Obrazovanje oblasti bilo je uslovljeno širokim procesom decentralizacije koji je zahtevao dalje jačanje narodnih odbora i njihovih organa. Oblasni narodni odbori su za vreme svoga postojanja imali osnovni zadatak da kontrolnim, instruktorskim i stručnim radom doprinesu jačanju sreskih, gradskih i mesnih narodnih odbora. Kada je kadar ovih narodnih odbora dovoljno ojačao u stručnom i političkom pogledu, prestala je i potreba za postojanjem oblasti i njihovih organa.

Maja 1949 donesen je novi Opšti zakon o narodnim odborima, koji je utvrdio novu kategorizaciju teritorijalnih jedinica (čl. 1 i 11 do 15) i dao pravnu osnovu za novu teritorijalnu podelu. Prema odredbama tog Zakona teritorijalne jedinice su: mesta (kao područja mesnih odbora) koja sačinjavaju sela, radnička naselja i varošice i gradovi koji su dobili dvojak status: gradovi van sastava sreza i gradovi u sastavu sreza odnosno oblasti. Glavni gradovi narodnih republika mogli su biti i izvan sastava oblasti, a njihovi narodni odbori neposredno podređeni republičkim organima. Status svakog grada je posebno određivan zakonom narodne republike.

Ovakvom teritorijalnom podelom uvedena su tri stepena u sistemu lokalne vlasti (mesni — sreski — oblasni odbori), osim u Crnoj Gori, gde oblasti nisu ni formirane.

Posle donošenja Opšteg zakona o narodnim odborima, teritorijalna podela, utvrđena na osnovu republičkih zakona o teritorijalnoj podeli iste godine, imala je sledeću strukturu: 23 oblasti,³ 344 sreza, 89 gradova van sastava sreza (računajući tu i 6 glavnih gradova narodnih republika), 109 gradova u sastavu sreza i 7.782 mesta kao područja mesnih narodnih odbora.

U odnosu na prethodnu, 1948 godinu, broj srezova se povećao za 5 (u Bosni i Hercegovini i Srbiji za po 2 i Hrvatskoj za 1). Istovremeno broj područja mesnih narodnih odbora smanjen je za 185.

U toku 1950 izvršene su sledeće promene: u Makedoniji su prestale da funkcionišu oblasti; ukupan broj srezova se povećao za 16 (u Srbiji za 15 i u Hrvatskoj za 1); broj gradova van sastava sreza povećao se za 3 (u Sloveniji 2 i u Bosni i Hercegovini 1); broj gradova u sastavu sreza povećao se za 33 (Hrvatska proglašava 34 takva grada, a Bosna i Hercegovina ukida 1); broj područja mesnih narodnih odbora se smanjuje za 680 (u Hrvatskoj se ukidaju 407, u Crnoj Gori 7, u Sloveniji 2 i u Makedoniji 303, a istovremeno se povećava broj mesnih narodnih odbora u Bosni i Hercegovini za 33 i u Srbiji za 6).

U 1951, Ukazom Prezidijuma Narodne skupštine FNRJ od 7. XI. 1951, ukinute su sve oblasti u zemlji koje su osnovane ukazom od marta 1949. Time je ponovo uspostavljena dvostepenost u sistemu lokalnih organa vlasti do nivoa republike (mesni narodni odbor — sreski odbor).

Druge promene izvršene u toku 1951 su neznatne: broj gradova van sastava sreza povećan je za 2 (oba u Srbiji), a broj područja mesnih narodnih odbora takođe za 2 (tabela 3).

TERITORIJALNA PODELA OD 1952 DO 1955

Aprila 1952 Savezna narodna skupština je donela novi (treći) Opšti zakon o narodnim odborima kojim su kao teritorijalne jedinice uvedeni: srezovi, gradovi, gradske opštine i opštine. Na osnovu republičkih zakona o političko-teritorijalnoj podeli i u duhu određaba Opšteg zakona o narodnim odborima, nova političko-teritorijalna podela izvršena je već krajem iste godine u celoj zemlji. Prema ovoj podeli pojedine opštine u razvijenim varošicama i manjim gradovima koji nisu proglašeni za gradove imale su šira ovlašćenja (gradske opštine sa posebnim pravima). I niz većih gradova je podeljen na opštine.

Posle ove reorganizacije u Jugoslaviji je bilo 327 srezova, 24 grada, 241 gradska opština sa posebnim pravima i 3.811 opština.

Teritorijalnom podelom od 1952 umesto područja mesnih narodnih odbora obrazuju se opštine, odnosno umesto mesnih opštinski narodni odbori. Opštine postaju snažnije i znatno

TABELA 3 — POLITIČKO-TERITORIJALNA PODELA 1949—1951

	Oblasti		Srezovi			Gradovi van sastava srezova			Gradovi u sastavu srezova			Mesta (područja mesnih odbora)		
	1949	1950	1949	1950	1951	1949	1950	1951	1949	1950	1951	1949	1950	1951
Jugoslavija	23	20	344	360	360	89	92	94	109	142	142	7.782	7.102	7.104
Srbija	7	7	122	137	137	35	35	37	57	57	57	2.577	2.583	2.582
Hrvatska	6	6	88	89	89	24	24	24	—	34	34	2.329	1.922	1.922
Slovenija	3	3	27	27	27	3	5	5	—	—	—	1.136	1.134	1.134
Bosna i Hercegovina	4	4	67	67	67	14	15	15	26	25	25	847	880	880
Makedonija	3	—	27	27	27	9	9	9	18	18	18	748	445	445
Crna Gora	—	—	13	13	13	4	4	4	8	8	8	145	138	141

Podaci: Statistički godišnjak FNRJ 1960.

² Postojali su sledeći okruzi: u Srbiji 17: Beogradski, Čačanski, Kragujevački, Kruševački, Leskovački, Moravski (Svetozarevo), Niški, Novopazarski, Pirotski, Podrinjski (Šabac), Požarevački, Toplički (Prokuplje), Užički, Valjevska, Vranjski, Timočki i grad Beograd; u Autonomnoj Pokrajini Vojvodini 6: Novosadski, Pančevački, Petrovgradski (Zrenjanin), Somborski, Sremskomitrovački i Subotički; u Hrvatskoj 10: Osječki, Slavonskobrodski, Daruvarski, Bjelovarski, Zagrebački, Varaždinski, Banijski, Karlovački, Lički (Gospić), Primorsko-goranski (Sušak); u Sloveniji 4: Celjski, Ljubljanski, Mariborski i Okrug Novo Mesto; u Bosni i Hercegovini 7: Banjalučki, Bihački, Dobojski, Hercegovački (Mostar), Sarajevski, Travnički i Tuzlanski; u Makedoniji 4: Skopski, Bitoljski, Štipski i Veleški okrug. Crna Gora se nije delila na okruge,

³ Postojale su ove oblasti: u Srbiji: Beogradska, Kragujevačka, Niška, Timočka i Titovoužička; Autonomna Pokrajina Vojvodina i Autonomna Kosovsko-Metohijska Oblast su sačinjavale posebne oblasti; u Hrvatskoj: Dalmatinska, Bjelovarska, Karlovačka, Osječka, Riječka i Zagrebačka; u Sloveniji: Goriška, Mariborska i Ljubljanska; u Bosni i Hercegovini: Banjalučka, Mostarska, Tuzlanska i Sarajevska; u Makedoniji: Skopska, Šipska i Bitoljska.

TABELA 4 — POLITIČKO-TERITORIJALNA PODELA 1952—1955*

	Srezovi				Gradovi				Gradske opštine				Opštine			
	1952	1953	1954	1955	1952	1953	1954	1955	1952	1953	1954	1955	1952	1953	1954	1955
Jugoslavija	327	327	329	329	24	25	24	24	241	239	244	244	3.811	3.904	3.912	3.912
Srbija	126	126	126	126	7	7	7	7	47	47	47	47	2.206	2.255	2.255	2.255
Hrvatska	88	88	89	89	7	7	7	7	60	59	59	59	637	672	678	678
Slovenija	19	19	20	20	3	3	2	2	44	44	48	48	327	333	336	336
Bosna i Hercegovina	66	66	66	66	5	5	5	5	54	54	55	55	361	364	363	363
Makedonija	18	18	18	18	1	1	1	1	27	27	27	27	205	205	205	205
Crna Gora	10	10	10	10	1	2	2	2	9	8	8	8	75	75	75	75

*Podaci za 1955 odnose se samo na period do 1 septembra.

Podaci: Statistički godišnjak FNRJ 1960.

veće po području i broju stanovnika od područja ranijih mesnih odbora (broj opština iznosi 3.811 prema 7.104 područja mesnih narodnih odbora u prethodnoj godini). Opštine se po pravilu već tada formiraju od više međusobno povezanih naseljenih mesta koja predstavljaju određenu prirodnu i ekonomsku celinu. Zakonima narodnih republika su tačno navedena naselja koja sačinjavaju pojedine opštine.

Umesto ranije podele na gradove u sastavu i van sastava srezova, novom teritorijalnom podelom se ustanovljava samo jedan pojam grada koji, ustvari, odgovara rangu srezova sa gradskim narodnim odborom koji odgovara rangu sreskog narodnog odbora. Veći broj varošica (241) koje nisu imale uslove za dobijanje statusa grada postale su gradske opštine sa posebnim pravima. One nisu bile izdvojene iz sastava srezova, ali su njihovi organi (narodni odbori gradskih opština) dobili šira ovlašćenja i nadležnosti nego ostale opštine. Ove gradske opštine su donosile svoje društvene planove i neposredno učestvovala u raspodeli dohotka privrednih organizacija na svom području. Time su bili obezbeđeni uslovi za brži i skladniji razvitak ovih varošica i manjih gradova, koji su bili stvarni privredni, kulturni i zdravstveni centri širih područja, a u većini i sedišta sreskih narodnih odbora.

U 1953 su izvršene samo manje korekture u teritorijalnoj podeli utvrđenoj prethodne godine, a takođe i u 1954 u odnosu na 1953 (tabela 4).

U periodu od 1952 do 1955 položaj osnovne političko-teritorijalne jedinice u sistemu društveno-političkog uređenja imao je srez, a njegov predstavnički organ — narodni odbor srezova — imao je najšire nadležnosti i najznačajnija finansijska sredstva. Sreski narodni odbor ustvari je vršio sve poslove date narodnim odborima kao lokalnim organima, osim onih koji su izričito bili stavljeni u nadležnost opštinskih narodnih odbora. U ovom periodu su gotovo svi gradovi bili izdvojeni iz sastava srezova i imali samostalan status, dok su 244 varošice i manji gradovi u okviru srezova imali status gradskih opština sa posebnim pravima. Međutim, već početkom 1954 u nekim privredno razvijenim krajevima Jugoslavije javila se težnja i potreba da se izvrši odgovarajuće ujedinjenje pojedinih srezova i gradova, uz istovremeno pretvaranje opština i gradova kao komuna u osnovnu instituciju društveno-političkog uređenja.

TERITORIJALNA PODELA OD 1955 DO 1960

Nova teritorijalna reorganizacija od septembra 1955 izvršena je na osnovu Opšteg zakona o uređenju opština i srezova od juna iste godine, kojim su dalje razrađeni principi o samoupravljanju radnog naroda u opštinama i srezovima, utvrđeni Ustavnim zakonom. Samoupravljanje radnog naroda u opštinama i srezovima postalo je osnovna društveno-političkog uređenja, a opština je postavljena kao osnovna društveno-ekonomska zajednica građana i osnovna političko-teritorijalna organizacija samoupravljanja radnog naroda. Na taj način opština je postala osnovica komunalnog uređenja, čije je uvođenje omogućeno postojanjem društvene svojine nad sredstvima za proizvodnju i samoupravljanja proizvođača u privredi. Time je ujedno utvrđeno da opština vrši sva prava i dužnosti upravljanja društvenim poslovima,

osim onih koja su Ustavom ili zakonom stavljena u nadležnost srezova, republike ili Federacije, kao i onih prava koja pripadaju samoupravnim organizacijama i samostalnim ustanovama. Prema tome, opštinski narodni odbor je postao osnovni i prvostepeni organ u sistemu organa vlasti gotovo u svim društvenim odnosima.

Novom reorganizacijom takođe su jasno određeni mesto i uloga srezova. I srez je političko-teritorijalna organizacija, ali i društveno-ekonomska zajednica opština na svom području. U tome svojstvu srez vrši prava i dužnosti upravljanja poslovima od zajedničkog interesa za više opština i drugim poslovima određenim zakonom.

Grad nije više teritorijalna zajednica izdvojena iz sastava srezova niti ima poseban status. Pošto je grad po pravilu već naselje, on ima status opštine bilo da sam sačinjava opštinu ili da je sačinjava udružen sa svojom neposrednom okolinom. Ukoliko se grad deli na više opština, njegovu delatnost na jedinstvenom gradskom području uskladuje neposredno narodni odbor srezova ili gradsko veće koje se obrazuje za tu svrhu.

Sve opštine imaju isti pravni status i ista ovlašćenja.

Posle stupanja na snagu Opšteg zakona o uređenju opština i srezova, narodne skupštine narodnih republika su donele svoje zakone o područjima opština i srezova (jula i avgusta 1955), kojima je izvršena nova političko-teritorijalna podela (tabela 5).

TABELA 5 — BROJ OPŠTINA I SREZOVA POSLE TERITORIJALNE PODELE U 1955*

	Opštine	Srezovi
Jugoslavija	1.479	107
Srbija	737	42
Hrvatska	299	27
Slovenija	130	11
Bosna i Hercegovina	191	15
Makedonija	86	7
Crna Gora	36	5

* Stanje 1 septembra 1955.

Podaci: Statistički godišnjak FNRJ 1960.

Nova teritorijalna podela bila je rezultat brižljivih priprema izvršenih u svim narodnim republikama. Njome se nastojalo da se novim opštinama omogući da se razvijaju kao samoupravne komune, a srezovi kao zajednica komuna. Ali izvršena teritorijalna podela, iz objektivnih razloga, nije mogla biti potpuno prilagođena intencijama komunalnog uređenja. Reorganizacija je samo u osnovi uskladila strukturu teritorijalnih jedinica s komunalnim uređenjem, ali nije mogla rešiti sva pitanja od kojih je zavisila puna realizacija osnovnih principa komunalnog uređenja. To se naročito odnosilo na veličinu područja novih opština i srezova. Iako je reorganizacijom broj opština smanjen za 2.433, a broj srezova za 222, već u 1956 je uočeno da još postoje male i ekonomski nerazvijene opštine koje nisu sposobne da vrše date im funkcije, a takođe ni granice srezova nisu uvek u potpunosti odgovarale koncepciji srezova kao zajednice opština.

Srezovi, a naročito opštine su se u pojedinim delovima zemlje razlikovali po veličini područja i broju stanovnika (tabele 6 i 7).

TABELA 6 — OPŠTINE PREMA BROJU STANOVNIKA U 1955

	Svega opština	Broj stanovnika (u hiljadama)					
		do 5	5-10	10-15	15-20	20-25	25-30
Jugoslavija	1.479	279	567	273	148	96	52
Srbija	737	208	307	105	43	34	20
Hrvatska	299	32	121	55	34	25	12
Slovenija	130	20	48	30	15	8	5
Bosna i Hercegovina	191	9	55	51	37	17	12
Makedonija	86	5	20	26	15	9	3
Crna Gora	36	5	16	6	4	3	—

Podaci: Statistički godišnjak FNRJ 1956.

TABELA 7 — SREZOVI PREMA BROJU STANOVNIKA U 1955

	Svega srezova	Broj stanovnika (u hiljadama)				
		100	100-200	200-300	300-400	više od 500
Jugoslavija	177	26	53	24	2	2
Srbija	42	7	25	8	1	1
Hrvatska	27	11	11	4	—	1
Slovenija	11	4	5	2	—	—
Bosna i Hercegovina	15	1	6	7	1	—
Makedonija	7	—	4	3	—	—
Crna Gora	5	3	2	—	—	—

Podaci: Izveštaj SIV-a o iskustvima i problemima izgradnje komunalnog uređenja (jul 1960).

Kao što se iz podataka vidi, 846 opština ili 57% imalo je ispod 10.000 stanovnika. Međutim, iskustvo je ubrzo pokazalo da mala i privredno nerazvijena opština nije u stanju da se učvrsti kao osnovna društveno-ekonomska zajednica građana.

U 1956 je praćeno funkcionisanje komunalnog uređenja i razmatrana iskustva u pogledu formiranja novih područja opština i srezova. Krajem 1956 narodne skupštine nekih narodnih republika su razmatrale prve izveštaje o jednogodišnjim iskustvima funkcionisanja komunalnog uređenja, u kojima su posebno obrađivana iskustva u pogledu teritorijalne podele (naprimer u Bosni i Hercegovini).

U korekturi teritorijalne podele izvršenoj u 1957 još više je došla do izražaja tendencija povećanja područja opština i srezova. Broj srezova je u toj godini smanjen za 12 (u Crnoj Gori 5, u Srbiji 5 i u Sloveniji 2). Na osnovu ovlašćenja Savezne narodne skupštine u Crnoj Gori je republičkim zakonom ukinuto svih pet srezova. Ova je promena od posebnog značaja, jer se u sistemu teritorijalne podele javlja jedna republika bez srezova, u kojoj je uspostavljen neposredni odnos opština — republika. U Crnoj Gori su posle ove promene funkcije sreskih organa preuzeli republički organi. U istoj godini broj opština u celoj zemlji je smanjen za 286. Najveće smanjenje broja opština bilo je u Srbiji (236), zatim u Hrvatskoj (21), Makedoniji (13) i Sloveniji i Crnoj Gori (po 8).

TABELA 8 — POLITIČKO-TERITORIJALNA PODELA 1955-1960

	Opštine				Srezovi					
	1955	1956	1957	1958	1959	1960*	1955	1956	1957	1958
Jugoslavija	1.479	1.479	1.193	1.135	836	800	107	107	95	91
Srbija	737	737	501	501	240**	240	42	42	37	37
Hrvatska	299	299	278	277	275	258	27	27	27	27
Slovenija	130	130	122	122	89	83	11	11	9	8
Bosna i Hercegovina	191	191	191	134	131	126	15	15	15	12
Makedonija	86	86	73	73	73	73	7	7	7	7
Crna Gora	36	36	28	28	28	20	5	5	—***	—

* Stanje na dan 1 juna 1960.

** Stanje decembra 1959 (posle reorganizacije teritorijalne podele u toj godini).

*** Srezovi u Crnoj Gori ukinuti su iste godine.

Podaci: Statistički godišnjak FNRJ 1960: za 1960 dokumentacija Sekretarijata SIV-a za zakonodavstvo.

U 1958 najveće teritorijalne promene su izvršene u Bosni i Hercegovini, gde je ukinuto 57 opština i 3 srez. U Hrvatskoj je ukinuta 1 opština, a u Sloveniji 1 srez. Ukinuti srezovi su ustvari potpuno ili delimično spojeni s nekim od postojećih srezova.

Proces prilagođavanja teritorijalne podele novom komunalnom uređenju nastavljen je u 1959, kada je izvršena opšta revizija teritorijalne podele u Srbiji, a u nekim drugim republikama učinjene manje korekture. Ukupan broj opština u zemlji dalje se smanjio za još 299 (u Srbiji 261, Sloveniji 33, u Bosni i Hercegovini 3 i Hrvatskoj 2). Smanjivanje broja opština u Srbiji je izvršeno zbog toga što su to uglavnom bile najmanje opštine po broju stanovnika, te nisu imale uslova da se razvijaju kao društveno-ekonomske zajednice. Tada je u Srbiji ukinuto ukupno 16 srezova, među kojima i svih 5 srezova u Autonomnoj Kosovsko-Metohiskoj Oblasti, gde su funkcije srezova prešle na Oblast i njene organe.

U prvoj polovini 1960 izvršene su samo manje teritorijalne promene u opštinama. Ukupan broj opština u zemlji smanjen je za još 36 (u Hrvatskoj za 17, Sloveniji za 6, i u Bosni i Hercegovini za 5 i Crnoj Gori za 8) (tabela 8).

SADAŠNJE STANJE I PROBLEMI TERITORIJALNE PODELE

OPŠTINE. I pored svih usklađivanja koja su dosad izvršena, još postoje velike razlike u veličini između pojedinih opština (tabela 9).

TABELA 9 — PROSEK VELIČINE PODRUČJA I BROJA STANOVNIKA OPŠTINA U 1960

	Velicina u km ²	Stanovnika
Jugoslavija	319,7	23.333
Srbija	368,2	31.975
Hrvatska	219,1	16.344
Slovenija	243,9	19.247
Bosna i Hercegovina	405,7	26.563
Makedonija	353,2	20.452
Crna Gora	690,6	24.250

Podaci: Izveštaj SIV-a o iskustvima i problemima izgradnje komunalnog uređenja (jul 1960).

Po veličini područja i broju stanovnika opštine u Hrvatskoj i Sloveniji su ispod jugoslovenskog proseka. Po broju stanovnika ispod jugoslovenskog proseka su i opštine u Makedoniji, iako su po veličini teritorije nešto iznad tog proseka. Opštine u Crnoj Gori po broju stanovnika blizu su jugoslovenskom proseku, dok su po veličini teritorije dvostruko veće, što je posledica rastrkanosti naselja i planinskog karaktera znatnog dela Republike.

Prilikom uvođenja komunalnog uređenja u mnogim krajevima još nisu bili sazreli uslovi za njegovo puno funkcionisanje, pa ni političko-teritorijalna podela ustanovljena tada nije mogla biti trajna, jer privredni razvitak, a naročito razvoj saobraćaja sve više stvaraju nove povezane celine i postepeno ujedinjuju razdvojena sela i gradove. Sve to stvara nove odnose i uslove za povezivanje opština kao društveno-ekonomskih zajednica.

Današnja teritorijalna podela opština i srezova uglavnom je usklađena s principima komunalnog uređenja i funkcijama opština i srezova. Dalje ispravke biće potrebno vršiti tamo gde ovo usklađivanje nije izvršeno.

Rukovodeća načela pri tome su da komuna teritorijalno i po broju stanovnika treba da bude takva da se građanima omoguću neposredan uticaj u upravljanju njome, a istovremeno i dovoljno velika da bi se mogla razvijati kao ekonomski snažna društveno-ekonomska zajednica.

Poseban problem predstavljaju opštine u većim gradovima. Novom teritorijalnom podelom 1955 na području Beograda, Zagreba, Ljubljane, Sarajeva, Skopja, Subotice, Novog Sada, Niša, Rijeke, Osijeka, Splita i Maribora formirano je 68 opština. Obrazovanjem ovih opština građanima je data mogućnost da šire učestvuju u radu narodnih odbora i njihovih organa, što je doprinelo većoj inicijativi za razvoj ustanova društvenog standarda i privrede i za rešavanje mnogih drugih socijalnih pitanja u gradovima.

Međutim, i ova podela je ubrzo pokazala izvesne nedostatke, što se naročito odrazilo u t. zv. srednjim gradovima. Ovakvi gradovi još uvek predstavljaju jedinstveno i neizdiferencirano područje, s koncentracijom društvenih službi i celokupnog gradskog života, tako da nije postojala potreba da se u okviru njihovih teritorija stvara više opština. Pošto je u tim gradovima zbog malog područja i nedovoljnog obima poslova bilo nemoguće osnivati gradsko veće, koordinaciju poslova su vršili sreski narodni odbori, koji su se, međutim, više bavili gradskim poslovima nego poslovima opština van područja grada, i na taj način faktički smanjivali prava opština na području grada. Zato su već u toku 1956 i 1957 ukinute unutrašnje opštine na području Niša, Novog Sada i Osijeka. Međutim, i dalje je ostalo otvoreno pitanje unutrašnje podele u nekim drugim srednjim gradovima.

Osim toga, javila se i potreba za utvrđivanjem izvesnih principa za podelu gradova na unutrašnje opštine uopšte, jer se prilikom obrazovanja opština nije uvek polazilo od toga da one treba da imaju određen broj stanovnika, da njihovo područje treba da obuhvati određenu komunalnu celinu i da, prema tome, njihove granice treba da budu što prirodnije. Radi rešavanja ovih pitanja vođene su obimne diskusije, a januara 1959, na inicijativu Saveznog izvršnog veća, u Ljubljani je organizovan i poseban sastanak u okviru Stalne konferencije gradova. Na osnovu više analiza i ove diskusije, Savezno izvršno veće je 30 marta 1959 utvrdilo načela o organizovanju opština na području velikih gradova. Po donošenju ovih Zaključaka ukinute su opštine na području grada Subotice.⁴

SREZOVI. U periodu 1955—1960, uporedo sa afirmacijom opština i novog komunalnog uređenja u celini, kao izraz tendencije stvaranja većih srezova, ukinuta su ukupno 32 sresa. Međutim, još uvek postoje znatne razlike između srezova po veličini područja i broju stanovnika. Najveći srezovi po površini su: Mostar (9.425 km²), Niš (7.974 km²), Zaječar (6.035 km²) i Štip (5.908 km²), a najmanji Čakovec (724 km²), Križevci (1.068 km²), Slavovski Brod (1.185 km²) i Varaždin (1.226 km²). Prema broju stanovnika najveći srezovi u Jugoslaviji su: Beograd (643.190), Niš (615.261), Zagreb (512.722), a najmanji Ogulin (58.846), Slavenska Požega (66.214), Dubrovnik (72.590) i Kutina (80.670).

Prilikom uvođenja novog komunalnog uređenja opštine još nisu bile u stanju da same rešavaju mnoge probleme razvika društvenog standarda i privrede. Stoga je bilo neophodno da se stanovnici više opština udruže radi zajedničkog rešavanja takvih problema. Formiranje srezova je bilo nužno i stoga što u čitavoj zemlji nema područja u kome, jedna uz drugu, ne postoje razvijene i nerazvijene opštine. U tom smislu srezovi su igrali i još uvek igraju značajnu ulogu. Međutim, razvoj komunalnog uređenja, a naročito stalno osamostaljivanje opština stvorilo je određene probleme u odnosima sresa i opštine. U novim uslovima se i pitanje veličine srezova postavlja na drugi način.

Posle uvođenja komunalnog uređenja, srezovi su postepeno sve više dobijali oblik zajednice komuna. To je posebno došlo od izražaja kroz materijalno osamostaljivanje opština, prenošenjem brojnih nadležnosti na opštinske narodne odbore i njihove organe, kao i uvođenjem delegatskog sistema izbora za sreske organe i sreska rukovodstva. Osnovna funkcija sresa kao zajednice opština sastoji se pre svega u koordinaciji i usklađivanju rada opština na svome području, tj. organizovanju poslova koji su zajednički svim komunama i za koje su one zainteresovane ali nisu u stanju da ih pojedinačno reše, i u pomaganju razvika manje razvijenih opština.

GRADOVI I PRIGRADSKA PODRUČJA. Stvaranje većih i snažnijih opština zahtevalo je da se određena prigradska područja uključe u područje gradova, jer su po pravilu ekonomski povezana s njima. Međutim, prilikom teritorijalne reorganizacije 1955, neki gradovi su uključili u područja svoje opštine veći deo poljoprivrednog područja, a drugi manji. U toj fazi je postojala obostrana želja i grada i sela za stvaranjem jedinstvenog opštinskog područja. Kod seoskog stanovništva su postojale pretpostavke da će priključenje gradu stvoriti veće mogućnosti razvoja, a u gradovima uverenje da će se određenim sredstvima i merama moći sigurnije uticati na preorijentaciju poljoprivredne proizvodnje u pravcu zadovoljenja potreba grada. Iako su se stvaranjem jedinstvenih opština sa područja gradova i okolnih sela uglavnom ostvarivali ciljevi zbog kojih su ovakve opštine obrazovane, ipak u nizu slučajeva nisu postignuti očekivani rezultati.

PODRUČJA ZBOROVA BIRAČA, MESNIH ODBORA I STANBENIH ZAJEDNICA. Od 1946 narodni odbori su obrazovani samo u okviru teritorijalnih jedinica utvrđenih zakonima narodnih republika. Međutim, pored narodnih odbora kao osnovnih organa vlasti i društvenog samoupravljanja, postepeno su se razvili i afirmisali i drugi organi društvenog samoupravljanja na teritorijalnoj osnovi (najpre zborovi birača — koji postoje još iz doba rata, a zatim od 1955 mesni odbori i stanbene zajednice). Područja za formiranje odnosno funkcionisanje ovih organa obrazuju se unutar pojedinih opština opštinskim statutima ili statutarnim odlukama, koje potvrđuju predstavnički organi višeg stepena. Unutar ovih područja formiraju se i razne društveno-političke organizacije. Stoga od pravilnog formiranja ovih područja dobrim delom zavisi i funkcionisanje komunalnog sistema u celini i dalje razvijanje inicijative građana.

Područja zborova birača obuhvataju deo naselja odnosno jedno ili više obližnjih naseljenih mesta. Osnovno je da ovo područje predstavlja jednu celinu, tako da se birači mogu bez većih teškoća sastajati i raspravljati o pitanjima koja ih interesuju. Kao najpogodnija su se pokazala ona područja koja obuhvataju oko 300 birača odnosno 500 do 600 građana. Ova područja se mogu podudarati i sa izbornim jedinicama za izbor odbornika opštinskih veća, ali ne moraju.

Prema Izveštaju o izborima za Savezno veće Savezne narodne skupštine od marta 1958, u Jugoslaviji ima 22.530 područja zborova birača (u Srbiji 7.144, Hrvatskoj 5.610, Sloveniji 2.560, Bosni i Hercegovini 4.669, Makedoniji 1.854 i Crnoj Gori 693).

Područja mesnih odbora sačinjavaju jedno, dva ili više sela u kojima se obrazuju mesni odbori. Najčešće su greške prilikom obrazovanja ovih područja što se mesni odbor obrazuje za isuviše veliko područje na kome nema zajedničkih pitanja, koja se mogu rešavati preko mesnog odbora, i za suviše mala naselja pa i za delove naselja (zaseoke).

Prema stanju u decembru 1959, u Jugoslaviji ima 12.315 mesnih odbora (Srbija 4.667, Hrvatska 3.223, Slovenija 1.580, Bosna i Hercegovina 1.244, Makedonija 1.421 i Crna Gora 180).

Područja stanbenih zajednica obrazuju se u pojedinim delovima grada (stanbeni blok, rejon), tako da stanovnici toga područja mogu da zajednički rešavaju određene probleme. Smatra se da je najbolje područje stanbene zajednice

⁴ Vidi: »Opštine u gradovima i gradska veća«, »Jugoslovenski pregled«, 1959, str. 81—85 (9—13).

koje obuhvata deo grada sa 2.000 do 4.000 stanovnika. Međutim, danas ima stanbenih zajednica i sa preko 10.000 stanovnika.

Krajem 1959 u Jugoslaviji je bilo 503 stanbene zajednice (Srbija 171, Hrvatska 87, Slovenija 136, Bosna i Hercegovina 70, Makedonija 28 i Crna Gora 11). Do 31 marta 1960 obrazovano je još 255 stanbenih zajednica.

NADLEŽNOST ZA UTVRĐIVANJE TERITORIJALNE PODELE

Vrste teritorijalnih jedinica utvrđuje Federacija svojim zakonima. Federacija određuje i moguća odstupanja od njih u pojedinim delovima zemlje (tako je 1957 odlučeno da se ukinu srezovi u Crnoj Gori, a 1959 u Autonomnoj Kosovsko-Metohiskoj Oblasti). Svojim zakonima Federacija određuje osnovne principe i za obrazovanje drugih organa društvenog samoupravljanja na teritorijalnoj osnovi (područja zborova birača, mesnih odbora i stanbenih zajednica).

Konkretno utvrđivanje teritorijalnih jedinica svih stepena vrši se zakonima narodnih republika, a područja zborova birača, mesnih odbora i stanbenih zajednica statutima opštinskih narodnih odbora. Republike određuju svojim zakonima granice teritorijalnih jedinica, zatim sedišta opštinskih i sreskih narodnih odbora i način rešavanja sporova koji se mogu pojaviti u pogledu granica.

Područja, nazivi i sedišta narodnih odbora srezova kao i područja opština mogu se menjati samo zakonom. Nazive i sedišta narodnih odbora opština kao i nazive naseljenih mesta mogu menjati i izvršna veća narodnih republika.

Granice naseljenih mesta na području opštine utvrđuju narodni odbori opština, a potvrđuju ih narodni odbori srezova. Granice opština utvrđuje republičko izvršno veće na predlog narodnog odbora sresa.

Sporove o granicama između opština istog sresa rešava sreski narodni odbor, a granice između opština na području dva ili više sresa i sporove između srezova rešava republičko izvršno veće.

Pre svake promene koja se vrši u teritorijalnoj organizaciji mora se saslušati mišljenje građana putem zborova birača. O svakoj teritorijalnoj promeni, pre rešavanja u narodnoj skupštini narodne republike odnosno republičkom izvršnom veću, daje svoje mišljenje i opštinski odnosno sreski narodni odbor.

IZVOR: Izveštaj Saveznog izvršnog veća o iskustvima i problemima komunalnog uređenja (od jula 1960); Statistički godišnjaci FNRJ 1954, 1956 i 1960; Opšti zakon o narodnim odborima, »Službeni list FNRJ«, br. 43/46, 49/49, 22/52; Opšti zakon o uređenju opština i srezova, »Službeni list FNRJ«, br. 26/55; Opšti zakon o stanbenim zajednicama, »Službeni list FNRJ«, br. 16/59; »Službeni glasnik NR Srbije«, br. 50 i 51/59; »Narodne novine NR Hrvatske«, br. 35/57, 6/58, 4/60, i 14/60; »Službeni list NR Bosne i Hercegovine«, br. 23/58, 5/59, 48/59 i 9/60; »Službeni vesnik NR Makedonije«, br. 19/57 i 18/59; »Službeni list NR Crne Gore«, br. 15/57, 27/57, 18/59 i 10/60.

D. J.

POLITIČKO-TERITORIJALNA PODELA FNRJ — SREZOWI

Stanje 1 januara 1960

POLITIČKO-TERITORIJALNE
JEDINICE 1960¹

	Broj naselja	Površina u ha	Broj stanovnika		Broj naselja	Površina u ha	Broj stanovnika
SRBIJA	6.090	8,855.074	7,517.000	Brestovac	20	16.650	21.000
UŽE PODRUČJE	4.198	5,593.839	4,802.000	Crna Trava	21	31.843	14.000
<i>Beograd</i>	127	242.356	740.000	Grdelica	39	24.833	24.000
Barajevo	13	21.310	18.000	Lebane	39	33.707	30.000
Čukarica	12	18.699	62.000	Leskovac	51	29.780	63.000
Grocka	10	20.854	23.000	Medveđa	44	52.537	26.000
Krnjača	13	42.140	17.000	Vlasotince	47	31.164	38.000
Novi Beograd	2	3.722	30.000	Vučje	30	29.164	22.000
Obrenovac	28	39.375	44.000	<i>Niš</i>	762	795.546	660.000
Palilula	4	4.008	53.000	Aleksinac	29	36.480	36.000
Savski Venac	deo	1.335	68.000	Babušnica	53	53.212	38.000
Sopot	18	27.076	24.000	Bela Palanka	47	51.119	30.000
Stari Grad	deo	686	91.000	Blace	40	30.544	26.000
Surčin	7	29.379	18.000	Dimitrovgrad	42	48.074	23.000
Voždovac	10	14.946	72.000	Doljevac	16	12.150	20.000
Vračar	deo	293	82.000	Gadžin Han	34	32.609	27.000
Zemun	3	15.413	61.000	Kuršumlja	90	95.134	41.000
Zvezdara	4	3.120	77.000	Merošina	27	20.684	22.000
<i>Čačak</i>	204	302.217	214.000	Niš	65	56.450	144.000
Čačak	30	32.112	50.000	Pirot	73	123.522	70.000
Devići	9	29.850	6.000	Prokuplje	79	47.748	53.000
Gornji Milanovac	38	41.072	31.000	Soko Banja	25	52.637	26.000
Guča	23	35.511	25.000	Svrljig	39	49.720	34.000
Ivanjica	39	79.099	36.000	Žitkovac	45	35.948	33.000
Lučani	12	9.923	12.000	Žitni Potok	28	26.262	13.000
Mrčajevci	11	16.774	17.000	Žitorađa	30	23.253	24.000
Pranjani	11	25.123	12.000	<i>Požarevac</i>	194	438.240	276.000
Rudnik	14	18.005	10.000	Golubac	25	37.227	16.000
Zablaće	17	14.748	15.000	Krepoljin	8	22.370	8.000
<i>Kragujevac</i>	186	241.055	243.000	Kučevo	25	71.597	31.000
Arandelovac	21	39.978	37.000	Majdanpek	7	52.580	11.000
Batočina	15	19.088	22.000	Malo Crniće	19	26.935	25.000
Knić	36	41.307	29.000	Petrovac	23	42.889	35.000
Kragujevac	47	58.449	84.000	Požarevac	26	49.131	61.000
Rača	17	19.092	17.000	Veliko Gradište	26	32.727	29.000
Stragari	26	32.403	23.000	Veliko Laole	11	22.823	18.000
Topola	24	30.738	31.000	Žabari	15	26.341	27.000
<i>Kraljevo</i>	378	498.060	260.000	Žagubica	9	53.620	15.000
Kraljevo	49	80.060	59.000	<i>Smederevo</i>	87	165.421	225.000
Novi Pazar	99	73.368	55.000	Azanja	5	14.150	19.000
Paška	61	67.050	29.000	Kolari	14	19.444	20.000
Sjenica	53	105.596	40.000	Mala Krsna	8	18.258	22.000
Tutin	58	74.119	30.000	Mladenovac	22	33.849	41.000
Ušće	28	47.617	13.000	Saraorci	5	15.293	23.000
Vitanovac	16	26.390	16.000	Smederevo	8	13.971	33.000
Vrnjačka Banja	14	23.860	18.000	Smederevska Palanka	16	29.821	39.000
<i>Kruševac</i>	319	295.572	277.000	Velika Plana	9	20.635	28.000
Aleksandrovac	54	38.652	37.000	<i>Svetozarevo</i>	192	261.349	255.000
Brus	59	60.556	27.000	Belušić	15	20.888	15.000
Čičevac	11	12.372	13.000	Bunar	18	15.513	10.000
Kruševac	47	35.059	58.000	Čuprija	15	27.651	35.000
Ražanj	23	28.865	21.000	Despotovac	19	25.183	24.000
Trstenik	41	33.453	36.000	Paraćin	23	25.363	42.000
Varvarin	26	28.652	32.000	Popovac	11	28.785	14.000
Velika Drenova	19	19.024	24.000	Rekovac	17	15.701	14.000
Veliki Kupci	14	14.643	11.000	Resavica	16	38.183	14.000
Veliki Šiljegovac	25	24.296	18.000	Svetozarevo	36	31.440	52.000
<i>Leskovac</i>	327	275.743	262.000	Svilajnac	22	32.642	35.000
Bojnik	36	26.065	24.000	<i>Šabac</i>	229	328.253	320.000
				Bogatić	14	38.389	40.000
				Koceljevo	17	26.022	21.000
				Krupanj	23	35.042	27.000
				Loznica	51	55.713	64.000
				Ljubovija	29	38.395	29.000
				Mali Zvornik	12	18.389	13.000
				Prnjavor	12	25.453	21.000
				Šabac	29	39.732	58.000

¹ Stanje na dan 1 juna 1960. Za broj stanovnika procena stanja krajem 1959 na osnovu podataka o prirodnom priraštaju posle popisa stanovništva od 1953.

	Broj naselja	Površina u ha	Broj stanovnika		Broj naselja	Površina u ha	Broj stanovnika
Vladimirci	29	33.618	32.000	Pančevo	11	74.541	84.000
Volujac	13	17.500	15.000	Plandište	13	38.991	20.000
<i>Titovo Užice</i>	341	504.091	274.000	Uljma	9	27.537	14.000
Arilje	23	34.924	22.000	Vršac	15	51.323	43.000
Bajina Bašta	35	65.053	35.000	<i>Sombor</i>	39	240.356	218.000
Čajetina	26	64.688	23.000	Apatin	6	33.306	34.000
Kosjerić	28	35.838	19.000	Bezdan	4	24.276	17.000
Kremna	12	27.580	11.000	Kula	6	32.782	31.000
Nova Varoš	32	57.903	23.000	Odžaci	8	35.606	37.000
Požega	41	42.795	33.000	Sivac	3	24.423	21.000
Priboj	33	55.191	24.000	Sombor	4	48.520	49.000
Prijepolje	82	81.028	39.000	Stanišić	5	23.519	15.000
Titovo Užice	29	39.091	45.000	Stapar	3	17.924	14.000
<i>Valjevo</i>	256	286.366	253.000	<i>Sremska Mitrovica</i>	97	327.568	228.000
Kamenica	16	26.151	17.000	Indija	6	21.418	20.000
Lajkovac	19	18.560	19.000	Irig	8	18.684	14.000
Lazarevac	34	38.313	41.000	Kuzmin	11	57.859	25.000
Ljig	26	27.894	21.000	Mačvanska Mitrovica	6	12.035	10.000
Mionica	38	35.913	27.000	Pečinci	15	49.047	19.000
Osečina	20	31.888	24.000	Platičevo	6	25.204	13.000
Ub	39	47.072	40.000	Ruma	11	33.553	30.000
Valjevo	64	60.575	64.000	Sremska Mitrovica	14	44.005	40.000
<i>Vranje</i>	365	351.714	239.000	Stara Pazova	9	35.110	35.000
Bosilegrad	37	57.091	21.000	Šid	11	30.653	22.000
Bujanovac	59	46.127	40.000	<i>Subotica</i>	57	270.772	287.000
Preševo	35	26.405	26.000	Ada	5	22.770	22.000
Surdulica	25	29.544	22.000	Bačka Topola	14	39.750	30.000
Trgoviste	35	36.964	17.000	Bajmok	2	20.004	15.000
Vladičin Han	51	36.621	26.000	Čantavir	3	9.190	12.000
Vlase	22	20.723	11.000	Kanjiža	12	39.868	36.000
Vlasina Okruglica	13	33.139	16.000	Mali Idoš	4	18.130	17.000
Vranje	67	39.256	46.000	Senta	4	29.640	31.000
Vranjska Banja	21	25.844	14.000	Stara Moravica	4	19.890	14.000
<i>Zaječar</i>	231	607.856	304.000	Subotica	9	71.530	110.000
Boljevac	19	82.753	26.000	<i>Zrenjanin</i>	82	466.298	341.000
Bor	15	90.413	43.000	Čoka	8	29.836	20.000
Brza Palanka	10	31.682	13.000	Kikinda	11	78.224	67.000
Donji Milanovac	8	40.358	11.000	Nova Crnja	7	29.620	26.000
Jabukovac	8	40.202	16.000	Novi Bečej	4	60.961	35.000
Kalna	14	28.001	12.000	Novi Kneževac	7	32.796	18.000
Kladovo	16	37.513	19.000	Perlez	7	45.089	20.000
Knjaževac	58	68.237	40.000	Sečanj	12	54.951	30.000
Minićevo	19	35.286	15.000	Zrenjanin	15	80.510	90.000
Negotin	25	48.995	41.000	Žitište	11	54.311	35.000
Salaš	15	38.453	14.000	AKM OBLAST	1.441	1.088.825	926.000
Zaječar	24	65.963	54.000	Dečani	40	36.894	25.000
AP VOJVODINA	451	2.152.410	1.789.000	Dragaš	36	43.252	23.000
<i>Novi Sad</i>	81	424.319	409.000	Đakovica	83	53.620	48.000
Bač	6	36.988	21.000	Glogovac	35	27.469	20.000
Bačka Palanka	13	58.298	51.000	Gajilane	54	49.633	50.000
Bački Petrovac	4	15.841	15.000	Istok	50	45.418	33.000
Bečej	5	48.964	44.000	Kačanik	42	30.630	20.000
Beočin	8	17.666	10.000	Klina	54	30.825	25.000
Novi Sad	16	71.859	134.000	Kosovska Kamenica	72	51.178	44.000
Srbobran	3	28.132	20.000	Kosovska Mitrovica	84	47.094	57.000
Sremski Karlovci	7	26.017	18.000	Leposavić	70	53.608	18.000
Temerin	3	16.176	17.000	Lipljan	74	41.183	39.000
Titel	6	26.351	16.000	Mališevo	40	29.896	20.000
Vrbas	6	37.645	39.000	Novo Brdo	16	18.306	10.000
Žabalj	4	40.382	24.000	Orahovac	36	27.919	26.000
<i>Pančevo</i>	95	423.097	306.000	Orlane	21	27.378	14.000
Alibunar	11	60.203	33.000	Peć	76	60.111	61.000
Bela Crkva	14	36.036	26.000	Podujevo	65	50.950	45.000
Kovačica	8	42.167	34.000	Priština	75	55.266	76.000
Kovin	10	71.966	40.000	Prizren	60	49.720	60.000
Opovo	4	20.273	12.000	Srbica	52	37.440	29.000
				Suva Reka	42	36.034	29.000

	Broj naselja	Površina u ha	Broj stanovnika		Broj naselja	Površina u ha	Broj stanovnika
Štrpce	16	24.006	12.000	Vojnić	46	23.890	11.400
Uroševac	62	45.412	48.000	Vrginmost	19	21.298	13.400
Vitina	43	28.139	34.000	Zumberak	71	19.754	13.000
Vučitrn	67	34.468	37.000				
Zjum	19	19.652	12.000	<i>Koprivnica</i>	130	124.472	102.000
Zubin Potok	57	33.324	11.000	Drnje	6	8.311	6.600
HRVATSKA	6.744	5.653.688	4.173.000	Đelekovac	7	8.095	7.300
<i>Bjelovar</i>	201	147.648	104.000	Đurđevac	7	15.255	11.600
Bjelovar	25	16.818	27.500	Ferdinandovac	5	9.725	6.000
Bulinac	30	25.758	16.000	Gola	6	8.990	6.400
Čazma	44	29.723	15.700	Kloštar Podravski	7	10.761	9.300
Hercegovac	8	8.396	5.500	Koprivnica	35	24.951	29.400
Ivanska	21	18.133	9.700	Novigrad Podravski	10	10.370	7.700
Kapela	24	10.593	6.200	Sokolovac	36	15.814	7.400
Rovišće	22	12.629	8.800	Virje	11	12.200	10.300
Veliki Grđevac	12	16.828	7.900	<i>Krapina</i>	431	128.699	186.000
Veliko Trojstvo	15	8.770	6.700	Donja Stubica	31	9.518	14.200
<i>Čakovec</i>	126	72.671	117.000	Klanjec	63	11.692	14.900
Čakovec	45	26.706	47.000	Konjščina	42	14.846	16.700
Dekanovec	7	7.662	11.700	Krapina	63	18.277	27.600
Donji Kraljevec	10	7.181	12.100	Marija Bistrica	12	7.378	11.400
Kotoriba	5	8.314	13.200	Oroslavlje	11	9.039	11.700
Mursko Središće	32	10.757	16.800	Pregrada	72	14.915	24.600
Prelog	5	4.927	7.700	Zabok	83	22.055	37.000
Štrigova	22	7.124	8.500	Zlatar	54	20.979	27.900
<i>Daruvar</i>	165	147.521	84.000	<i>Križevci</i>	267	106.907	81.000
Daruvar	35	34.386	25.700	Dubrava	34	14.941	9.200
Grubišno Polje	25	27.747	14.300	Križevci	79	34.196	27.200
Miokovićevo	24	14.935	5.800	Orehovec	57	16.036	14.500
Pakrac	59	47.225	25.300	Vrbovec	66	24.901	17.600
Pakračka Poljana	11	11.159	6.100	Zabno	31	16.833	12.500
Uljanik	11	12.069	6.800	<i>Kutina</i>	139	137.925	83.000
<i>Dubrovnik</i>	156	136.786	75.000	Banova Jaruga	8	15.811	6.900
Blato	1	7.273	5.800	Garešnica	30	29.995	16.700
Dubrovnik	44	22.936	30.700	Ivanić-Grad	37	25.104	15.000
Gruda	33	20.917	8.700	Križ	24	19.321	11.600
Janjina	10	9.894	2.100	Kutina	19	23.284	16.200
Korčula	14	22.672	10.800	Popovača	21	24.410	16.600
Lastovo	5	5.301	1.700	<i>Makarska</i>	117	158.434	101.000
Mljet	9	10.040	2.000	Imotski	14	22.804	29.100
Ston	27	23.866	6.000	Lovreč	9	19.200	12.000
Trpanj	11	10.212	2.700	Makarska	15	18.794	11.800
Vela Luka	2	3.675	4.500	Metković	23	20.488	13.500
<i>Gospić</i>	244	523.523	120.000	Opuzen	10	7.800	3.900
Donji Lapac	16	34.971	7.000	Ploče	12	20.299	9.100
Gospić	37	82.379	23.700	Vrgorac	25	28.394	12.200
Gračac	33	101.616	19.700	Zagvozd	9	20.655	9.400
Karlobag	14	28.064	2.700	<i>Našice</i>	132	157.989	96.000
Otočac	24	52.335	20.600	Crnac	17	13.828	8.800
Perušić	31	56.936	16.200	Donji Miholjac	11	22.799	14.800
Plitvička Jezera	18	21.515	4.300	Đurđenovac	18	14.244	15.600
Srb	16	25.573	4.800	Koška	9	13.476	7.800
Titova Korenica	30	46.232	7.900	Našice	21	26.156	16.800
Udbina	15	47.271	7.400	Orahovica	35	33.740	15.600
Vrhovine	10	26.631	5.700	Podgorač	10	13.908	7.000
<i>Karlovac</i>	717	357.384	239.000	Šljivoševci	11	19.838	9.600
Cetingrad	14	13.681	8.400	<i>Nova Gradiška</i>	125	143.824	84.000
Duga Resa	160	47.469	35.200	Jasenovac	11	18.112	6.100
Jastrebarsko	71	29.437	22.700	Nova Gradiška	31	34.589	28.500
Karlovac	38	30.664	49.700	Nova Kapela	13	13.907	8.000
Krnjak	61	23.871	9.800	Novska	17	22.126	10.700
Ozalj	143	27.712	21.500	Okučani	33	32.740	14.600
Pisarevina	23	21.785	9.400	Staro Petrovo Selo	20	22.350	16.100
Skakavec	26	18.468	9.800	<i>Ogulin</i>	207	169.855	62.000
Slunj	32	62.731	25.100	Brinje	48	32.737	11.900
Topusko	13	16.624	9.600	Drežnica	13	17.070	2.600

	Broj naselja	Površina u ha	Broj stanovnika		Broj naselja	Površina u ha	Broj stanovnika
Ogulin	71	63.114	29.100	Velika	23	21.400	9.000
Plaški	12	29.049	9.200	<i>Slavonski Brod</i>	96	118.170	95.000
Vrbovsko	63	27.885	9.200	Babina Greda	1	8.009	5.200
<i>Osijek</i>	148	291.101	233.000	Brodski Stupnik	14	16.827	9.100
Batina	9	23.370	11.200	Donji Andrijevići	14	12.981	8.800
Beli Manastir	14	24.926	19.100	Lužani	9	8.891	7.000
Bizovac	7	10.199	6.300	Slavonski Brod	32	31.995	39.700
Čepin	9	17.653	11.200	Slavonski Šamac	6	11.329	7.500
Dalj	5	16.261	10.500	Trnjeni	12	12.333	7.200
Darda	9	45.566	15.400	Vrpolje	8	15.805	10.500
Drenje	14	15.764	6.800	<i>Split</i>	254	351.150	267.000
Đakovo	7	17.260	19.700	Brač	22	39.457	15.300
Ernestinovo	12	17.804	10.000	Hvar	23	31.244	12.800
Gorjani	7	10.168	6.500	Kaštel	10	18.036	17.200
Kneževi Vinogradi	6	20.897	8.500	Muč	16	21.080	9.000
Levanjska Varoš	18	20.869	7.200	Omiš	40	35.921	24.400
Osijek	6	14.372	74.000	Sinj	37	52.587	36.500
Semljaci	8	12.458	7.200	Solin	18	31.781	18.900
Valpovo	17	23.534	19.400	Split	1	9.013	71.500
<i>Pula</i>	637	281.465	184.000	Šolta	6	5.896	3.000
Buje	36	23.175	10.300	Trilj	30	30.829	16.500
Buzet	83	30.710	9.100	Trogir	24	25.066	19.800
Labin	69	22.806	23.600	Vis	15	10.076	7.900
Motovun	22	9.797	6.500	Vrlika	12	40.164	14.200
Novi-Grad	6	4.250	2.500	<i>Šibenik</i>	204	292.000	173.000
Pazin	53	44.812	20.200	Drniš	52	70.117	34.500
Podpićan	32	17.049	7.500	Kistanje	17	31.808	13.600
Poreč	97	21.940	12.200	Knin	25	60.948	32.800
Pula	15	23.434	47.700	Okolaj	12	13.913	7.200
Rovinj	58	29.030	15.600	Primošten	16	12.474	7.200
Umag	19	8.857	7.800	Skradin	22	18.774	11.400
Višnjani	84	13.205	6.700	Stankovci	9	12.426	6.100
Vodnjan	63	32.400	14.300	Šibenik	36	45.365	45.600
<i>Rijeka</i>	548	397.840	233.000	Tijesno	9	17.334	8.400
Cres	25	29.067	4.000	Vodice	6	8.841	6.200
Crikvenica	63	11.469	9.400	<i>Varaždin</i>	301	122.550	183.000
Čabar	43	28.211	6.500	Ivanec	49	17.110	25.000
Delnice	77	52.437	16.500	Lepoglava	50	14.183	21.300
Kraljevica	10	5.845	5.900	Ludbreg	41	22.304	23.400
Krk	68	42.855	16.000	Novi Marof	42	18.671	23.000
Mali Lošinj	14	22.236	8.100	Varaždin	50	23.940	57.300
Matulji	27	26.776	10.400	Varaždinske Toplice	29	10.637	11.000
Novi Vinodolski	35	32.884	6.900	Vinica	40	15.705	22.000
Opatija	35	13.667	17.700	<i>Vinkovci</i>	92	238.647	177.000
Rab	8	11.553	8.700	Drenovci	9	42.155	17.800
Senj	24	65.827	13.000	Ilok	5	13.060	9.600
Skrad	77	18.789	8.000	Ivankovo	8	20.820	13.400
Stari Grad	1	1.788	44.000	Otok	8	38.655	16.500
Sušak	33	30.013	35.600	Vinkovci	27	44.544	51.700
Zamet	13	4.423	22.300	Vukovar	29	48.185	48.000
<i>Sisak</i>	359	301.912	182.000	Županja	6	31.228	20.000
Dubica	6	13.103	5.600	<i>Virovitica</i>	153	158.816	115.000
Dvor	61	50.483	24.200	Čadavica	12	10.555	7.900
Glina	64	49.035	30.100	Pitomača	11	15.345	14.400
Kostajnica	32	21.208	12.500	Podravska Slatina	37	38.679	27.500
Lekenik	9	13.421	4.500	Suhopolje	46	30.085	24.400
Martinska Ves	17	13.272	6.600	Virovitica	27	35.228	32.000
Petrinja	57	37.866	26.500	Vočin	20	28.924	8.800
Pokupsko	30	21.560	10.100	<i>Zadar</i>	162	266.148	158.000
Sisak	33	34.059	38.800	Benkovac	35	45.015	26.500
Sunja	50	47.905	23.100	Biograd	19	23.190	14.100
<i>Slavonska Požega</i>	202	125.055	69.000	Božava	8	6.990	2.600
Čaglin	31	19.908	9.500	Iž Veli	2	1.760	2.000
Kutjevo	16	16.153	7.100	Molat	4	3.651	1.500
Orljava	46	22.559	7.400				
Pleternica	40	22.700	14.300				
Slavonska Požega	46	22.335	21.700				

	Broj naselja	Površina u ha	Broj stanovnika		Broj naselja	Površina u ha	Broj stanovnika
Nin	7	13.012	9.800	Ljubljana	1.572	435.686	389.000
Novi Grad	3	5.114	3.300	Cerknica	107	32.133	10.500
Obrovac	15	50.848	13.900	Dobrova pri Ljubljani	42	15.199	6.200
Pač	11	28.513	8.600	Domžale	164	23.546	25.600
Posedarje	6	13.356	5.400	Grosuplje	81	19.970	11.000
Preko	8	5.867	11.200	Hrastnik	44	12.543	15.900
Ražanac	9	19.744	6.800	Ivančna Gorica	138	22.671	11.200
Sali	5	6.986	3.000	Kamnik	115	28.927	19.000
Silba	3	5.489	1.400	Kočevje	176	76.587	16.400
Smilčič	5	6.475	4.800	Litija	151	30.990	15.900
Zadar	14	16.361	31.400	Logatec	24	17.291	7.000
Zemunik	8	13.777	11.700	Loška Dolina	27	23.535	5.400
Zagreb	431	195.196	570.000	Ljubljana Bežigrad	7	1.626	20.600
Črnomerec	deo	2.203	48.100	Ljubljana — Centar	deo	441	44.300
Donji Grad	1	159	46.300	Ljubljana — Črnuče	16	3.457	4.600
Dugo Selo	48	22.415	14.000	Ljubljana — Moste	7	1.733	15.500
Gornji Grad	deo	1.246	21.100	Ljubljana — Polje	52	13.470	14.000
Maksimir	deo	5.266	49.000	Ljubljana — Rudnik	142	31.330	17.700
Medveščak	deo	1.741	62.000	Ljubljana — Šentvid	36	6.809	12.000
Peščenica	deo	2.545	17.800	Ljubljana — Šiška	deo	1.097	24.800
Remetinec	41	23.160	23.000	Ljubljana — Vič	6	5.774	28.300
Samobor	92	28.665	34.900	Medvode	34	7.700	7.300
Sesvete	43	16.048	19.300	Ribnica na Dolenjskem	84	20.290	9.700
Susedgrad	deo	5.792	33.900	Trbovlje	16	5.725	17.900
Trešnjevka	deo	1.238	65.000	Vrhnika	33	16.876	12.000
Trnje	deo	667	47.200	Zagorje ob Savi	69	15.966	15.200
Velika Gorica	74	38.837	29.000	Maribor	806	320.830	330.600
Zagrebačka Dubrava	15	5.479	17.800	Dravograd	23	10.495	6.900
Zaprešić	59	21.726	25.600	Lenart	76	20.406	17.600
Zelina	58	18.009	16.000	Maribor — Center	103	33.770	62.100
SLOVENIJA	6.021	2.025.060	1.577.000	Maribor — Tabor	21	18.657	32.100
Celje	806	231.346	197.000	Maribor — Tezno	50	21.390	42.100
Celje	129	22.948	50.700	Ormož	81	21.208	19.700
Laško	80	18.288	12.800	Ptuj	211	64.447	64.900
Mozirje	61	50.757	15.400	Radlje ob Dravi	37	34.626	17.600
Slovenske Konjice	81	22.234	18.100	Ravne na Koroškem	43	30.358	21.700
Šentjur pri Celju	122	23.977	17.100	Slovenska Bistrica	129	36.872	30.000
Šmarje pri Jelšah	188	39.998	31.500	Slovenj Gradec	32	28.601	15.900
Šoštanj	42	18.233	20.700	Murska Sobota	344	133.557	133.000
Žalec	103	34.911	30.700	Beltinci	15	10.370	16.100
Gorica	372	232.375	113.000	Gornja Radgona	99	20.981	19.900
Ajdovščina	58	35.239	22.100	Lendava	34	21.315	22.000
Bovec	13	36.702	4.100	Ljutomer	69	17.923	18.200
Dobrovo	45	7.107	6.700	Murska Sobota	106	48.952	48.400
Idrija	64	42.486	17.900	Petrovci — Šalovci	21	14.016	8.400
Kanal	19	14.734	7.900	Novo Mesto	1.232	256.678	159.000
Kobarid	34	20.240	6.200	Brežice	113	26.801	25.900
Nova Gorica	69	38.584	33.700	Črnomelj	175	48.590	17.200
Tolmin	70	37.283	14.300	Metlika	59	10.838	7.000
Koper	418	201.351	106.000	Novo Mesto	302	59.462	39.900
Hrpelje	50	29.332	7.400	Senovo	25	8.716	8.300
Ilirska Bistrica	53	41.992	14.100	Sevnica	125	29.261	18.800
Izola	10	2.817	9.000	Trebnje	208	29.162	17.300
Koper	99	27.383	27.700	Videm — Krško	161	25.751	18.600
Piran	11	4.452	11.200	Žužemberk	64	18.097	6.000
Postojna	67	49.150	18.300	BOSNA I HERCEGOVINA	6.082	5.101.168	3.302.000
Sežana	128	46.225	18.300	Banja Luka	365	473.914	347.000
Kranj	471	213.237	135.000	Banja Luka	30	23.872	62.500
Bled	25	20.664	9.000	Bosanska Gradiška	71	74.273	55.000
Bohinj	22	31.436	5.100	Bronzani Majdan	12	23.710	16.600
Jesenice	30	37.471	24.500	Čelinac	27	35.017	18.700
Kranj	120	45.281	45.900	Dobrinja	12	28.681	14.100
Radovljica	52	11.878	12.000	Ivanjska	10	26.736	22.300
Škofja Loka	123	27.285	17.400				
Tržič	34	15.540	11.100				
Železniki	45	19.266	6.300				
Žiri	20	4.416	3.700				

	Broj naselja	Površina u ha	Broj stanovnika		Broj naselja	Površina u ha	Broj stanovnika
Kotor Varoš	45	68.104	33.400	Mostar	56	131.359	66.300
Krupa na Vrbasu	6	21.605	10.700	Nevesinje	57	90.974	22.800
Laktaši	36	38.791	29.900	Posušje	19	36.600	17.400
Prnjavor	64	65.002	49.600	Prozor	55	47.735	19.200
Skender Vakuf	15	24.644	9.100	Ravno	26	25.510	6.400
Srbac	37	43.479	25.100	Stolac	36	53.050	19.600
				Trebinje	157	94.030	23.400
<i>Bihać</i>	289	387.169	208.000	<i>Prijedor</i>	331	371.294	257.000
Bihać	64	72.096	46.700	Bosanska Dubica	53	45.879	25.200
Bosanska Krupa	48	77.496	48.100	Bosanska Kostajnica	14	13.217	8.800
Bosanski Petrovac	35	82.635	22.600	Bosanski Novi	48	48.467	35.600
Cazin	58	35.551	38.700	Ključ	41	37.984	23.900
Drvar	33	86.785	19.700	Kozarac	10	14.179	15.500
Velika Kladuša	51	32.606	32.200	Luči Palanka	21	34.810	12.900
<i>Brčko</i>	228	235.735	275.000	Ljubija	29	25.189	21.900
Bijeljina	45	58.845	62.800	Omarska	12	25.203	18.800
Bosanski Šamac	20	20.517	27.800	Prijedor	37	30.923	36.300
Brčko	64	50.546	60.200	Ribnik	13	31.592	9.200
Čelić	15	14.847	14.800	Sanica	13	12.981	8.900
Gradačac	37	40.041	45.400	Sanski Most	40	50.870	40.000
Janja	15	14.526	17.200	<i>Sarajevo</i>	978	549.467	387.000
Orašje	13	16.697	22.600	Breza	28	5.001	12.300
Ugljevik	19	19.716	24.200	Fojnica	54	29.002	10.300
<i>Doboj</i>	317	337.953	330.000	Hadžići	62	27.581	13.600
Bosanski Brod	23	23.464	30.100	Han Pijesak	24	34.985	6.800
Derventa	60	55.373	61.300	Ilidža	43	17.608	18.700
Doboj	66	65.770	75.700	Ilijaš	24	7.732	9.500
Maglaj	51	38.432	33.500	Kalinovik	45	40.086	8.500
Modriča	20	28.931	28.900	Kiseljak	82	14.286	16.100
Odžak	14	20.366	23.100	Kreševo	27	15.510	6.600
Teslić	44	83.294	46.400	Olovo	40	27.160	11.300
Tešanj	39	22.323	31.000	Pale	73	56.211	17.300
<i>Goražde</i>	892	336.823	163.000	Sarajevo — Centar	28	15.338	112.300
Čajniče	94	27.469	13.300	Sarajevo Novo	33	7.793	35.600
Foča	242	127.268	46.300	Sokolac	81	61.307	17.700
Goražde	187	36.494	31.200	Srednje	60	19.698	9.800
Rogatica	139	66.484	29.400	Trnovo	63	44.976	13.000
Rudo	87	32.240	17.300	Ulog	37	38.735	5.700
Višegrad	143	46.868	25.500	Vareš	68	54.691	23.500
<i>Jajce</i>	375	272.829	150.000	Visoko	88	22.984	29.100
Barači	14	30.439	14.200	Vogošća	18	8.824	9.300
Bugojno	81	36.568	23.600	<i>Tuzla</i>	656	461.300	427.000
Donji Vakuf	68	32.211	16.000	Banovići	19	17.848	13.900
Gornji Vakuf	52	40.320	16.600	Bosansko Petrovo Selo	16	20.577	21.500
Jajce	91	48.650	35.800	Bratunac	49	29.542	24.000
Mrkonjić Grad	31	40.611	23.700	Gračanica	20	28.279	30.000
Šipovo	38	44.030	20.100	Kalesija	37	28.156	26.500
<i>Livno</i>	251	455.581	122.000	Kladanj	40	31.039	11.700
Bosansko Grahovo	30	67.770	11.900	Kozluk	21	15.524	18.300
Duvno	61	95.794	34.300	Lopare	24	27.964	19.400
Glamoč	53	100.438	16.800	Lukavac	37	21.674	33.100
Kupres	36	62.023	13.500	Srebrenica	79	52.176	29.600
Livno	59	99.409	41.300	Srebrenik	35	23.616	28.400
Preodac	12	30.147	4.200	Šekovići	34	22.601	11.300
<i>Mostar</i>	884	937.528	383.000	Tuzla	72	29.506	71.600
Bileća	61	63.151	15.700	Vlasenica	97	50.802	24.100
Čapljina	58	47.806	27.200	Zvornik	46	33.843	35.000
Čitluk	21	17.744	15.700	Živinice	30	28.153	28.600
Gacko	65	66.460	15.400	<i>Zenica</i>	516	281.575	253.000
Grude	11	22.122	20.800	Busovača	47	14.458	11.600
Jablanica	27	30.413	12.500	Kakanj	93	46.715	35.600
Konjic	149	109.009	38.600	Novi Travnik	49	23.242	15.300
Lištica	31	38.503	27.100	Travnik	93	56.345	48.400
Ljubinje	20	34.407	6.200	Vitez	32	15.563	14.900
Ljubuški	35	28.655	28.800	Zavidovići	56	53.990	37.500
				Zenica	123	50.273	75.600
				Žepča	23	20.989	14.100

	Broj naselja	Površina u ha	Broj stanovnika		Broj naselja	Površina u ha	Broj stanovnika
MAKEDONIJA							
	1.762	2.543.884	1.373.000	Novo Selo	16	25.720	12.300
<i>Bitolj</i>	295	416.247	230.000	Obleševo	15	14.141	8.700
Bistrica	26	33.647	16.500	Pehčevo	7	18.830	6.600
Bitolj	6	5.737	47.000	Probištip	37	32.780	14.200
Demir Hisar	37	42.913	17.500	Radoviš	50	73.451	22.400
Dihovo	19	25.919	9.500	Strumica	16	20.209	21.600
Dolneni	37	41.170	21.800	Sveti Nikola	30	43.220	17.100
Krivogaštani	19	14.886	11.900	Štip	73	81.666	36.900
Kruševo	14	16.569	9.300	Vasilevo	21	24.034	11.100
Kukurečani	20	25.325	12.500	Vinica	16	42.391	15.600
Moriovo	23	80.170	10.500				
Novaci	32	43.448	11.700	<i>Tetovo</i>	184	243.580	169.000
Pletvar	14	28.372	3.600	Gostivar	34	37.044	37.900
Prilep	19	26.807	44.000	Mavrovo	39	77.018	11.700
Topolčani	29	31.284	14.200	Sarakince	18	24.924	14.300
				Tearce	34	31.975	26.600
<i>Kumanovo</i>	194	231.713	142.000	Tetovo	21	26.875	41.200
Klečevce	19	24.774	12.600	Vrapčišta	12	14.563	11.700
Kratovo	26	28.953	11.000	Žerovjane	26	31.181	25.600
Kriva Palanka	34	47.945	19.400				
Kumanovo	19	20.145	45.800	<i>Titov Veles</i>	233	449.462	140.000
Lipkovo	18	20.613	13.800	Bogdanci	18	26.712	9.300
Orašac	19	23.603	10.200	Bogomila	13	26.279	6.200
Rankovci	18	23.925	10.200	Čaška	32	69.698	10.000
Staro Nagoričane	32	31.280	11.900	Gevgelija	16	47.665	14.100
Tabanovce	9	10.475	7.100	Gradsko	22	39.124	8.500
				Kavadarci	30	50.539	20.800
<i>Ohrid</i>	318	434.451	178.000	Konopište	12	50.370	5.100
Belčišta	23	36.436	11.800	Negotino	33	73.726	20.700
Brod	53	94.329	17.300	Otovica	12	15.409	4.100
Debar	35	26.349	13.900	Titov Veles	15	22.840	31.500
Kičevo	62	72.637	31.300	Valandovo	29	27.100	9.700
Koselj	15	20.295	8.000				
Ohrid	11	43.635	20.100	CRNA GORA			
Oslomej	18	12.687	7.600		1.280	1.383.900	490.000
Resen	44	71.328	23.500	Bar	81	59.800	26.190
Struga	57	56.755	44.500	Bijelo Polje	110	92.400	50.620
				Budva	33	12.200	4.750
<i>Skopje</i>	153	184.122	264.000	Cetinje	93	90.000	28.740
Butelj	20	35.726	18.700	Danilovgrad	84	50.000	19.750
Dračevo	29	35.425	17.200	Hercegnovi	28	23.500	15.100
Đorče Petrov	34	30.631	26.600	Ivangrad	92	108.200	49.300
Idadija	3	2.626	54.500	Kolašin	70	80.000	17.030
Kale	2	1.211	37.000	Kotor	46	33.500	16.940
Kisela Voda	3	3.216	42.000	Mojkovac	13	36.700	8.550
Petrovac	31	31.949	18.700	Nikšić	121	206.900	54.140
Rakotinci	20	35.035	11.000	Plav	23	48.600	20.650
Saat Kula	11	8.303	38.300	Plužine	43	85.400	10.200
				Pljevlja	159	134.900	49.070
<i>Štip</i>	385	584.309	250.000	Rožaj	25	43.200	15.050
Berovo	9	59.982	14.600	Tivat	12	4.600	5.920
Bosilevo	21	27.454	16.800	Titograd	152	148.800	64.640
Delčevo	30	58.943	19.400	Šavnik	29	55.300	9.020
Džumajlija	13	18.587	6.200	Ulcinj	38	25.500	16.510
Kočani	31	42.901	26.500	Žabljak	28	44.400	7.830

SAVEZNO IZVRŠNO VEĆE

SEDNICA 30 SEPTEMBRA 1960

Savezno izvršno veće razmatralo je Predlog kretanja privrede za period januar—jul 1960 koji je pripremio Sekretarijat SIV-a za opšte privredne poslove. Konstatovano je da se industrijska proizvodnja i dalje kreće iznad planiranog nivoa i da su postignuti značajni rezultati u povećanju produktivnosti rada i izvoza, naročito industrijskih proizvoda. Zahvaljujući preduzetim merama, i pored nepovoljnih vremenskih prilika, očekuje se da će se u poljoprivrednoj proizvodnji postići u celini visoki prinosi. Uz to, ostvaruje se visok nivo potrošnje uopšte, a naročito investicija u osnovna sredstva i budžetske potrošnje. Platni fondovi i ukupna primanja stanovništva su takođe u porastu, što je uticalo na povećanje životnog standarda. Ukazano je, međutim, i na neke slabosti čije bi otklanjanje stvorilo još povoljnije uslove za svestraniji i stabilniji razvoj privrede. Smatra se da je neophodno ostvariti povoljnije odnose između uvoza i izvoza i uskladiti investicionu i budžetsku potrošnju sa materijalnim mogućnostima zemlje. U tom cilju i dalje će se dosledno sprovoditi sve mere preduzete u oblasti kreditne politike koje već daju pozitivne rezultate.

Na sednici su zatim prihvaćeni Nacrt zakona o štampi i drugim vidovima informacija, Nacrt zakona o delu sredstava rezervnih fondova određenih privrednih organizacija koji se unose u rezervni fond opština i Nacrt zakona o izmeni Zakona o doprinosu budžetima iz ličnog dohotka radnika. Ovi nacrti će biti upućeni Saveznoj narodnoj skupštini na dalje razmatranje.

Na sednici je takođe prihvaćeno i nekoliko uredbi:

Uredba o profesionalnoj rehabilitaciji ratnih vojnih invalida, utvrđuje u skladu sa Zakonom o ratnim vojnim invalidima da na profesionalnu rehabilitaciju imaju pravo ratni vojni invalidi, mirnodopski vojni invalidi i drugi sa njima izjednačeni invalidi kao i deca poginulih, umrlih i nestalih boraca. Putem profesionalne rehabilitacije ova lica mogu sticati nižu i srednju stručnu spremu na kursevima, redovnim školama i na drugi način, a ukoliko su se istakli u dosadašnjem radu i imaju potrebnu stručnu spremu, mogu se školovati i na fakultetima, višim i visokim školama i akademijama. Za vreme trajanja rehabilitacije invalidi će zavisno od imovnog stanja i poslova za koje se osposobljavaju primati materijalno obezbeđenje. O pravu na rehabilitaciju rešava u prvom stepenu sreski organ uprave nadležan za poslove socijalne zaštite. Uredbom su detaljnije propisani uslovi i način sprovođenja rehabilitacije,

način utvrđivanja visine materijalnog obezbeđenja, kao i način sprovođenja rehabilitacije u privrednim i drugim organizacijama i ustanovama;

Uredba o Saveznom uredu za cene, određuje organizaciju, zadatke i način funkcionisanja ovog Ureda kao organa uprave u sastavu Državnog sekretarijata za poslove robnog prometa. Savezni ured za cene pratiće kretanje cena na unutrašnjem tržištu i predlagati odgovarajuće mere, obavljaće upravne poslove koji se odnose na evidenciju i kontrolu cena i vršiti druge poslove u vezi sa cenama u okviru dobijenih ovlašćenja;

Uredba o izmenama Uredbe o porezu na dohodak sa Odlukom o dopuni Odluke o produženju važenja u 1960 Odluke o stopama poreza na dohodak za 1959. Ovim propisima je predviđeno da se na prihod od srećaka Jugoslovenske lutrije i dobitke od Sportske prognoze plaća porez na dohodak po stopi od 10%, s tim što će se naknadno utvrditi visina dobitaka koji će se na ovaj način oporezivati (verovatno od oko 10.000 dinara pa na više).

Savezno izvršno veće je prihvatilo i sledeće odluke:

Odluku o izmeni Odluke o rokovima za saobražavanje finansiskog poslovanja naučnih ustanova sa odredbama Zakona o načinu finansiranja naučnih ustanova, kojom se rok za saobražavanje finansiskog poslovanja i prelazak na nov način finansiranja produžava od 1 oktobra 1960 na 1 januar 1961;

Odluku o dopuni Odluke o stopama doprinosa za kadrove u privredi za 1960, kojom se predviđa da ugostiteljske privredne organizacije i radnje koje svoje obaveze prema društvenoj zajednici izvršavaju u paušalnom iznosu, plaćaju doprinos za kadrove u privredi po stopi od 4% na ostvareni promet, odnosno na isti način kao i ostale ugostiteljske organizacije;

Odluku o izmeni i dopuni Odluke o privremenom sniženju carinske stope za uvoz delova za proizvodnju određenih motornih vozila, Odluku o izmeni Odluke o stopama doprinosa za socijalno osiguranje i Odluku o dopuni Odluke o minimalnim zaštitnim cenama i premijama u 1960 i 1961 za svinje, goveda, ovce i živinu određenog kvaliteta.

Prihvaćeno je takođe Rešenje o odobrenju investicionog programa za izgradnju autoputa »Bratstvo—Jedinstvo« na delu Beograd—Niš—Skopje—Gevgelija—državna granica, i Rešenje o odobrenju investicionog programa za uređenje bujica duž autoputa »Bratstvo—Jedinstvo« na području Grdeličke Klisure i Vranjske Kotline.

Na sednici je usvojen i Predlog Jugoslovenske radio-difuzije da se poviši mesečni iznos radio-pretplate od 250 na 300 dinara, s tim što će pretplatnici za drugi i svaki dalji radio-prijemnik plaćati pretplatu u umanjenom iznosu od 100 dinara mesečno.

Na kraju, Savezno izvršno veće je donelo Odluku o ukidanju Generalnog konzulata i otvaranju Ambasade FNRJ na Kipru i ratifikovalo nekoliko međunarodnih sporazuma.

J. M.

SINDIKAT SLUŽBENIKA DRŽAVNIH USTANOVA JUGOSLAVIJE

Sindikata službenika državnih ustanova Jugoslavije je društveno-politička sindikalna organizacija službenika i radnika zaposlenih u upravnim i pravosuđnim organima i upravnim ustanovama; u upravnim službama predstavničkih tela i njihovih izvršnih organa; u bankama, štedionicama, osiguravajućim zavodima, Jugoslovenskoj lutriji; u ustanovama socijalnog osiguranja i socijalne zaštite; u administrativnim i stručnim službama masovnih i društvenih organizacija.

Sindikata je osnovan na Kongresu održanom 6 i 7 novembra 1949 u Beogradu spajanjem Sindikata službenika državnih, administrativnih i pravosuđnih ustanova Jugoslavije i Sindikata finansijskih službenika Jugoslavije. Sindikata je učlanjen u Savez sindikata Jugoslavije (SSJ) i u Federaciju službenika i radnika javnih službi Jugoslavije.

RAZVOJ

Na osnovu preporuke IV Plenuma Centralnog odbora Jedinstvenih sindikata Jugoslavije (JSJ), krajem 1946 izvršeno je spajanje Saveza službenika pravosuđnih i upravnih ustanova Jugoslavije i Saveza službenika privredno-upravnih i tehničkih ustanova Jugoslavije u Savez službenika državnih, administrativnih i pravosuđnih ustanova Jugoslavije. U isto vreme postojao je i Sindikata finansijskih službenika Jugoslavije, kao organizacija službenika i radnika svih novčanih zavoda u zemlji. IV Plenum Centralne uprave Sindikata službenika državnih, administrativnih i pravosuđnih ustanova Jugoslavije i VI Plenum Centralne uprave Sindikata finansijskih službenika Jugoslavije doneli su 20 juna 1949 odluke da se oba sindikata spoje u Sindikata službenika državnih ustanova Jugoslavije.

U razdoblju od I Plenuma do I Kongresa novog Sindikata (od 20 juna do 6 novembra 1949) izvršeno je spajanje svih organizacija ranijih sindikata u novi jedinstveni sindikata, koji je tada brojao ukupno 130.000 članova. I Kongres Sindikata održan je 6 i 7 novembra 1949 u Beogradu.

II Kongres Sindikata održan je 1 i 2 juna 1952 u Beogradu. Između I i II Kongresa održana su četiri plenuma Centralnog odbora (II — 7 novembra 1949; III — 31 maja 1950, IV — 11 i 12 decembra 1950 i V Plenum 14 januara 1952).

III Kongres održan je 26 i 27 novembra 1956 u Zagrebu. Između II i III Kongresa održano je šest plenuma Centralnog odbora (IV — 2 juna 1952, VII — 19 januara 1953, VIII — 24, 25 i 26 oktobra 1953, IX — 15 oktobra 1954, X — 10 i 11 decembra 1955 i XI Plenum 22 i 23 juna 1956).

Od III Kongresa do septembra 1960 Centralni odbor je održao pet plenuma (XII — 27 novembra 1956, XIII — 20 i 21 maja 1957, XIV — 26 i 27 septembra 1958, XV — 27 i 28 marta 1959 i XVI Plenum 29 juna 1960).

28 marta 1959 Sindikata je postao član Federacije sindikata službenika i radnika javnih službi.

ZADACI

Zadaci Sindikata službenika državnih ustanova Jugoslavije su:

- da radi na socijalističkom vaspitanju službenika i na njihovom političkom, kulturnom, stručnom i opštem obrazovanju;

- da u saradnji sa drugim političkim i društvenim organizacijama, kao i organima narodne vlasti, razvija i jača socijalističke društvene odnose u ustanovama javnih službi;

- da radi na unapređenju i modernizaciji javnih službi s ciljem da uspješnije ispunjavaju potrebe društvene zajednice i ostvaruju demokratska prava građana;

- da jača ulogu organa društvenog upravljanja i ulogu radnih kolektiva u ustanovama javnih službi;

- da se angažuje na izgrađivanju sistema društvene raspodele u javnim službama na bazi dosledne primene principa nagrađivanja prema rezultatima rada;

- da pojačava aktivnost svojih organizacija i članova u društveno-političkom životu zemlje, a posebno u životu komuna;

- da radi na poboljšanju životnih i radnih uslova radnika i službenika zaposlenih u ustanovama javnih službi;

- da razvija društveni i zabavni život službenika;

- da putem raznovrsne saradnje sa sindikatima drugih zemalja doprinosi jačanju međunarodne solidarnosti i ravnopravne saradnje odgovarajućih sindikalnih organizacija.

ČLANSTVO

U Sindikata službenika državnih ustanova mogu se učlaniti svi službenici koji rade u upravnim i pravosuđnim organima i upravnim ustanovama, u upravnim službama predstavničkih tela i njihovih izvršnih organa; u bankama, štedionicama, osiguravajućim zavodima, Jugoslovenskoj lutriji; u ustanovama socijalnog osiguranja i socijalne zaštite; u administrativnim i stručnim službama masovnih i društvenih organizacija.

Članstvo se stiče upisom u podružnicu na osnovu pri-
stupnice koja se podnosi izvršnom odboru.

Izvršni odbor može odbiti zahtev za prijem u članstvo. Na odbijeni zahtev može se podneti žalba konferenciji članstva odnosno skupštini podružnice.

Prava i dužnosti člana Sindikata su da:

- učestvuje u radu svoje podružnice i organa u koji je izabran, podnosi predloge i učestvuje u donošenju odluka;

- sprovodi u delo Statut Sindikata službenika državnih ustanova Jugoslavije, kao i sve odluke sindikalnih organa u skladu sa Statutom;

- bira i bude biran u sve sindikalne organe;

- da na sindikalnim sastancima iznosi svoje mišljenje o radu organizacije, organa Sindikata i pojedinih članova;

- da se obraća sa svojim zahtevima i predlozima osnovnoj sindikalnoj organizaciji i svim organima Sindikata;

- koristi ustanove svog Sindikata i Saveza sindikata Jugoslavije (radnička odmarališta, fondove za novčanu pomoć, naročito u slučaju nezaposlenosti, kao i eventualne povlastice prilikom korišćenja godišnjeg odmora itd.);

- da se obraća svojoj sindikalnoj organizaciji i višim organima za materijalnu i moralnu pomoć kao i pravnu zaštitu; i

- da redovno plaća članarinu.

Članstvo u Sindikatu prestaje: istupanjem, neplaćanjem članarine i isključenjem.

Član koji i pored opomene ne plati članarinu uzastopno tri meseca prestaje da bude član Sindikata, što utvrđuje izvršni odbor podružnice.

Član može da bude isključen iz Sindikata ako se teško ogreši o interese socijalističke zajednice, ako svojim postupcima ozbiljno ugrožava rad i razvitak sindikalne organizacije i ako teže krši Statut. Razlozi za isključenje moraju da budu najsvesniji i najsvestraniji ispitani i provereni, a odluka jasno obrazložena i zasnovana na utvrđenim činjenicama koje su bile predmet raspravljanja na konferenciji podružnice.

Odluku o isključenju donosi podružnica na konferenciji članstva. Isključeni ima pravo žalbe svim višim organima Sindikata. Žalba ne zadržava izvršenje odluke o isključenju.

Na pismeni zahtev lica kome je članstvo prestalo ili na predlog ma kog drugog člana Sindikata, ili sindikalnog organa, može se lice kome je članstvo prestalo ponovo primiti za člana.

Pismeni zahtev odnosno predlog podnosi se izvršnom odboru podružnice.

Odluku o ponovnom prijemu lica kome je članstvo prestalo istupanjem ili neplaćanjem članarine donosi izvršni odbor podružnice.

Odluku o ponovnom prijemu lica kome je članstvo prestalo isključenjem donosi podružnica na konferenciji članstva.

Na kraju prve polovine 1960 Sindikat je imao 179.115 članova.

ORGANIZACIONA STRUKTURA

Sindikat službenika državnih ustanova organizovan je na teritorijalnom principu (prema političko-teritorijalnoj podeli zemlje) i na »proizvodnom« principu (prema ustanovama i radnim kolektivima). Organi sindikata su: sindikalna podružnica, opštinski odbori u većim opštinama, sreski odbori, gradski odbori u većim gradovima (sa statusom i funkcijama sreskog odbora), Pokrajinski odbor za AP Vojvodinu, republički odbori (šest) i Centralni odbor. Najviši organ Sindikata je Kongres.

Osnovna organizacija Sindikata je podružnica, koja se formira na bazi ustanove, tj. njenog radnog kolektiva, ili za više srodnih ustanova, ili za članove Sindikata u jednom mestu. Ako u jednoj ustanovi ima veliki broj članova Sindikata, podružnica se deli na više grupa, a u retkim slučajevima se formira više podružnica koje obrazuju prema potrebi koordinacioni odbor.

Sindikalna podružnica može se formirati ako ima najmanje 15 članova. Gornja granica u broju članstva nije određena. Svaka podružnica ima svoj izvršni odbor koji se bira na godišnjoj skupštini. Za pojedine zadatke podružnica formira stalne ili privremene komisije. Statut ne utvrđuje broj komisija, niti njihove funkcije, već ih svaka podružnica formira prema svojim specifičnim potrebama i mogućnostima. U praksi podružnica najčešće se pojavljuju komisije za plate i nagrade, za unapređenje rada ustanove, za kadrovska pitanja, kulturno-prosvetni rad, a ređe komisija za fiskaluru, za odmore i dr.

Cela podružnica sastaje se jednom godišnje (godišnja skupština), a preko godine kad se rešavaju pitanja od većeg značaja. Najčešće se podružnica sastaje dva do tri puta godišnje, a izuzetno više puta. Izvršni odbor podružnice sastaje se po potrebi, a obično jedanput mesečno. Sastancima Izvršnog odbora mogu prisustvovati i drugi članovi podružnice. Dnevni red za sastanak podružnice kao i za sastanak izvršnog odbora, obično se unapred javno objavljuje.

Podružnica na godišnjoj skupštini daje ocenu svoga rada za proteklu godinu i donosi plan rada za narednu. Na godišnjim skupštinama, naročito većih podružnica, redovno prisustvuju pojedini članovi iz rukovodećih organa Sindikata uključujući i Centralni odbor.

Opštinski odbori biraju na godišnjim skupštinama predsedništvo, koje radi kao stalno telo. Ovi odbori ne biraju sekretarijat.

Sreski i gradski odbori na godišnjim skupštinama biraju predsedništvo, a samo ponegde sekretarijat.

Pokrajinski odbor za AP Vojvodinu i republički odbori sazivaju godišnje skupštine svake druge godine na kojima se bira plenum odbora. Plenum odbora bira predsedništvo, a predsedništvo — sekretarijat. Svi ovi organi sastaju se po potrebi, s tim što predsedništvo i sekretarijat funkcionišu kao operativni organi. Svi odbori imaju razne komisije koje se formiraju i rade na istim principima kao kod sindikalne podružnice.

Kongres se saziva svake četvrte godine. Odluku o sazivanju kongresa donosi Plenum Centralnog odbora. Kongres sačinjavaju delegati birani od strane sreskih odbora prema broju članstva. Kongres pretresa rad Sindikata u četvorogodišnjem periodu, donosi osnovne smernice za naredni period, unosi izmene u statut ili donosi novi statut i bira Centralni i Nadzorni odbor.

Centralni odbor bira predsedništvo, a predsedništvo bira sekretarijat. Predsedništvo i sekretarijat deluju kao izvršni,

operativni organi. Oni formiraju svoje komisije prema opštim zadacima Sindikata, koje mogu biti stalne i povremene.

Plenum Centralnog odbora sastaje se jednom ili dvaput godišnje.

Viši organi Sindikata pomažu u radu nižim organima i podružnicama putem obilazaka, zajedničkih sastanaka, savetovanja, obrade pojedinih problema o kojima se materijal šalje nižim organima, a Centralni odbor, pored toga, deluje još i preko svog organa »Narodni službenik«.

Svi odbori Sindikata su izborni organi i biraju se tajnim glasanjem, a u svom delokrugu sve organizacije samostalno donose odluke. Niži organi Sindikata ne ograničavaju se na sprovođenje direktiva i uputstava od strane viših organa, već deluju samoinicijativno u okviru opštih zadataka Sindikata.

AKTIVNOST

Aktivnost Sindikata službenika državnih ustanova obuhvata mnoge zadatke na unapređenju rada ustanova javnih službi, razvijanju i jačanju socijalističkih društvenih odnosa u javnim službama; suzbijanju pojava birokratizma, punom korišćenju radne i stručne sposobnosti kadrova, jačanju društvene odgovornosti službenika i razvijanju pravilnih i humanih odnosa prema strankama, boljoj organizaciji, opremi i modernizaciji službi i usavršavanju službeničkog sistema i sistema nagrađivanja. Razvijene su i zaštitne funkcije Sindikata: rešavanje raznih problema iz oblasti radnog odnosa službenika, njihovog životnog standarda (stanovi, društvena ishrana, odmore i dr.), razvijanja zabavnog i kulturnog života itd.

Jedna od glavnih karakteristika aktivnosti Sindikata je njegovo posebno angažovanje na bitnim pitanjima socijalističkog razvitka društvene zajednice.

U periodu decentralizacije i prelaska na novi način upravljanja privredom Sindikat je razvio živu aktivnost ne samo na političkom objašnjavanju tih mera, već i na njihovom konkretnom sprovođenju: na novoj organizaciji službi, na rešavanju problema razmeštaja i upošljenja velikog broja službenika i sl.

Prilikom reorganizacije opština i srezova Sindikat je takođe razmatrao nastale probleme, davao konkretne predloge i posebno vodio brigu da interesi i prava službenika ne budu povređeni.

U vreme donošenja osnovnih zakona za državnu upravu, a naročito prilikom izrade Zakona o javnim službenicima, Sindikat je proučavao sva pitanja koja su tretirana u nacrtima zakona, učestvovao u radu komisija i davao predloge koji su poticali od njegovih organizacija sa terena. Sindikat je sada neposredno angažovan na rešavanju problema raspodele i novog načina nagrađivanja u oblasti javnih službi.

RAD NA UNAPREĐENJU JAVNIH SLUŽBI. Sindikat službenika državnih ustanova pruža pomoć organima državne uprave u cilju efikasnijeg delovanja službi i njihovog organizacionog usavršavanja. Neposredan uticaj podružnica i članstva na unapređenje rada ustanova ostvaruje se preko radnih konferencija na kojima članovi Sindikata daju predloge i primedbe za bolje funkcionisanje službi. Ovakva radna savetovanja održavaju se još od osnivanja Sindikata i uglavnom redovno ih organizuje većina podružnica. Naprimer, u toku sprovođenja decentralizacije državne uprave (1950) održano je preko 3.500 takvih savetovanja, na kojima je usvojeno preko 2.100 predloga. Na savetovanjima su obično razmatrana pitanja korišćenja kadrova, mere za njihovo stručno osposobljavanje, nagrađivanje, radnih i društvenih odnosa u kolektivu i odnosa prema strankama, bolja organizacija poslovanja i štednje, sistematizacije radnih mesta, sprovođenja novih zakonskih propisa itd.

Pretstavnici sindikalnih podružnica učestvuju u svim komisijama koje obrazuju ustanove radi sprovođenja pojedinih mera (komisije za ocenjivanje, konkurse i sl.).

Rukovodeća tela Sindikata (izvršni odbori podružnica, opštinski, sreski, gradski, Pokrajinski, Oblasni, republički i Centralni odbor) raspravljaju o svim važnijim merama organa državne uprave koje se odnose na javne službe i daju o njima svoje obrazložene predloge i stavove. Pored toga, ovi organi Sindikata samoinicijativno pokreću razna aktuelna pitanja iz rada službi ili iz oblasti radnih odnosa službenika i daju dokumentovane predloge za njihovo rešavanje. Pretstavnici Centralnog i republičkih odbora rade u raznim komisijama i organima koji se bave unapređenjem rada državne uprave (Komisija za službeničke poslove SIV-a, Komisija za nagrađivanje, Komisija za izradu platnog sistema, Savet za unapređenje javne uprave i dr.).

U toku sprovođenja decentralizacije državne uprave Centralni odbor je polovinom 1950 održao plenum na kome je Sindikat preuzeo obavezu da sa principijelne i političke strane objasni potrebu smanjivanja službeničkog aparata i da neposredno učestvuje u sprovođenju mera reorganizacije. U tom periodu tj. od 1 decembra 1949 do 1 februara 1951, aparat saveznih organa državne uprave smanjen je za gotovo 50%. Podružnice i odbori Sindikata neposredno su učestvovali u sistematizaciji radnih mesta i rasporedu službenika. Angažovanje radnih kolektiva na tim krupnim zadacima bilo je od velikog praktičnog značaja. Sindikat se pri tome posebno angažovao na rešavanju problema prekobrojnih službenika iz saveznih ustanova, kako bi im se obezbedio kontinuitet u službi i kako bi se sprovele socijalne i organizacione mere nužne u ovakvim slučajevima. U nekim službama, naprimen, došlo je do pojave da su otkazi davani prvenstveno ženama, fizički slabijim i starijim službenicima. Neposrednom intervencijom Sindikata ovakve tendencije su onemogućene. Sindikat se založio da prekobrojni službenici što pre nađu odgovarajuće zaposlenje. Neki odbori Sindikata organizovali su posebne biroa za pronalaženje slobodnih mesta radi upošljavanja tih službenika. Jednom broju službenika koji su prilikom sprovođenja decentralizacije privremeno ostali nezaposleni, bez svoje krivice, Sindikat je dodeljivao i mesečnu pomoć.

XIV Plenum Centralnog odbora Sindikata (26 i 27 septembra 1958) temeljito je razmotrio nove mere u reorganizaciji narodnih odbora (primena principa koncentracije poslova u odborima) i uputio sindikalne organizacije da neposredno učestvuju u sprovođenju nove sistematizacije radnih mesta. Sindikat je o ovom pitanju organizovao široku i javnu diskusiju na opštim konferencijama radnih kolektiva. Angažovanje samih službenika na ovom zadatku omogućilo je u velikom broju ustanova detaljnu analizu radnih operacija i bolji raspored kadrova.

Poseban značaj za unapređenje rada državne uprave ima II Plenum Centralnog veća Saveza sindikata Jugoslavije, održan 9 novembra 1959. Sindikat službenika državnih ustanova je najaktivnije učestvovao u pripremanju ovog Plenuma.

Plenum je ukazao na niz nerešenih ili nepotpuno rešenih problema u javnim službama, posebno u državnoj upravi, kao što su: nedostatak naučne analize radnih operacija i slabosti u korišćenju radnog vremena, slabosti u radnoj disciplini, štetne posledice neopravdanog prekovremenog i honorarnog rada, slabosti u organizaciji rada sa strankama, posledice zakašnjavanja u donošenju zakonskih propisa, neopravdani porast upošljavanja itd. Plenum je naročito ukazao na potrebu daljeg jačanja socijalističkih odnosa u javnim službama i uvođenja novog sistema nagrađivanja.¹

SLUŽBENIČKI I PLATNI SISTEM. Sindikat je posvetio posebnu pažnju izgrađivanju službeničkog i platnog sistema. Kroz tu aktivnost rešavani su zadaci na unapređenju službi i poboljšanju životnih i radnih uslova službenika.

U pripremanju novog službeničkog i platnog sistema koji je stupio na snagu 1 aprila 1952 Sindikat se angažovao u punoj meri kako u prethodnim fazama tako i pri konačnom formulisanoj svih 25 propisa koji obrađuju materiju toga

sistema. Predlozi i primedbe Centralnog odbora iznošeni su u Komisiji za izradu novog platnog sistema i na sednici ondašnjeg Saveta za zakonodavstvo i izgradnju narodne vlasti. Najveći broj predloga Sindikata je usvojen. Sindikat je zatim razvio široku akciju objašnjavanja sistema putem predavanja, seminara i diskusija. Mesni odbori Sindikata, naročito u republičkim centrima i drugim većim gradovima, održali su niz javnih konferencija na kojima je objašnjavan novi sistem.

Pretstavnici Sindikata učestvovali su u svim komisijama za prevođenje službenika na novi sistem, od Komisije vlade FNRJ do komisija po ustanovama. Izvršni odbori podružnica učestvovali su u sređivanju službeničkih dosijea, u prevođenju službenika na nova zvanja i u rešavanju svih spornih slučajeva.

Tokom 1952—1953 Centralni odbor Sindikata izvršio je opsežnu analizu prevođenja na novi službenički sistem. Na predlog Sindikata organi državne uprave izvršili su znatan broj ispravki u prevođenju.

Izučavajući novi platni sistem u toku 1954, Centralni odbor Sindikata došao je do zaključka da je potrebno izvršiti neke znatnije izmene u cilju njegovog daljeg prilagođavanja novim uslovima. Centralni odbor izradio je teze koje su republički odbori razmotrili i dostavili svim članovima Saveznog izvršnog veća. SIV je tom prilikom usvojilo niz važnih predloga: ustanovljena je dopunska plata, a nešto kasnije i položajni dodatak, povećane su plate pomoćnim službenicima, ustanovljene su povremene nagrade za naročite rezultate u radu, povoljnije je regulisano napredovanje službenika sa nižom i srednjom spremom, ozakonjena je obaveza da u komisijama za službenička pitanja učestvuje pretstavnik Sindikata. Pored toga, rešena su i neka druga pitanja, specifična za pojedine službe (sudovi, banke).

U 1955 otpočele su pripreme sa donošenjem novog Zakona o javnim službenicima, koji je stupio na snagu krajem 1957. Sindikat službenika državnih ustanova je učestvovao u svim fazama rada na donošenju novog Zakona. Obrazovane su dve komisije: za proučavanje problema koje je trebalo rešavati novim službeničkim sistemom i za proučavanje životnog standarda službenika. Svi organi Sindikata, od republičkih odbora do podružnica, pozvani su da sarađuju na izradi novog zakona.

Stav Sindikata je bio da novi Zakon o javnim službenicima treba da utvrdi zajedničke osnovne principe za službenike u svim javnim službama, a da se posebnim propisima regulišu specifičnosti u odnosu na pojedine službe. U pripremanju Zakona Sindikat je zastupao sledeća gledišta:

- kod postavljenja i napredovanja službenika u određena zvanja i položaje treba prvenstveno da dođe do izražaja određeno stručno znanje, lična sposobnost i zalaganje na poslu;

- zavesti sistem ocenjivanja u cilju utvrđivanja sposobnosti službenika, a uz primenu što objektivnijih kriterijuma;

- obezbediti potrebnu stalnost u službi, a posebno onim stručnim kadrovima koji su prema svojoj funkciji samostalni i odgovorni izvršioi određenih poslova, pri čemu treba imati u vidu i dužinu radnog staža;

- zagarantovati svim službenicima pravo da sami ili preko svoje sindikalne organizacije učestvuju u donošenju odluka kojima se regulišu njihov status;

- platni sistem treba da odražava društveni položaj službenika i njihovih pojedinih kategorija i da doprinosi sticanju veće stručnosti, kvalitetnijem radu i većem zalaganju na poslu;

- nagrađivanje službenika vršiti po principu: svakome prema uloženom radu i doprinosu, s tim da se razvrstavanje i napredovanje službenika veže za stručnu sposobnost, radni staž, odgovornost i zalaganje na poslu i da se obezbedi pravilna diferencijacija plata između službenika različite stručnosti, odgovornosti na poslu i njihovog zalaganja.

¹ Vidi: »Drugi Plenum CV SSJ«, »Jugoslovenski pregled«, 1959, str. 377—378 (73—74).

Radi proučavanja specifičnosti pojedinih službi, Centralni odbor je formirao 17 posebnih komisija za pojedine grane javne uprave. U toku razmatranja prednacrtu Zakona Centralni odbor Sindikata je od 397 sindikalnih organizacija primio 2.883 primedbe na pojedine odredbe.

XIII Plenum Centralnog odbora, održan 20 i 21 maja 1957, dao je primedbe na mnoge odredbe prednacrtu Zakona, naprimer: o odnosu Zakona o javnim službenicima prema Zakonu o radnim odnosima, donošenju posebnih propisa na osnovu Zakona, učešću Sindikata u rešavanju službeničkih pitanja i zaštite prava službenika, pravu žalbe službenika i sindikalne organizacije, nadležnosti komisija za službeničke poslove, sistematizaciji, strukturi službenika, konkursu, platnom sistemu, nagradama, radnom vremenu, odmoru, odsustvu, suspenziji, materijalnoj odgovornosti službenika, premeštaju, radu službenika na poslovima koji ne spadaju u njihove redovne dužnosti, položaju službenika u postupku pred redovnim sudom koji se vodi protiv političko-teritorijalne jedinice ili ustanove javne službe zbog štete koju je službenik učinio građanima ili drugim pravnim licima, raspoređivanju službenika kada steknu višu školsku spremu u toku službe, prevodenju zatečenih službenika na novi zakon, ispravkama prevodenja iz 1952 itd.

XV Plenum Centralnog odbora održan 27 i 28 marta 1959 razmotrio je pitanje položaja službenika banaka i DOZ-a. Plenum je podvukao potrebu da Sindikat razmotri sa odgovarajućim organima pitanje uvođenja stimulativnijih elemenata u postojeći platni sistem banaka i DOZ-a, a paralelno s tim i pitanje usklađivanja odluka o položajnim platama službenika u ovim ustanovama.

Pretsedništvo Centralnog odbora na sednici održanoj 15 oktobra 1959 razmatralo je Nacrt zakona o izmenama i dopunama Zakona o javnim službenicima i dalo primedbe na odredbe Nacrta o platama, prekovremenom radu, odsustvu, obrazloženju otkaza, sticanju prava na polaganje ispita za višu spremu, ocenjivanju i posledicama udaljenja službenika od dužnosti.

II Plenum Centralnog veća Saveza sindikata Jugoslavije od novembra 1959, posvećen problemima javnih službi i ulozi Sindikata u njima, zauzeo je stav da je jedan od bitnih zadataka Sindikata dalje usavršavanje sistema nagrađivanja u javnim službama. Sindikat je obavezan da se energičnije zalaže za puno korišćenje svih mogućnosti koje pruža Zakon o javnim službenicima za uvođenje i primenu stimulativnijih instrumenata nagrađivanja, prema stvarnim rezultatima rada svakog pojedinca. Plenum je postavio zadatak da se temeljito prouče mogućnosti i izrade konkretni predlozi za uvođenje novih instrumenata u sistem nagrađivanja službenika koji će omogućiti puno sprovođenje u život principa nagrađivanja prema radu u oblasti javnih službi. Uklanjanje elemenata automatizma u napredovanju službenika i fiksnih ograničenja u sistemu nagrađivanja omogućiće bržu izgradnju dovoljno elastičnog, diferenciranog i modernijeg službeničkog sistema u celini.

XVI Plenum Centralnog odbora Sindikata, održan 29 juna 1960 u Beogradu, obradio je nove osnovne koncepcije platnog sistema u javnim službama, koje unose korenite promene u postojeći platni sistem. Te nove osnovne koncepcije su:

— svaka komuna i druge političko-teritorijalne jedinice imaju svoj platni sistem, formalno nezavisan jedan od drugog;

— svaka političko-teritorijalna jedinica utvrđuje svoje metode nagrađivanja uključujući napredovanje;

— Federacija propisuje samo minimalne plate kao zaštitne, ispod kojih državni službenik određene kvalifikacije ne bi mogao imati platu.

Prema tome, svaki organ donosio bi svoj pravilnik o platama koji bi odgovarao konkretnim uslovima rada i potrebama.

Pored predloga osnovnih principa novog platnog sistema u državnoj upravi, dat je i predlog platnog sistema za službenike banaka i štedionica. S obzirom na mogućnost

merljivosti radnog učinka za oko 60% radnih mesta u ovim ustanovama, predloženo je plaćanje prema postignutom efektu rada. Plaćanje ostalih službenika ovih ustanova, gde merljivost efekta rada nije moguća, zasnovalo bi se na principima platnog sistema u državnoj upravi.

Na Plenumu je obrađeno i pitanje platnog sistema ostalih samostalnih ustanova i zauzet stav da te ustanove treba svojim pravilnicima da rešavaju pitanje nagrađivanja službenika po principu racionalnog i ekonomičnog poslovanja.

Izloženi principi načelno su usvojeni od strane odgovarajućih organa državne uprave. Pri Saveznom izvršnom veću formirana je posebna Komisija za proučavanje sistema nagrađivanja u javnim službama, kojoj je stavljeno u zadatak da dalje razradi izložene principe. U svim granama državne uprave obrazovane su potkomisije koje pripremaju predloge za primenu ovih principa u svakoj pojedinoj grani. U većim ustanovama rađe na ovom pitanju komisije njihovih radnih kolektiva formirane od strane sindikalnih podružnica i rukovodnih organa ustanove, na inicijativu Centralnog odbora Sindikata. U Komisiji za nagrađivanje SIV-a, koja je već razradila nekoliko varijanta osnovnih principa, kao i u komisijama po granama učestvuju predstavnici Sindikata. Komisije izvesnog broja ustanova izradile su niz konkretnih predloga za primenu novog sistema nagrađivanja u njihovim ustanovama. Ovi predlozi se proučavaju uporedo u Komisiji SIV-a i u Centralnom odboru Sindikata. Savezno izvršno veće donelo je 15 juna 1960 Odluku o određivanju plate prema efektu rada službenicima u pojedinim službama državnih organa i ustanova,² prema kojoj se može uvoditi plaćanje prema rezultatima rada postignutim u izvršenju poslova za službenike koji rađe u pojedinim službama državnih organa i ustanova na određenim radnim mestima na kojima se može meriti efekat u radu. Propise o plaćanju službenika prema odredbama Odluke donosi državni organ, odnosno ustanova koja uvodi plaćanje prema efektu rada, u saglasnosti sa Saveznim izvršnim većem.

U ustanovama su u toku pripreme za sprovođenje Odluke, koja je posebno značajna po tome što će njena primena predstavljati, u određenom okviru, prvu realizaciju novih principa nagrađivanja u javnim službama i što će kroz praksu ubrzati razradu cele koncepcije novog sistema nagrađivanja.

PROBLEMI IZ RADNIH ODNOSA I ŽIVOTNI STANDARD SLUŽBENIKA. Sindikat je doprineo da se stvore realne, zakonske mogućnosti za efikasnije ostvarivanje prava službenika. U Zakon o javnim službenicima unesen je niz odredaba koje u velikoj meri olakšavaju blagovremeno ostvarivanje eventualno povređenih prava službenika. Prema tim odredbama predstavnici Sindikata i njegovih podružnica su članovi raznih komisija koje donose rešenje iz oblasti službeničkih odnosa, a sindikalne organizacije imaju mogućnost za efikasno delovanje putem žalbi, u slučajevima kad su povređena prava službenika.

Centralni odbor Sindikata podneo je organima državne uprave niz obrazloženih zahteva za rešenje pojedinih krupnijih pitanja iz radnog odnosa službenika, naprimer zahtev da se reši pitanje službenika koji su se prilikom određivanja novih dopunskih plata našli u nepovoljnom položaju, ne svojom krivicom, već zbog toga što se zakasnilo sa donošenjem nekih zakonskih propisa. Takav je i zahtev Sindikata da se definitivno reši pitanje prekovremenog rada i da se prihvati i realizuje princip da se svaki naredni prekovremeni rad plaća, što još nije usvojeno. Sindikat je izvršio analizu putnih i selidbenih troškova službenika, koja je pokazala da skala za naknadu ovih troškova predviđena Uredbom ne odgovara stvarnoj ceni usluga, što je takođe usvojeno, i na osnovu toga činjene su odgovarajuće ispravke. Sindikat je takođe ukazao da je potrebno rešiti pitanje nadoknade troškova za one službenike čiji su stanovi udaljeni od njihovog radnog mesta, te se zbog toga

² »Službeni list FNRJ«, br. 26/1960.

svakodnevno moraju služiti sredstvima javnog saobraćaja. Ovo pitanje još nije rešeno. Povodom raznih upozorenja i primedaba iz radnih kolektiva, Centralni odbor Sindikata razmatrao je i dejstvo sistema ocenjivanja službenika u praksi. Sindikat je predočio da je klauzula koja određuje procenat najviših ocena za jedan kolektiv nezakonita i da je treba odbaciti, kao i da je skala ocena nedovoljna i da je treba dopuniti još jednom ocenom. Ovi predlozi su usvojeni, ali i pored toga pitanje ocenjivanja službenika u celini još nije skinuto s dnevnog reda.³

Jedan od važnih zadataka Sindikata je da stalno prati kretanje plata službenika, upoređujući ih sa kretanjem cena životnih troškova i kretanjem plata u privredi. Ovo je nužno zbog toga što su plate službenika fiksne, te njihovo kretanje ne zavisi neposredno od rezultata rada, od «učinka», već od kretanja u službi i od povremenih korektura prema oceni državnih organa. Centralni odbor je 1953 razmotrio odnos između životnih troškova i nominalnih plata službenika i na osnovu statističkih podataka utvrdio da plate službenika nižih platnih razreda ne odgovaraju troškovima života. Na predlog Centralnog odbora organi SIV-a su više puta pretresali ovaj problem i doneli odluku da se putem privremenih mesečnih dodataka poboljša materijalni položaj državnih službenika u nižim platnim razredima. Svim službenicima od XX do VI platnog razreda omogućena je jednokratna povlašćena nabavka uglja po jeftinijoj ceni od 20%. Sindikat je podržao nekoliko opravdanih zahteva službenika pojedinih struka za povišenje plata (sudovi i dr.).

Poslednju analizu plata službenika Sindikat je izvršio krajem 1959. Ta analiza pokazuje da zbog nedovoljne dinamike službeničkog platnog sistema porast plata službenika, iako minimalno, zaostaje za porastom plata u oblasti privrede. Ovaj problem može se rešiti jedino uvođenjem novog sistema nagrađivanja u javnim službama na istim osnovnim principima na kojima se zasniva sistem nagrađivanja u privredi.

Sindikat sve jače usmerava aktivnost na rešavanje nekih bitnih pitanja životnog standarda službenika. Krajem 1959 sindikat je uzeo u razmatranje stanbeno pitanje, društvenu ishranu i odmore. Ukazano je na nepovoljan položaj službenika u rešavanju ovih pitanja, u odnosu na ostale kategorije radnih ljudi u zemlji. Na inicijativu Sindikata službenika ove probleme je raspravljao II Plenum Centralnog veća SSJ i preporučio opštinskim i sreskim većima Sindikata da vode brigu i preduzimaju praktične mere u komunama za uspešnije rešavanje ovih problema. Sindikalne organizacije neposredno učestvuju u raspodeli stanova koje ustanove podižu za svoje službenike. U nekim slučajevima u tome su morali da se angažuju republički i Centralni odbor.

Značaj odmora i odmarališta Sindikat posmatra sa stanovišta zdravlja i radne sposobnosti službenika. Sindikat je vršio povremene i delimične analize korišćenja godišnjeg odmora od strane službenika, na osnovu kojih se može zaključiti da još uvek mali broj službenika koristi godišnji odmor van mesta stalnog boravka (27%—34%).

U periodu postojanja državnog regresa za odmarališta aktivnost Sindikata bila je usmerena na održavanje odmarališta i proširivanje njihovog kapaciteta i na propagandu radi korišćenja godišnjeg odmora van mesta boravka. U to vreme veliki broj službenika koristio je odmor u sindikalnim odmaralištima, a delimično i u ugostiteljskim objektima, pod prilično povoljnim uslovima. Ukidanjem državnog regresa, sindikalne organizacije morale su da ulože više napora i materijalnih sredstava da bi članstvu stvorile povoljne uslove za korišćenje godišnjeg odmora. Najčešća forma je podizanje kampova sopstvenim materijalnim sredstvima od strane jače sindikalne podružnice, ili nekoliko njih udruženo, ili mesne i sreske organizacije. U cilju ostvarivanja godišnjeg odmora, pojedine organizacije Sindikata službenika udružuju se sa organizacijama

drugih sindikata ili sa raznim udruženjima (planinarskim društvom i sl.) i zakupljuju zgrade.

Materijalna pitanja odmarališta rešavaju sindikalne organizacije same ili uz pomoć republičkih i Centralnog odbora. Centralni odbor ima odmarališta: u Omišlju na Krku i u Radovljici (Slovenija) sa 300 kreveta. Za održavanje ovih odmarališta Centralni odbor ulaže znatna materijalna sredstva.

STRUČNO OSPOSOBLJAVANJE KADROVA. Sindikat je razvijao stalnu aktivnost na stručnom osposobljavanju kadrova. Sindikat je neposredno učestvovao u sprovođenju Uredbe o polaganju stručnih ispita donesene 1951 i insistirao da se službenicima na vreme izdaju rešenja o polaganju stručnih ispita, izvrši revizija starih programa, na vreme odrede ispitni rokovi i organizuje izdavanje udžbenika. Podružnice su učestvovala u organizovanju kurseva i seminara, a u nekim većim ustanovama same su ih organizovale. Centralni odbor i republički odbori povremeno su vršili analizu rada podružnica na organizaciji stručnih ispita i ukazivali im neposrednu pomoć.

Niz plenarnih sastanaka republičkih i Centralnog odbora posvećen je stručnom osposobljavanju kadrova u državnim ustanovama. Sindikalne organizacije su samoinicijativno organizovale kurseve, seminare i stručna predavanja često uz sopstvene materijalne napore. Kroz debatte klubove i druge forme potstican je individualni rad kao osnova za uspešno razvijanje ostalih vidova stručnog uzdizanja.

Sindikat je nekoliko puta vršio temeljite analize kadrova državne uprave po stručnoj spremi i ukazivao na uzroke nedostataka u sistemu stručnog osposobljavanja kadrova. Iscrpu analizu ovog problema posebno je dao III Kongres Sindikata 1956.

Centralni odbor je još na VIII Plenumu konstatovao da slabosti u sistemu stručnog osposobljavanja kadrova proizlaze: iz nedovoljne brige i nedostatka obaveza neposrednih rukovodilaca prema stručnom uzdizanju kadrova, iz uskog shvatanja stručnosti od strane rukovodilaca i samih službenika, usled neresenih pitanja programa za polaganje stručnih ispita, iz nedovoljnog poklanjanja pažnje kvalitetu ispita zbog odsustva stručne literature i zanemarivanja individualnog rada od strane samih službenika na njihovom stručnom uzdizanju, zbog pojava preopterećenosti prekovremenim radom i usled zanemarivanja lične sklonosti službenika pri određivanju njegove dužnosti. Plenum je ukazao da se solidna stručnost može postići samo na bazi opšteg znanja, kulture i ideološko-političke izgrađenosti. Naglašeno je da je stručno uzdizanje stvar organa upravljanja, društvenih i sindikalnih organizacija, a u prvom redu samih službenika i ukazana nužnost stalne zajedničke aktivnosti Sindikata i državnih organa na podizanju stručnosti službenika. Izraženo je gledište da službenici koji zanemaruju svoje stručno uzdizanje ne mogu tražiti od sindikalnih organizacija da se one založe za njihov ostanak u službi, niti Sindikat može naći moralno opravdanje za takvo zalaganje. Plenum je takođe ukazao na potrebu većeg angažovanja stručnih udruženja na ovom zadatku.

Na bazi ovih zaključaka Sindikat je razvio široku i intenzivnu aktivnost na stručnom osposobljavanju kadrova i uspostavio redovnu saradnju s državnim organima u tome. Neposredno posle VIII Plenuma doneseni su pravilnici o stručnim ispitima i o ispitima za dokvalifikaciju. Na bazi primedaba koje je dao Sindikat dopunjeni su programi i pravilnici za stručne ispite.

U 1955 Sindikat je istakao potrebu osnivanja upravnih škola i formiranja državnog organa koji će se baviti opštom kadrovskom politikom.

Sindikat se bavio ne samo opštim problemima stručnog uzdizanja već i stručnim uzdizanjem u pojedinim službama, naprimer, službi socijalnog osiguranju i dr. (X Plenum, decembra 1955).

³ Vidi: »Ocenjivanje javnih službenika«, »Jugoslovenski pregled«, 1960, str. 190—192 (40—42).

U toku 1956 Sindikat je ukazao na potrebu da se u tekućoj reformi školskog sistema na odgovarajući način uključe i izvesna rešenja koja će doprineti bržem stručnom osposobljavanju budućih školskih kadrova.

Godišnje skupštine i plenumi republičkih odbora Sindikata obavezno analiziraju ovaj problem i postavljaju akcioni program rada svojih organizacija, idući ponegde i u detalje, da bi se obezbedio bolji uspeh. Pri pojedinim sreskim odborima često se održavaju savetovanja koja doprinose konkretnom sprovođenju zadataka u organizovanju stručnog uzdizanja službenika. Neki sreski odbori i pojedine podružnice Sindikata su i finansirali razne stručne kurseve, predavanja, izdavanje skriptata i sl. Neki republički odbori izdali su posebne priručnike za stručne ispite, a Centralni odbor je izdao «Priručnik za polaganje stručnih ispita službenika» u 25.000 primeraka.

U saradnji sa stručnim udruženjima organizovani su mnogobrojni vidovi stručnog uzdizanja. Sindikat je na primer, sa Udruženjem pravnika organizovao obradu o objašnjavanje novog krivičnog postupka, Opšteg zakona o uređenju opština i srezova i sl.

XIV i XV Plenum Centralnog odbora takođe su razmatrali pojedina pitanja stručnog osposobljavanja kadrova: tešnju saradnju Sindikata sa organima državne uprave na ovom zadatku, izradu i izdavanje priručnika i udžbenika, otvaranje novih upravnih škola i dr.

IDEOLOŠKO-POLITIČKI RAD Sindikata sve više se razvija kroz objašnjavanje i praktično sprovođenje zadataka i mera. Sindikat je nastojao da objašnjava sve tekuće političke događaje i promene u društveno-političkom životu zemlje, a posebno mere državnih organa koje neposredno utiču na rad ustanova i službenika. Na inicijativu Centralnog odbora objašnjavane su sve mere decentralizacije, prelazak na novi način upravljanja privredom, uvođenje novog komunalnog sistema, ustavne promene itd. Posebno je objašnjavan novi platni sistem. Na dnevnom redu VIII Plenuma bio je problem zakonitosti i ukazano na izvesne pojave povrede zakonitosti i nedovoljne brige o ostvarenju prava i opravdanih zahteva građana. Sprovedici zaključke i preporuke Centralnog odbora, sindikalne organizacije ukazivale su na konkretne pojave protekcionizma, ležernosti, nedovoljne odgovornosti i sl. Većina službenika shvatila je da poštovanje zakonitosti nije samo stvar državnih organa nego i Sindikata i radnih kolektiva.

Značajno sredstvo ideološko-političkog rada Sindikata je organ Centralnog odbora «Narodni službenik». List je pokrenut 1947 i izlazi stalno. Tiraž lista je 1956 iznosio 7.500, a 1960 — 10.500. Sada izlazi dvaput mesečno na 8 strana. List redovno prati i objašnjava sve krupnije mere i promene u životu i radu Sindikata i ustanovama u kojima deluje. Teoretsko-propagandnim člancima list redovno ukazuje pomoć službenicima u njihovom svakidašnjem praktičnom radu. Česta je pojava da čitaoci upućuju pisma Uredništvu, traže dalja objašnjenja ili sami daju predloge.

DRUŠTVENO-ZABAVNI ŽIVOT. Podružnice i mesne sindikalne organizacije poklanjaju znatnu pažnju društveno-zabavnom životu svoga članstva. Ova aktivnost u velikoj meri zavisi od veličine mesta, navika i kulturnog nivoa stanovništva i od materijalnih mogućnosti podružnica.

Najčešći oblici kulturno-zabavnog života podružnica su izleti, drugarske večeri i priredbe povodom značajnih datuma. Podružnice u većim mestima organizuju razne muzičke i literarne večeri, ne samo za svoje članstvo nego i za širi krug posetilaca.

Ranijih godina podružnice su organizovale kolektivne posete izložbama, muzejima, pozorištima, i sl. Sada podružnice ponekad kolektivno posećuju pojedina znamenita istoriska mesta, poznatije spomenike kulture, turistička mesta i sl.

Jedan deo većih podružnica ima posebne prostorije za rad u kojima članstvu obično stoji na raspolaganju dnevna i povremena štampa, radio, šah, stoni tenis i dr.

Prostorije obično ustupaju podružnicama ustanove koje ponegde daju i novčanu pomoć za bolje organizovanje kulturno-zabavnog života svojih službenika. Podružnice su često organizatori društveno-zabavnog života po odmaralištima i kampovima u kojima provode godišnji odmor članovi Sindikata.

Jedna od formi društveno-zabavnog života službenika su kulturno-umetnička društva koja često održavaju priredbe po raznim podružnicama.

Jedan od oblika društveno-zabavnog života su festivali, održavani u Sloveniji, koji su postali gotovo tradicija sindikalnog članstva i organizacija u ovoj Republici. Festivali imaju kulturno-umetnički i sportski karakter. U 1953 takav festival je održan u Murskoj Soboti, uz pomoć Centralnog odbora. U 1954 na festivalu u Celju, umesto predviđenih 500—600 članova, učestvovalo je ukupno preko 1.100 članova, od toga oko 250 iz Bosne i Hercegovine, Hrvatske i Srbije. Na festivalu je u fiskalturnim takmičenjima učestvovalo 20 muških i 10 ženskih stonoteniskih ekipa, 14 muških i 10 ženskih odbojkaških ekipa, 23 muške i 9 ženskih streljačkih ekipa, 16 muških i 6 ženskih kuglaških ekipa, 23 šahovske ekipe, 6 fudbalskih ekipa i oko 100 atletičara (trčanje, kugla, skokovi, bomba i dr.). Među kulturno-umetničkim društvima i pojedinim grupama održana su takmičenja u raznim muzičkim disciplinama i folklornim igrama (samo u folkloru 139 učesnika), a prikazan je i jedan pozorišni komad.

Sindikat je organizovao za svoje članstvo preko 20 klubova u raznim mestima koji predstavljaju dosta značajnu materijalnu bazu za društveni kulturno-zabavni život službenika u tim mestima. Klubovi se koriste za priredbe, takmičenja, održavanje kurseva i seminara itd.

Centralni odbor i republički odbori povremeno vrše analizu aktivnosti podružnica, formi i kvaliteta njihovog rada na ovom području i potstiču njihovu inicijativu. Osim toga, odbori ulažu i znatna materijalna sredstva u cilju uspešnijeg razvijanja društveno-zabavnog života podružnice. Sredstva se daju direktno podružnicama i opštinskim ili sreskim odborima, najčešće za uređenje i opremu društvenih prostorija ili za priredbe šireg značaja.

MEĐUNARODNE VEZE

Sindikat službenika je učestvovao u svim akcijama međunarodne solidarnosti.

Još pre 1948 uspostavljene su normalne veze sa odgovarajućim sindikatima SSSR i svim istočnim zemljama, kao i sa strukovnim sindikatima SAD, Velike Britanije i Francuske.

U periodu između 1952 i 1956 uspostavljena je široka saradnja sa Sindikatom javnih službi, transporta i saobraćaja Savezne Republike Nemačke (Gewerkschaft Öffentliche Dienste Transport und Verkehr, (ÖTV); Opštom centralom javnih službi Belgije (Centrale générale des services publics) (FGTB), i Švajcarskim savezom javnih službi (Schweizerischer Verband des Personals öffentlicher Dienste) (VPOD). U tim zemljama sindikalne centrale, pored državnih službenika, obuhvataju i ostale javne službenike: prosvetne, zdravstvene, komunalne radnike i radnike transporta i saobraćaja. Na inicijativu Sindikata službenika uspostavljena je saradnja između pomenutih sindikata i jugoslovenskih strukovnih sindikata: komunalnih, zdravstvenih, saobraćajnih radnika i pomoraca. U 1952 i 1953 razmenjene su posete delegata sa Sindikatom javnih službi, transporta i saobraćaja Savezne Republike Nemačke (ÖTV). U 1954 izvršena je razmena studiske grupe, a 1959 jedna studiska delegacija toga sindikata boravila je u Jugoslaviji.

U 1954 razmenjene su delegacije sa Sindikatom službenika i kadrova Belgije (Syndicat des employés techniciens et cadres de Belgique) (SETCA). Istovremeno je Sreski odbor Sindikata službenika za Beograd razmenio studiske grupe sa Oblasnim odborom Sindikata službenika

i kadrova u Liježu. Iste godine izvršena je razmena delegata sa Opštom centralom javnih službi.

U 1955 pretstavnik Jugoslavije prisustvovao je jubilarnom kongresu Švajcarskog saveza javnih službi povodom 50-godišnjice njegovog rada, a jedna delegacija toga sindikata posetila je Jugoslaviju.

Delegacija francuskih državnih službenika (Union générale des fédérations de fonctionnaires) (UGFF) boravila je 1955 deset dana u Jugoslaviji, a pretstavnici Sindikata službenika državnih ustanova Jugoslavije vratili su posetu marta 1956.

U 1956 uspostavljeni su kontakti i otpočela razmena informacija, sindikalne štampe i materijala sa sindikatima državnih službenika SSSR-a, Rumunije i Čehoslovačke.

U periodu od 1957 do 1959 izvršena je razmena delegacija sa Sindikatom državnih službenika Poljske i utvrđene forme dalje saradnje: razmena štampe i materijala, razmena studijskih grupa i uzajamne posete pretstavnika većih radnih kolektiva.

U 1960 delegacija od tri člana proučavala je rad Sindikata državnih službenika Poljske. Pretstavnik Sindikata

službenika učestvovao je na Kongresu Federacije državnih službenika Italije (Federazione Nazionale degli Statali) (CGIL). Grupa omladinaca članova Sindikata javnih službi iz Zapadnog Berlina boravila je u Jugoslaviji, dok su dva člana Sindikata službenika prisustvovala IX Međunarodnom sindikalnom seminaru u Saveznoj Republici Nemačkoj.

Sve ove međunarodne posete i druge forme saradnje imale su uglavnom radni i studijski karakter. Inostrane delegacije i studijske grupe posebno su se upoznavale sa razvitkom komunalnog uređenja u Jugoslaviji, ulogom i zadacima državne uprave, položajem državnih službenika i radom Sindikata. Delegacije i studijske grupe Jugoslavije upoznavale su se sa uslovima života i rada službenika i ostalih kategorija radnih ljudi u tim zemljama, sa načinom rada njihovih sindikata, kao i s radom raznih ustanova i institucija.

IZVOR: Dokumentacija Centralnog odbora Sindikata službenika državnih ustanova Jugoslavije.

M. J.

AKTIVNOST SAVEZA INŽENJERA I TEHNIČARA JUGOSLAVIJE (1957—1960)

Savez inženjera i tehničara Jugoslavije¹ je jedinstvena stručna društvena organizacija inženjera i tehničara svih struka i svih specijalnosti na celoj teritoriji FNRJ. Savez razvija široku i raznovrsnu aktivnost na svim poljima stručno-tehničkog, privrednog i opštedruštvenog života.

Savez inženjera i tehničara Jugoslavije sačinjavaju *deset stručnih saveza*: Savez društava arhitekata FNRJ, Savez geodetskih inženjera i geometara FNRJ, Savez društava građevinskih inženjera i tehničara FNRJ, Savez hemičara i tehnologa Jugoslavije, Savez mašinskih i elektrotehničkih inženjera i tehničara Jugoslavije, Savez poljoprivrednih inženjera i tehničara Jugoslavije, Savez inženjera i tehničara rudarske i metalurške struke FNRJ, Savez saobraćajnih inženjera i tehničara Jugoslavije, Savez inženjera i tehničara šumarstva i drvne industrije Jugoslavije i Savez inženjera i tehničara tekstilaca FNRJ; *jedan specijalizovan savez*: Savez društava za zaštitu materijala FNRJ; *dva specijalizovana društva*: Jugoslovensko društvo za mehaniku i Jugoslovensko društvo za metalne konstrukcije i *šest republičkih saveza* u čijem sastavu se nalaze republička društva svih struka i opšta društva inženjera i tehničara svih srezova na teritoriji jedne narodne republike (u sastavu Saveza inženjera i tehničara Srbije nalazi se Savez inženjera i tehničara AP Vojvodine).

Početkom 1960 u okviru Saveza inženjera i tehničara Jugoslavije delovalo je ukupno 75 republičkih i pokrajinskih stručnih društava, 48 opštih sreskih, 12 opštinskih društava i oko 1.000 podružnica republičkih stručnih društava u opštinama, preduzećima, ustanovama i pojedinim gradovima. Pored toga, stručni savezi obuhvataju 52 specijalizovane organizacije. To su nacionalni komiteti odgovarajućih međunarodnih stručnih organizacija, kao naprimer: Jugoslovensko društvo za mehaniku tla i fundiranje, Jugoslovensko društvo za hidraulična istraživanja, Savez jugoslovenskih laboratorija za ispitivanje i istraživanje materijala i konstrukcija, Jugoslovenski nacionalni komitet Svetske Konferencije za energiju, Jugoslovenski nacionalni komitet za elektrotehniku i elektrohemiju, Nacionalni komitet Međunarodne unije šumarskih instituta i dr., i razni odbori, komiteti, centri, komisije, društva i sl. (naprimer Jugoslovenski komitet za elektroniku, telekomunikacije, automatizaciju i nuklearnu tehniku, Savezni centar za motore i motorna vozila, Savezna komisija za tehničku terminologiju, Savezni centar za zaštitu drveta, Savezni centar za primenu naftinih derivata itd.).

U organizacijama Saveza inženjera i tehničara učlanjeno je oko 50.000 redovnih i vanrednih članova, oko 50 počasnih i oko 900 kolektivnih i pomažućih članova (preduzeća i ustanova).

Osnovna organizacija u koju se učlanjuju individualni članovi bila je do V Kongresa republičko stručno društvo. Na V Kongresu inženjera i tehničara Jugoslavije (marta 1960 u Ljubljani) novim Statutom je izmenjena organizaciona struktura Saveza. Po novom Statutu, osnovna organizacija nije više

republičko stručno društvo, već stručna podružnica opštine ili stručno društvo sresa, ako u opštini još nema uslova za formiranje organizacije. Ova promena izvršena je usled specifičnosti pojedinih tehničkih struka i potrebe da se sačuva fizičnomija organizacije u celini kao i da bi se osnovna organizaciona jedinica postavila tamo gde se odvija osnovna aktivnost u uslovima komunalnog uređenja. Novi Statut predvideo je obavezno povezivanje svih organizacija i po stručnoj i po teritorijalnoj liniji od podružnica u opštinama do Saveza inženjera i tehničara Jugoslavije. (Po starom Statutu, povezivanje stručnih organizacija u opšta društva nije bilo obavezno niti je predviđeno formiranje organizacija u opštinama. Međutim, u nekim privredno jačim i razvijenijim srezovima i opštinama osnivana su sreska odnosno opštinska društva i pre V Kongresa, tako da je novi Statut ustvari ozakonio i ubrzao taj proces). U republikama i dalje postoje opšti republički savezi inženjera i tehničara koji obuhvataju sve stručne organizacije i opšta sreska društva na svojoj teritoriji. Povezivanje ide od stručne podružnice u opštini do stručnog saveza Jugoslavije. Svi republički i stručni savezi objedinjeni su u Savezu inženjera i tehničara Jugoslavije.

Ovakva struktura omogućuje prenošenje osnovne aktivnosti inženjera i tehničara u opštine i srezove gde je, sa uspostavljanjem komunalnog uređenja, postalo neophodno jače i masovnije angažovanje inženjera i tehničara svih struka na rešavanju tehničkih, privrednih, komunalnih, prosvetnih i drugih problema u lokalnim okvirima.

STRUČNA DELATNOST

Jedan od osnovnih vidova aktivnosti Saveza inženjera i tehničara predstavlja stručna delatnost koja ima za cilj podizanje stručnog nivoa članstva, upoznavanje sa najnovijim dostignućima u oblasti pojedinih struka ili specijalnosti, izgradnju tehničke kulture naroda, rešavanje stručno-tehničkih problema u oblasti nauke, privrede, školstva, komunalne delatnosti i dr., proučavanje tehničkih i ekonomskih aspekata značajnih investicija i mera u privredi, zauzimanje stavova i donošenje predloga o pojedinim stručnim pitanjima, propisima, zakonima itd. Ta delatnost se odvija kroz stručna savetovanja, sastanke i predavanja, kongrese, zasedanja stručnih komisija i odbora, izložbe, projekcije tehničkih filmova, stručne ekskurzije itd.

STRUČNA SAVETOVANJA su najčešći oblik stručne delatnosti i uglavnom se redovno održavaju u svim organizacijama. Savez inženjera i tehničara Jugoslavije organizovao je dva savezna savetovanja na kojima su učestvovali inženjeri i tehničari svih struka, jer je problematika bila kompleksna i zahtevala saradnju svih stručnih saveza.

Savetovanje o problemima saobraćaja održano je aprila 1957 u Beogradu. Na savetovanju je podneseno 6 referata i 30 koreferata, koji su tretirali opštetehtičke i ekonomske probleme saobraćaja, saobraćajnih sredstava i mreža. Materijali sa savetovanja dostavljeni su svim nadležnim organima državne uprave, istaknutim pojedincima i rukovodiocima privrede, a pretstavnicima Saveza inženjera i

¹ Vidi: »Savez inženjera i tehničara Jugoslavije«, »Jugoslovenski pregled«, 1957, str. 323—324 (23—24).

tehničara poslužili su kao baza prilikom učešća u pripremanju elaborata o saobraćaju za Saveznu narodnu skupštinu.

Savetovanje o produktivnosti rada, održano marta 1959 u Beogradu, razmatralo je probleme produktivnosti rada iz aspekta svih struka kao i specifičnosti privrednog sistema. Materijali sa savetovanja štampani su u vidu zbornika na preko hiljadu strana i dostavljeni nadležnim organima i organizacijama koje se bave ovim pitanjima. Oni su poslužili kao osnova za proučavanje problema produktivnosti rada u svim organizacijama Saveza inženjera i tehničara, u kojima se taj problem dalje razrađuje sa aspekta pojedinih struka uzimajući u obzir specifičnost pojedinih grana privrede, preduzeća ili komuna.

U stručnim savezima i republičkim stručnim društvima ova delatnost je mnogo obimnija i raznovrsnija, tako da se godišnje organizuje više desetina stručnih savetovanja, simpozijuma i drugih stručnih sastanaka.

Značajnija savetovanja saveznog karaktera održana u periodu 1957—1960 bila su:

- o izgradnji osmogodišnjih škola, 1957 u Zagrebu; o ulozi i liku arhitekta u socijalističkom društvu, 1958 u Sarajevu; o lokalnim propisima za usmeravanje stambene izgradnje, 1959 u Beogradu — u organizaciji Saveza društava arhitekata Jugoslavije;

- o kartografiji, 1959 u Beogradu — u organizaciji Saveza geodetskih inženjera i geometara;

- o modularnoj koordinaciji mera u građevinarstvu, 1958 u Beogradu; IV Savetovanje Jugoslovenskog komiteta za visoke brane, 1957 u Skopju; Savetovanje Jugoslovenskog društva za hidraulična istraživanja, 1958 na Bledu; savetovanja Saveza jugoslovenskih laboratorija za istraživanje i ispitivanje materijala, 1958 i 1959 u Beogradu — u organizaciji Saveza društava građevinskih inženjera i tehničara i njegovih specijalizovanih organizacija;

- o razvoju acetilenske i petrohemije, 1957 u Beogradu; o otpadnim vodama u industriji, 1959 u Banjoj Luci; o perspektivnom razvoju hemiske industrije Jugoslavije, 1960 u Beogradu — u organizaciji Saveza hemičara i tehnologa;

- o mehanizaciji poljoprivrede, 1957 u Zagrebu; o primeni elektrotermije i elektrohemije, 1957 u Šibeniku; IV Savetovanje Nacionalnog komiteta za velike električne mreže, 1958 u Opatiji; o primeni elektronike u industriji, 1958 u Beogradu; o tehnici i primeni ultrazvuka u tehnici, industriji, biologiji i medicini, 1958 u Beogradu; o sastavnim delovima elektronskih uređaja, 1959 u Ljubljani; o automatizaciji kontrole kvaliteta i dimenzija u metaloprerađivačkoj industriji, 1959 u Sarajevu; šest specijalizovanih savetovanja o automatizaciji u pojedinim granama industrije (tokom 1959 u prehranbenoj, hemiskoj, papirnoj i konzervnoj industriji i u metalurgiji); tri stručne konferencije o elektronici, telekomunikacijama, automatizaciji i nuklearnoj tehnici, 1957 u Beogradu, 1958 u Ljubljani i 1959 u Zagrebu, Savetovanje o projektovanju i izgradnji hemijskih instalacija i aparatura, 1960 u Beogradu — u organizaciji Saveza mašinskih i elektrotehničkih inženjera i tehničara i njegovih specijalizovanih organizacija;

- Savetovanje o produktivnosti rada u rudarstvu i metalurgiji, 1957 u Beogradu; Savetovanje o legirajućim metalima, 1958 u Skopju; Savetovanje o retkim metalima, 1958 u Ljubljani; Savetovanje o bušenju i miniranju u rudnicima, 1959 u Sarajevu; Savetovanje o obogaćivanju i oplemenjivanju ruda gvožđa, 1959 u Sarajevu, Savetovanje o iskustvima u proizvodnji i produktivnosti rada u ugljenokopu Velenje, 1959 u Velenju — u organizaciji Saveza inženjera i tehničara rudarske i metalurške struke FNRJ;

- Savetovanje o uređenju šuma, 1957 u Beogradu; Savetovanje o kadrovima u šumarstvu, 1957 u Banjoj Luci; Savetovanje o zadacima u sprovođenju plana šumarstva i drvne industrije, 1958 na Bledu; Savetovanje o kršu Jugoslavije, 1958 u Splitu; Savetovanje o zaštiti šuma, 1959 u Zagrebu; Savetovanje o postdiplomskim studijama na šumarskim fakultetima, 1959 u Beogradu; Savetovanje o plantažama i kulturama četinaru brzog rasta, 1959 u Varaždinu; Savetovanje o dugoročnom programu šumarstva i industrije drveta, 1959

u Skopju — u organizaciji Saveza inženjera i tehničara šumarstva i drvne industrije;

- Savetovanje o produktivnosti rada u tekstilnoj industriji, Savetovanje o domaćim tekstilnim sirovinama, »Tekstil u tehničke svrhe«, Nagrađivanje po jedinici proizvoda u tekstilnoj industriji, Problematika prerade hemijskih vlakana, Beljenje tkanina, Uporedna tehnička i ekonomska analiza produktivnosti rada u tekstilnoj industriji Jugoslavije, Medufazna kontrola i oplemenjivanje celuloznih vlakana, Problematika dorade tekstila, Potrošač, kvalitet i standardizacija, Utenzilije u ткаčnicama i dr. (u organizaciji Saveza inženjera i tehničara tekstilaca FNRJ, a u okviru sajмова tekstila u Leskovcu);

- Savetovanje o zaštiti materijala i konstrukcija, 1957 u Beogradu; Savetovanje o zaštiti materijala od korozije u hemiskoj i srodnim industrijama, 1959 u Beogradu; Savetovanje o zaštiti rudničkog drveta, 1959 u Sarajevu (u organizaciji Saveza društava za zaštitu materijala);

- Prvi simpozijum tehnološke mikrobiologije, 1957 u Ljubljani — u organizaciji Saveza hemičara i tehnologa, Saveza poljoprivrednih inženjera i tehničara i Kemičnog instituta »Boris Kidrič«.

Savetovanja su organizovali stručni savezi samostalno ili u saradnji sa odgovarajućim komorama, udruženjima proizvođača i drugim društvenim organizacijama. Na njima su inženjeri i tehničari iznosili svoje stavove i predloge za rešavanje aktuelnih tehničkih i privrednih pitanja, što je koristilo pri donošenju odgovarajućih propisa i planova za dalji razvoj.

KONGRESI stručnih saveza i specijalizovanih organizacija dobijaju sve više radni, stručni karakter. Pored unutrašnjih organizacionih pitanja, na njima se razmatraju aktuelni problemi odgovarajuće struke. Tako su na I Kongresu arhitekata Jugoslavije (1958 u Beogradu) podnesena 3 referata i 23 koreferata; na II Kongresu geodetskih inženjera i geometara (1957 u Ohridu) 8 referata i 4 koreferata; na II Kongresu građevinskih konstruktora (1958 u Opatiji) 28 referata; na IV Kongresu inženjera i tehničara stručnjaka za puteve (1958 u Nišu) 61 referat; na III Kongresu Jugoslovenskog društva za hidraulična istraživanja (1958 u Beogradu) 25 stručnih referata; na I Kongresu poljoprivrednih inženjera i tehničara (1957 u Beogradu) 17 referata i 5 koreferata; na II Kongresu inženjera i tehničara rudarske i metalurške struke (1957 u Beogradu) 7 stručnih i kadrovskih referata; na III Kongresu inženjera i tehničara šumarstva i drvne industrije (1958 na Bledu) 6 stručnih referata i iz oblasti privrede; na dva kongresa Jugoslovenskog društva za mehaniku tla i fundiranje (1957 u Ohridu i 1959 u Novom Sadu), ukupno 47 referata; na IV i V Kongresu Jugoslovenskog društva za mehaniku, 1958 i 1960 na Bledu, preko 100 referata i saopštenja originalnih naučnih radova iz oblasti teorije i primenjene mehanike itd.

Na nekim od ovih kongresa, pored domaćih, i mnogi poznati strani stručnjaci podnosili su referate i saopštenja svojih naučnih radova, tako da su ove stručne manifestacije dobijale međunarodni karakter.

Organizacije inženjera i tehničara Jugoslavije organizovale su takođe i nekoliko značajnih *međunarodnih stručnih sastanaka* od kojih su značajniji: XI Posebno zasjedanje Svetske konferencije za energiju (1957 u Beogradu); Međunarodni simpozijum o vodonikovoj vezi (1957 u Ljubljani); I Međunarodna konferencija za zaštitu objekata i opreme hidroelektrana od korozije (1959 u Beogradu); XII Kongres Međunarodnog udruženja laboratorija za ispitivanje i istraživanje materijala i konstrukcija (1959 u Beogradu); I Međunarodni simpozijum o elektrotermiji i elektrohemiji (1960 u Beogradu) i dr. Na ovim sastancima, kao i na sličnim u inostranstvu, jugoslovenski inženjeri i tehničari istupali su sa svojim radovima i pokazali visok stručni nivo.

IZLOŽBE su takođe jedan od značajnih vidova stručne i društvene delatnosti organizacija inženjera i tehničara. U periodu 1957—1960 priredene su: Izložba projekata osmogodišnjih škola (tokom 1957 i 1958 u Zagrebu, Sarajevu, Banjoj Luci, Novom Sadu i Skopju); Izložba najboljih dostignuća u oblasti stambene izgradnje, izgradnje škola i

ustanova (1958 u Beogradu); Izložba savremene jugoslovenske arhitekture (sem u Jugoslaviji prikazana je u Oslu, Kopenhagenu, Štokholmu, Varšavi, Londonu, Glazgovu, Liverpulu, Dublinu — tokom 1959); Izložba građevinskih materijala i zaštitnih sredstava u građevinarstvu (1957 u Beogradu); Izložba novih konstrukcionih materijala i sredstava za zaštitu od korozije u hemskoj i srodnim granama industrije (1959 u Beogradu); III Izložba hemiske industrije (1960 u Beogradu) i dr. Naročitu aktivnost na ovom polju pokazali su Savez društava arhitekata i njegova republička stručna društva. Pored niza izložbi konkursnih radova i projekata, ovaj Savez je uzeo učešća na III Međunarodnoj izložbi stanovanja u Njujorku, na Međunarodnoj izložbi povodom V Kongresa Međunarodne unije arhitekata (1958 u Moskvi), na Međunarodnoj izložbi radova studenata arhitekture u Njujorku 1958 i dr. Savez društava arhitekata organizovao je u Jugoslaviji izložbe finske i švedske arhitekture i Izložbu »Gradovi Amerike«.

U okviru stručne delatnosti podružnice inženjera i tehničara, sreska društva, republička stručna društva i stručni savezi organizuju godišnje nekoliko stotina stručnih predavanja sa domaćim i stranim predavačima, više desetina kurseva i seminara s aktuelnim i specijalizovanim temama, veliki broj filmskih projekcija, stručnih ekskurzija u zemlji i inostranstvu, nekoliko desetina savetovanja, diskusionih sastanaka, stručnih konferencija i zasedanja itd. Redovne godišnje skupštine takođe se koriste kao tribina stručne delatnosti.

OPŠTA DRUŠTVENA DELATNOST

Organizacije inženjera i tehničara Jugoslavije se nisu ograničile samo na aktivnost na stručnom polju, već su obavljale i znatnu opštedrušvenu delatnost, koja je imala stručno-tehnički ili tehničko-ekonomski karakter. Tako ove organizacije tesno sarađuju s organima narodne vlasti i državne uprave, s privrednim organizacijama (komorama, udruženjima proizvođača po strukama i granama privrede, preduzećima), sa organima društvenog upravljanja (radničkim savetima, školskim odborima, savetima pri narodnim odborima, savetima instituta i dr.) i sa drugim društvenim organizacijama — Socijalističkim savezom, Narodnom tehnikom, Udruženjem nastavnika srednjih škola i Udruženjem univerzitetskih nastavnika, sindikalnim organizacijama, društvima ekonomista i dr. Ta saradnja odvija se na svim nivoima od Federacije do opštine i preduzeća i manifestuje se u angažovanju inženjera i tehničara i njihovih organizacija u učešću i saradnji na izradi društvenih i perspektivnih planova razvoja područja ili teritorije na kojoj deluje odgovarajuća organizacija, u diskusiji o projektima za izgradnju važnijih objekata, učešću i saradnji u razmatranju i rešavanju raznih tehničkih i komunalnih problema (urbanistički planovi, gradski saobraćaj, vodovod, otpadne vode, električna energija i dr.), u proučavanju i rešavanju prosvetnih, zdravstvenih i socijalnih pitanja, proučavanju problema organizacije i produktivnosti rada, iskorišćavanja unutrašnjih rezervi i povećanja proizvodnje i rentabiliteta, razradi stimulaturnijeg načina nagrađivanja u preduzećima itd. U mnogim organima narodne vlasti i društvenog upravljanja (savetima, odborima, komisijama) koji deluju na njihovoj teritoriji izabrani su predstavnici organizacija inženjera i tehničara. Pojedina društva inženjera i tehničara kao naprimer u Celju, Splitu, Mariboru, Nišu, Čačku, Karlovcu, Tuzli i nekim drugim mestima, afirmisala su se u rešavanju problema izgradnje svog grada ili kraja.

Sem ovih vidova saradnje, organizacije inženjera i tehničara ostvaruju i mnoge druge oblike saradnje, specifične za pojedine struke ili lokalne uslove. Naprimer, Savez društava arhitekata sarađuje sa Stalnom konferencijom gradova i Savezom urbanista u rešavanju svih zajedničkih pitanja, Savez hemičara i tehnologa sa Udruženjem hemiske industrije (naprimer u izradi perspektivnog plana razvoja hemiske industrije Jugoslavije za period 1961—1965, u proučavanju problema kadrova za hemisku industriju, problema škola za hemičare itd.). Svi stručni savezi učestvuju u radu na izradi jugoslovenskih standarda itd.

Društvena delatnost organizacija inženjera i tehničara se ogleda i u učešću u izradi nacrtu raznih tehničkih propisa, uredba i zakona koji regulišu materiju iz jedne struke ili privredne oblasti (naprimer Rudarskog zakona, Zakona o investicionoj izgradnji, Zakona o jugoslovenskim standardima i dr.).

Savez inženjera i tehničara Jugoslavije i stručni savezi sarađivali su u radu zajedničkih komisija Savezne narodne skupštine i Saveznog izvršnog veća koje su pripremale rezolucije o unapređenju industrije, poljoprivrede, o obrazovanju kadrova i dr.

Organizacije inženjera i tehničara razvijaju znatnu društvenu delatnost i na području školstva i kadrova. Oni pružaju pomoć u formiranju stručnih tehničkih kadrova sarađujući u razvijanju i usavršavanju sistema školovanja uopšte, uključujući vanškolsko i dopunsko obrazovanje, u izradi nastavnih planova i programa, poboljšanju nastave itd. Predstavnici organizacija inženjera i tehničara učestvuju kao članovi školskih saveta na tehničkim fakultetima i srednjim i višim tehničkim školama. Savez inženjera i tehničara Jugoslavije i stručni savezi proučavali su problem tehničkih kadrova i njihovog školovanja u sadašnjim uslovima i izdali iscrpne elaborate o tome.

IZDAVAČKA DELATNOST

Kao organ Saveza inženjera i tehničara Jugoslavije izlazi »Tehnika«, mesečnik (na 70—80 autorskih tabaka i u tiražu od 2.500 primeraka) koji sadrži 10 delova (»Tehnika — opšti deo«, »Naše građevinarstvo«, »Mašinstvo«, »Elektrotehnika«, »Rudarstvo i metalurgija«, »Hemiska industrija«, »Prehranbena industrija«, »Saobraćaj«, »Organizacija rada« i »Obaveštenja«. Zbog visokog stručnog nivoa pojedini članci iz »Tehnike« redovno se referišu u izvodima ili prevode u celini u poznatim svetskim časopisima i biltenima.

Pojedini stručni savezi, čiji organi nisu zastupljeni u »Tehnici« izdaju svoje samostalne organe, naprimer: Savez poljoprivrednih inženjera i tehničara Jugoslavije — »Arhiv za poljoprivredne nauke«, Savez arhitekata Jugoslavije — »Arhitekturu-urbanizam«, Savez društava za zaštitu materijala Jugoslavije — »Zaštitu materijala« i »Ambalažu«, Savez geodetskih inženjera i geometara Jugoslavije — »Geodetski list« i dr. Isto tako neka republička stručna društva izdaju svoje časopise kao: Društvo strojarških inženjera i tehničara Hrvatske — »Strojarški vesnik«, Društvo elektrotehničkih inženjera i tehničara Hrvatske — »Elektrotehniku u industriji i pogonu«, Društvo inženjera i tehničara tekstilaca Hrvatske i Srbije — »Tekstil« i »Tekstilnu industriju«, Društvo inženjera i tehničara šumarstva i drve industrije Srbije i Slovenije — »Šumarski list« i »Gozdarski vestnik« itd.

Pored redovnih časopisa, organizacije saveza izdaju povremene publikacije, kao što su monografije, priručnici, brošure, zbornici materijala sa raznih savetovanja, skripta za kurseve i seminare, knjige, almanasi i dr.

Većina organizacija vrši redovnu razmenu svojih časopisa i publikacija sa odgovarajućim stručnim organizacijama u inostranstvu. »Tehnika« je tokom 1959 organizovala razmenu članaka sa »Tehničkim pregledom« — organom Glavne tehničke organizacije Poljske (jedan broj »Tehničkog pregleda« bio je posvećen tehnici i privredi Jugoslavije sa člancima jugoslovenskih autora, a odgovarajući deo jednog broja »Tehnike« tehnici i privredi Poljske sa člancima poljskih autora).

MEĐUNARODNE VEZE

Organizacije inženjera i tehničara Jugoslavije održavaju stalne kontakte s velikim brojem međunarodnih i nacionalnih stručnih organizacija, koje se ogledaju kroz razmenu stručnjaka i publikacija, učešće na stručnim sastancima sa referatima ili kao posmatrača, međusobne posete delegacija i stručnih ekskurzija, razmenu predavača itd. Savez inženjera i tehničara Jugoslavije i stručni savezi početkom 1960 su učlanjeni u 20 međunarodnih stručnih organizacija: Federaciju evropskih nacionalnih udruženja inženjera (Fédé-

ration Européenne d'Associations Nationale d'Ingenieurs (FEANI); Međunarodnu konfederaciju poljoprivrednih inženjera i tehničara (Confédération Internationale des Ingenieurs et Techniciens de l'Agriculture) (CIA); Međunarodnu uniju arhitekata (Union Internationale des Architectes) (UIA); Međunarodnu uniju elektrotermije (Union Internationale d'Electrothermie); Međunarodnu federaciju geometara (Fédération Internationale des Geomètres); Međunarodno udruženje za fotogrametriju (International Society for Photogrammetry); Međunarodno udruženje za mehaniku tla i fundiranje (The international Society for soil mechanics and foundation engineering); Međunarodnu komisiju za visoke brane Svetske konferencije za energiju (Commission Internationale des Grandes Barrages de la Conference Mondiale de l'Energie); Evropsku zootehničku federaciju (Fédération Européenne de zootechnie); Međunarodnu federaciju za stanovanje, urbanizam i uređenje teritorija (Fédération Internationale de l'Habitation, l'Urbanisme et l'aménagement des territoires); Međunarodnu konferenciju za velike električne mreže (Conférence Internationale des Grands Reseaux Electriques) (CIGRE); Međunarodnu komisiju za rasvetu (Commission Internationale de l'éclairage); Međunarodno udruženje za mostove i konstrukcije (Association Internationale des Ponts et des Charpentes); Međunarodno udruženje laboratorija za ispitivanje i istraživanje materijala i konstrukcija (Réunion Internationale des Laboratoires d'Essais et de Recherches sur les Matériaux et les Constructions) (RILEM); Međunarodno udruženje stalnog kongresa za plovību (Association Internationale Permanent des Congrès de Navigation); Međunarodno

udruženje za hidraulična istraživanja (Association Internationale de Recherches Hydrauliquea); Udruženje industrijske hemije (Société de Chimie Industrielle); Nemačko udruženje za hemijske aparature (Deutsche Gesellschaft für chemisches Apparatewesen) (DECHEMA); Međunarodnu federaciju za automatsku kontrolu (International Federation of Automatic Control) i Svetsku konferenciju za energiju (World Power Conference (WPC)).

U nekim od ovih međunarodnih organizacija predstavnici Saveza su i članovi rukovodstva, a veze sa njima su vrlo žive (FEANI, UIA, CIGRE, RILEM i dr.).

Na međunarodnim stručnim sastancima u inostranstvu godišnje je učestvovalo prosečno oko 60 zvaničnih delegata svih stručnih saveza Jugoslavije. Mnogo veći broj članova Saveza odlazio je na stručne sastanke u inostranstvo, kao delegati svojih preduzeća ili ustanova, putem razmene sa stranim stručnim organizacijama, zatim kao delegati republičkih stručnih društava ili stručnih saveza i u okviru stručnih ekskurzija. U Jugoslaviju je dolazilo godišnje između 100—500 stranih stručnjaka, prema broju i nivou stručnih sastanaka koji su u zemlji organizovani.

IZVOR: Izveštaj o radu Saveza inženjera i tehničara Jugoslavije za V Kongres; Izveštaj o aktivnosti Saveza inženjera i tehničara Jugoslavije za V Kongres Socijalističkog saveza radnog naroda Jugoslavije; Izveštaji stručnih i republičkih saveza i društava za period od 1956—1960, podneti pred V Kongres; Kongresni materijali sa Kongresa stručnih saveza; Izveštaji sa godišnjih skupština stručnih i sreskih društava.

M. M.

ISHRANA STANOVNIŠTVA

Na razvoj ishrane u Jugoslaviji u posleratnom periodu delovalo je više faktora, a pre svega nasledeno stanje od pre rata, prirodno-geografski uslovi, teritorijalni razmeštaj proizvodnje, stvorene navike i formirani standardi u potrošnji i razlike između seoske i gradske potrošnje.

Promene u obimu i strukturi potrošnje hrane prvenstveno su rezultat društveno-ekonomskih promena u zemlji. Sa smanjivanjem velikih nejednakosti u ličnim dohocima i porastom društvenog proizvoda i realne kupovne snage stanovništva, povećava se i potrošnja prehranbenih proizvoda. Tu potrošnju karakteriše sve veće učešće kvalitetnih artikala ishrane, kao što su šećer i proizvodi stočarstva. Izmene u strukturi stanovništva uslovljene dinamičnim privrednim razvitkom i prelaskom znatnog dela stanovništva sa sela u grad posebno su uticale na strukturne promene u ishrani.

KRETANJE UKUPNE POTROŠNJE OSNOVNIH ARTIKALA ISHRANE

Pregled kretanja količina potrošnje osnovnih artikala ishrane prosečno po stanovniku u posleratnom periodu pokazuje da je nivo ishrane iz 1939 dostignut tek 1953, uz istovremeno delimičnu izmenu i poboljšanje u strukturi ishrane (tabela 1).

Porast potrošnje nije bio ujednačen kod svih osnovnih grupa prehranbenih proizvoda. Najveći porast bio je kod šećera, čija se potrošnja od 5,2 kg u proseku po stanovniku 1939 godine povećala na 13,8 kg u 1959, odnosno za oko 165%. U odnosu na stanje 1939 prosečna potrošnja osnovnih artikala za ishranu po stanovniku povećala se kod žitarica (uključujući i pirinač) za 12,3%, povrća (sa prerađevinama) za 31,1%, svežeg voća za 70,3%, mesa za 19,3%, mleka i mlečnih prerađevina za 13,5% i masnoća za 63,8%. Potrošnja jaja još nije dostigla nivo potrošnje iz 1939 godine (tabela 2).

TABELA 1 — UKUPNA POTROŠNJA HRANE 1939—1959

Godina*	Vrednost u din.	I n d e k s i	
		1939=100	lančani
1939	30.526	100,0	100,0
1949	29.193	95,6	95,6
1950	25.706	84,2	88,1
1951	29.732	97,3	115,6
1952	28.488	93,3	95,8
1953	30.990	101,5	108,7
1954	30.559	100,1	98,6
1955	33.595	110,0	109,9
1956	31.780	104,1	94,6
1957	35.292	115,6	111,0
1958	35.849	117,4	101,6
1959	38.767	127,0	108,2

* Prikaz stanja kroz zajednički imenitelj »Fizički obim potrošnje hrane« izražen je u stalnim cenama iz 1956 i ne sadrži promene kvaliteta kod pojedinih proizvoda.

U posleratnom periodu su došle do izražaja tendencije porasta potrošnje u celini, kako proizvoda biljnog tako i životinjskog porekla.

Učešće žitarica u ukupnoj ishrani bilo je sve do nedavno naročito osetno, čak sa izvesnim porastom, što je donekle odraz dosadašnje strukture proizvodnje, uslovljene ekološkim i ostalim uslovima, koja je stvorila uobičajen način i navike u ishrani.

I pored znatnih izmena i poboljšanja u strukturi, ishranu još karakteriše nisko učešće proizvoda životinjskog porekla, iako je u posleratnom periodu uporedo sa porastom dohotka stanovništva rasla i kalorična vrednost ishrane, ali uz znatnije učešće žitarica kao najjeftinijeg energetskog izvora hrane. To je propratna pojava i u ostalim zemljama sa niskim dohocima prilikom porasta dohodaka.

Na osnovu nekih pokazatelja kvaliteta ishrane u dužem vremenskom periodu mogu se bolje sagledati osnovne tendencije u razvoju, jer sagledavanje ishrane samo kroz pokazatelje količine potrošnje osnovnih artikala nije dovoljno da prikaže stanje ishrane u celini.

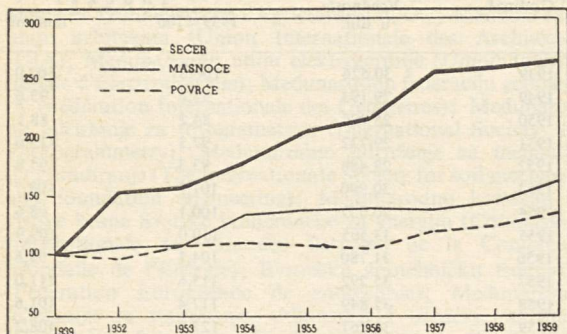
TABELA 2 — PROSEČNA POTROŠNJA OSNOVNIH ARTIKALA ISHRANE PO STANOVNIKU 1939—1959

Proizvodi po grupama	(U kilogramima)								
	1939	1952	1953	1954	1955	1956	1957	1958	1959
Pšenica i raž	...	153,0	155,0	153,2	157,9	150,0	162,0	160,0	164,6
Kukuruz	...	65,0	56,0	63,0	54,0	62,0	52,0	54,0	48,0
Ostala žita	...	1,8	2,8	1,9	2,7	3,1	3,9	3,6	3,7
Pirinač	...	0,5	0,5	0,5	1,9	2,2	2,2	2,2	2,3
I. Žitarice — svega	204,0	220,3	214,3	218,6	216,5	217,3	220,1	219,8	218,6
Krompir	46,0	60,0	67,9	63,9	60,3	56,6	61,9	65,1	73,7
Pasulj i mahunjače	4,8	6,1	6,0	8,6	9,0	8,4	8,9	8,4	8,4
Sveže povrće	47,7	30,5	32,6	37,9	38,8	40,3	47,9	50,5	50,4
II. Povrće — svega	98,5	96,6	106,5	110,4	108,1	105,3	118,7	124,0	132,5
Sveže voće i grožđe	44,8	39,2	60,5	39,5	61,0	32,2	50,3	48,8	74,8
Agrumi	...	0,1	0,2	0,3	0,5	0,7	0,8	1,0	1,5
III. Voće — svega	44,8	39,3	60,7	39,8	61,5	32,9	51,1	49,8	76,3
Meso — goveđe	...	4,8	5,3	4,9	5,9	6,1	7,0	6,6	6,4
svinjsko	...	6,8	9,6	10,0	10,9	11,0	8,6	9,7	10,9
ovčije	...	2,9	3,0	3,1	2,8	2,8	2,6	2,2	3,2
živinsko	...	2,4	2,9	2,7	2,5	2,9	3,2	3,2	3,3
ostalo	...	1,0	1,3	1,3	1,3	1,5	1,6	2,1	2,1
IV. Meso i prerađevine — svega	22,4	17,9	22,1	22,0	23,4	24,3	23,0	23,8	25,9
IVa. Sveža riba	1,0	1,4	1,5	1,3	1,3	1,6	1,7	1,7	0,8
Sveže mleko (u l.)	...	50,0	66,0	65,0	71,0	76,0	83,0	84,0	87,0
Mleko u prahu	...	1,0	0,0	0,0	0,2	0,6	1,3	2,1	1,6
Sirevi	...	3,8	4,4	4,3	4,3	4,1	5,3	5,2	4,9
Buter	...	0,7	0,8	0,8	1,3	1,1	1,2	1,1	1,3
V. Mleko i prerađevine — svega	141,0								
VI. Sveža jaja (u kom.)	75,0	48,0	46,0	35,0	56,0	62,0	71,0	67,0	73,0
Biljne masnoće	...	1,8	1,9	2,7	2,6	2,1	2,3	2,6	3,4
Mast	...	6,1	6,2	6,6	6,9	7,5	7,2	7,4	7,9
VII. Masnoće, buter — svega	6,9	7,9	8,1	9,3	9,5	9,6	9,5	10,0	11,3
VIII. Šećer	5,2	8,0	8,2	9,2	10,8	11,3	13,1	13,5	13,8

* Potrošnja žitarica iskazana u zrnu

GRAFIKON 1 — KRETANJE POTROŠNJE SEČERA, MASNOĆA I POVRĆA 1939—1959

(Indeks 1939=100)

KALORIČNA VREDNOST ISHRANE

Kvantitativna strana ishrane najpotpunije se pokazuje kroz njenu kaloričnu vrednost. Veličinu energetskih potreba opredeljuje niz elemenata, ali postoje i fiziološke granice potražnje hrane. Prema proceni Organizacije za ishranu i poljoprivredu (FAO), s obzirom na fizičku aktivnost, klimu, starosnu strukturu itd., ta granica u ishrani stanovništva Jugoslavije kreće se oko 2.600 kalorija dnevno. Međutim, u posleratnom periodu ova je granica znatno premašena, jer se kalorična vrednost hrane u dnevnom obroku kretala od 2.717 do 3.016 kalorija (tabela 3).

TABELA 3 — KALORIČNA VREDNOST ISHRANE PO POREKLU PROIZVODA 1952—1959

(U kalorijama)

Proizvodi po grupama	1952	1953	1954	1955	1956	1957	1958	1959
Pšenica i raž	1.278	1.273	1.243	1.266	1.174	1.268	1.252	1.288
Kukuruz	571	492	553	474	544	460	474	422
Ostala žita	19	27	19	27	29	31	32	32
Pirinač	5	5	5	19	22	22	22	23
I. Žitarice — svega	1.873	1.797	1.820	1.786	1.769	1.781	1.780	1.765
Krompir	115	130	123	116	109	119	125	141
Pasulj i mahunjače	71	70	95	98	90	91	88	95
Sveže povrće	20	21	25	26	27	32	33	33
II. Povrće — svega	206	221	243	240	226	242	246	269
Sveže voće i grožđe	49	77	49	79	40	66	62	94
Agumi	...	...	...	...	1	1	1	1
Suvo voće	3	4	3	4	2	3	4	8
III. Voće — svega	52	81	52	83	42	70	67	103
Meso — goveđe	30	33	30	37	38	43	41	44
svinjsko	74	104	108	118	119	94	105	116
ovčje	19	20	21	19	19	17	15	20
živinsko	9	10	10	9	10	11	11	13
ostalo	9	9	7	11	12	13	13	14
IV. Meso — svega	141	176	176	194	198	178	185	207
V. Riba	2	3	2	2	3	3	3	2
VI. Mleko i prerađevine	156	163	161	183	191	224	234	234
VII. Jaja	9	9	7	11	12	13	13	14
VIII. Masnoće	193	199	229	230	235	232	246	276
IX. Šećer	85	87	98	115	120	139	143	146
Ukupno :	2.717	2.736	2.788	2.844	2.796	2.882	2.917	3.016
Indeks 1939=100	102,7	103,4	105,4	107,5	105,7	108,9	110,2	114,0

Sa porastom ličnih dohodaka stanovništva postepeno raste i kalorična vrednost hrane i to uz istovremenu izmenu strukture u korist proizvoda životinjskog porekla. Postignuti nivo kalorične vrednosti hrane u dnevnom obroku, s obzirom na klimatske i ostale uslove, verovatno se ubuduće neće bitno menjati, ali će biti potrebni posebni napor da se obezbedi veće učešće takozvanih zaštitnih namirnica (mesa, mleka i prerađevina, i voća).

U posleratnom periodu, zbog nedovoljne proizvodnje u zemlji, nedostatak osnovnih artikala ishrane nadoknađivan je uvozom (tabela 4).

TABELA 4 — UČEŠĆE UVOZA U KALORIČNOJ VREDNOSTI ISHRANE 1952—1959

(U kalorijama)

Godina	Ukupna kalorična vrednost ishrane	Iz uvoza	
		broj	%
1952	2.717	341	12,55
1953	2.736	461	16,84
1954	2.788	429	15,39
1955	2.844	558	19,62
1956	2.796	734	26,25
1957	2.882	633	21,96
1958	2.917	507	17,38
1959	3.016	549	18,20

U ukupnom uvozu osnovnih artikala ishrane najznačajnije mesto zauzimala je pšenica (tabela 5).

TABELA 5 — STRUKTURA UVOZA

(U procentima)

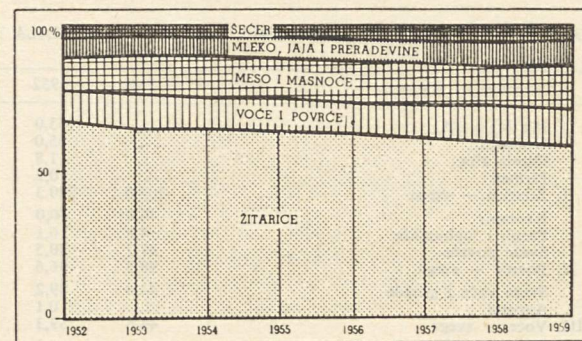
Proizvod	1952	1957	1958	1959
U k u p n o	100,0	100,0	100,0	100,0
Pšenica	83,28	79,15	68,83	77,96
Pirinač	0,30	2,37	3,16	3,64
Šećer	...	8,06	12,22	6,56
Masnoće	16,42	9,48	14,99	11,84
Mlečni proizvodi	...	0,94	0,80	...

Nivo ličnih dohodaka stanovništva već omogućava da se prede na kvalitetniju ishranu (ne povećavajući kalorije) uz povećanje potrošnje prehranbenih proizvoda životinjskog porekla. Takve izmene u strukturi kalorične vrednosti ishrane, i pored relativno sporog tempa, već se vrše u korist namirnica životinjskog porekla (tabela 6).

Mada je teško odrediti pravilne proporcije u strukturi ishrane, jer o tome postoje različita gledišta, ipak se može zaključiti da je učešće namirnica životinjskog porekla u ishrani Jugoslovena (u ukupnoj vrednosti hrane) još relativno malo. U daljem razvoju ishrane to se postavlja kao centralni problem.

GRAFIKON 2 — STRUKTURA ISHRANE PO POREKLU KALORIJA 1952—1959

(U procentima)

POTROŠNJA BELANČEVINA

Stručnjaci za probleme ishrane smatraju da belančevine životinjskog porekla treba da učestvuju u dnevnoj ishrani sa minimalno 1/3 odnosno 30 grama od ukupne količine belančevina. Takav odnos učešća belančevina u dnevnoj ishrani Jugoslovena već je postignut, a tendencije pokazuju da će se ovo učešće i dalje povećavati.

Ukupna količina belančevina u ishrani kreće se na nivou najrazvijenijih zemalja, ali je učešće belančevina životinjskog porekla još znatno niže. Međutim, u poslednje vreme i ono se znatno povećava i iznosilo je u 1957 — 27,2%, u 1958 — 27,8% i 1959 — 28,02% u ukupnoj potrošnji belančevina (tabela 7).

TABELA 6 — UČEŠĆE NAMIRNICA U UKUPNOJ KALORISKOJ VREDNOSTI ISHRANE 1939—1959

(U procentima)

Grupa proizvoda	1939	1952	1953	1954	1955	1956	1957	1958	1959
Žitarice	68,01	68,94	65,68	65,28	62,80	63,27	61,80	61,02	58,52
Povrće	6,08	7,58	8,10	8,71	8,44	8,08	8,40	8,43	8,92
Voće	2,11	1,96	2,96	1,87	2,92	1,50	2,43	2,30	3,42
Šećer	2,09	3,15	3,18	3,52	4,04	4,29	4,82	4,91	4,84
Biljne masnoće	...	1,54	1,68	2,33	2,11	1,79	1,87	2,16	2,69
I. Kalorije biljnog porekla — svega	78,29	83,17	81,68	81,71	80,31	78,93	79,32	78,82	78,39
Meso	6,21	5,18	6,45	6,30	6,82	7,08	6,18	6,34	6,86
Riba	0,08	0,10	0,10	0,07	0,07	0,10	0,10	0,10	0,07
Mleko	9,04	5,74	5,96	5,76	6,43	6,83	7,77	8,02	7,76
Jaja	0,56	0,35	0,36	0,25	0,38	0,43	0,45	0,45	0,46
Mast	5,82	5,55	5,59	5,88	5,98	6,62	6,18	6,27	6,46
II. Kalorije životinjskog porekla — svega	21,71	16,83	18,38	18,29	19,69	21,07	20,68	21,18	21,61
Ukupno I+II	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
% učešća žitarica i krompira	71,33	70,43	69,69	66,69	68,88	67,16	65,93	65,30	63,19
Indeks 1939=100	100,0	98,7	97,7	93,5	93,7	94,2	92,4	91,5	88,6

TABELA 7 — KOLIČINA BELANČEVINA U ISHRANI IZ POJEDINIHNAMIRNICA 1952—1959

(Dnevno u gramima)

Grupa proizvoda	1952	1953	1954	1955	1956	1957	1958	1959
Pšenica i raž	42,70	42,50	41,50	42,30	39,20	42,40	41,90	43,10
Kukuruz i ostala žita	15,80	13,95	15,41	13,55	15,45	13,32	13,74	12,24
Pirinač	0,09	0,09	0,09	0,35	0,40	0,40	0,40	0,42
I. Žitarice — svega	58,59	56,54	57,00	56,20	55,05	56,12	56,04	55,76
Krompir	3,30	3,70	3,50	3,30	3,10	3,40	3,60	4,00
Pasulj i mahunjače	4,46	4,40	6,02	6,22	5,72	5,77	5,59	6,03
Sveže povrće	1,50	1,60	1,90	1,90	2,20	2,40	2,50	2,50
II. Povrće — svega	9,26	9,70	11,42	11,42	10,82	11,57	11,69	12,53
Voće i grožđe	0,58	0,93	0,59	0,93	0,78	0,79	0,74	1,13
Agumi	0,00	0,00	0,01	0,01	0,02	0,02	0,02	0,03
Suvo voće	0,04	0,05	0,04	0,05	0,02	0,03	0,05	0,09
III. Voće	0,62	0,98	0,64	0,99	0,52	0,84	0,81	1,25
IV. Meso	7,52	8,94	9,01	9,62	10,00	9,77	10,03	11,21
V. Sveža riba	0,72	0,77	0,67	0,67	0,82	0,88	0,88	0,42
VI. Mleko i prerađevine	9,44	9,95	9,83	10,50	11,07	13,26	13,86	13,54
VII. Jaja	0,78	0,74	0,58	0,92	1,02	1,15	1,09	1,23
VIII. Masnoće	0,50	0,51	0,54	0,57	0,62	0,59	0,61	0,65
Ukupno	87,43	88,13	89,69	90,80	89,92	94,18	95,01	96,59

POTROŠNJA MASNOĆA

Potrošnja masnoća u dnevnom obroku iznosila je 1952 — 60,7 gr i postepeno se povećavala na 80,55 gr u 1959 (tabela 8).

TABELA 8 — KOLIČINA MASNOĆA U ISHRANI IZ POJEDINIHNAMIRNICA 1952—1959

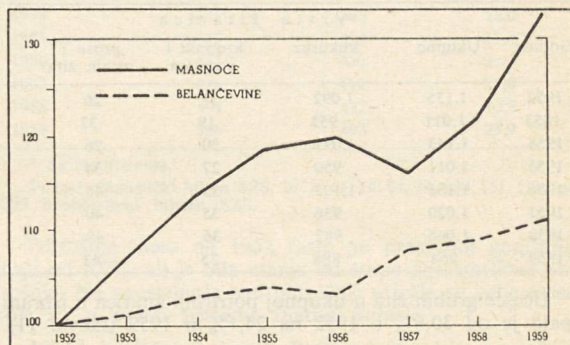
(Dnevno u gramima)

Grupa proizvoda	1952	1953	1954	1955	1956	1957	1958	1959
Žitarice	12,50	11,56	12,14	11,35	11,82	11,19	11,33	10,83
Povrće	3,62	3,66	4,01	4,03	3,35	2,50	2,99	3,97
Voće	0,30	0,47	0,30	0,48	0,25	0,41	0,39	0,60
Meso i prerađevine	14,57	18,66	18,92	20,35	20,76	18,36	19,29	21,67
Sveža riba	0,22	0,23	0,20	0,20	0,25	0,27	0,27	0,18
Mleko i prerađevine	9,16	9,62	9,54	11,21	11,31	13,29	13,68	13,87
Jaja	0,74	0,70	0,55	0,87	0,96	1,09	1,03	1,16
Biljne masnoće	4,79	5,19	7,39	6,81	5,72	6,15	7,07	9,08
Svinjska mast	14,86	15,13	16,11	16,80	18,25	17,53	18,07	19,22
Masnoće svega	19,65	20,32	23,50	23,61	23,97	23,68	25,14	28,30
Ukupno:	60,76	65,22	69,16	72,10	72,42	70,49	74,12	80,55

Većom potrošnjom proizvoda životinjskog porekla, uz povećanje potrošnje biljnih masnoća, očekuje se da će već u bliskoj budućnosti dnevna potrošnja masnoća znatno porasti.

GRAFIKON 3 — KRETANJE POTROŠNJE MASNOĆA I BELANČEVINA 1952—1959

(Indeks 1952=100)

POTROŠNJA POJEDINIHNAMIRNICA

Izuzev nekoliko osnovnih proizvoda (pšenice, masnoća i šećera), robni fondovi poljoprivredno-prehrambenih proizvoda, pa prema tome i visina potrošnje tih proizvoda, bili su uslovljeni prinosima u poljoprivredi.

Na potrošnju poljoprivredno-prehrambenih proizvoda uticali su i drugi faktori, kao nerazvijenost transporta i tržišta,² male mogućnosti čuvanja i skladištenja, a naročito minimalna prerada poljoprivredno-prehrambenih proizvoda³ i dr.

ŽITARICE. Potrošnja belih žitarica je vrlo visoka, odnosno znatno veća nego u razvijenim zemljama. Ako se doda i visoko učešće kukuruza na ljudskoj ishrani, dobija se potpuna slika o visini potrošnje žitarica u ishrani stanovništva u Jugoslaviji. Žitarice će, i pored opadanja potrošnje po stanovniku, i dalje imati vidno učešće u ishrani, jer se ukorenjene navike, pogotovu na selu, koje su formirale ishranu, ne mogu brzo menjati.

*Pšenica i raž.*⁴ Domaća proizvodnja pšenice i raži kretala se od 1,905.000 t u 1952 do 4,395.000 t u 1959. Uz uvećanu potrošnju hlebnih žita došlo je do preorijentacije potrošnje od kukuruza na pšenicu i raž. Potrošnja pšenice i raži, usled povećanja učešća u potrošnji žitarica u celini, a delimično i većeg izmeljavanja i povećavanja potrošnje kvalitetnijih proizvoda od brašna (kao što su testenine i sl.), rasla je po prosečnoj godišnjoj stopi od oko 1% (tabela 9).

² Vidi: »Tržište poljoprivrednih proizvoda«, »Jugoslovenski pregled«, 1960, str. 305—315 (47—57).

³ Vidi: »Prehrambena industrija«, »Jugoslovenski pregled«, 1958, str. 211—213 (45—47).

⁴ Vidi: »Proizvodnja i potrošnja pšenice«, »Jugoslovenski pregled«, 1959, str. 17—22 (7—12); »Proizvodnja belih žita u 1959«, »Jugoslovenski pregled«, 1959, str. 229—230 (71—72) i »Proizvodnja i prerada brašna«, »Jugoslovenski pregled«, 1959, str. 195—196 (43—44).

TABELA 9 — POTROŠNJA PŠENICE I RAŽI 1952—1959

Godina	Ukupne raspoložive količine u hiljadama tona	Iz uvoza		Potrošnja po stanovniku u kg	
		svega tona	%	brašna	zrna
1952	2.938	571	19,43	133,1	152,4
1953	3.174	765	24,10	132,4	155,0
1954	2.957	832	28,13	129,6	153,2
1955	3.301	975	29,53	132,0	157,9
1956	3.170	1.327	41,87	122,4	150,1
1957	3.498	1.153	32,96	132,2	162,0
1958	3.548	813	22,90	130,6	160,1
1959	3.844	1.007	26,20	134,3	164,6

Kukuruz⁵ i ostala žita. Potrošnja kukuruza pre rata je bila znatno veća i on je bio u pasivnim krajevima osnovni artikal ishrane. Usled navike i nedovoljne proizvodnje hlebnih žita, naročito u nežitorodnim rejonima, učešće kukuruza je i u posleratnoj ishrani prilično visoko (tabela 10).

TABELA 10 — POTROŠNJA GRUBIH ŽITA 1952—1959

(U hiljadama tona)				
Godina	Ukupno	Vrsta žitarica		
		kukuruz	krupnik i napolica	proso i ostala žita
1952	1.135	1.092	17	26
1953	1.011	955	19	37
1954	1.143	1.091	20	26
1955	1.011	950	27	34
1956	1.181	1.103	35	45
1957	1.020	936	35	40
1958	1.066	982	36	48
1959	964	886	35	43

Učešće grubih žita u ukupnoj potrošnji žitarica u ishrani opalo je od 30,6% u 1952 na 24,1% u 1959 (tabela 11).

TABELA 11 — GRUBA ŽITA U UKUPNOJ POTROŠNJI ŽITARICA 1952—1959

Godina	Ukupna potrošnja	Pšenica i raž	Kukuruz i ostala žita	
			ukupno	%
1952	3.705	2.570	1.135	30,6
1953	3.653	2.642	1.011	27,6
1954	3.796	2.653	1.143	30,1
1955	3.790	2.779	1.011	26,7
1956	3.850	2.669	1.181	30,4
1957	3.937	2.917	1.020	25,9
1958	3.976	2.910	1.066	26,8
1959	4.000	3.036	964	24,1

POVRĆE. Potrošnja povrća znatno varira usled nestabilne proizvodnje i teškoća u transportu i skladištenju. Na takvo stanje potrošnje utiču i cene koje su nestabilne i sa velikim razlikama u proizvođačkim i potrošačkim rejonima (tabela 12).

TABELA 12 — PROIZVODNJA I POTROŠNJA SVEŽEG POVRĆA 1952—1959

Godina	Proizvodnja	Potrošnja za ishranu ljudi	
		ukupno	kg po stanovniku
1952	469	513	30,5
1953	865	556	32,6
1954	741	658	37,9
1955	905	682	38,8
1956	825	717	40,3
1957	1.232	862	47,9
1958	954	918	50,5
1959	1.283	931	50,4

⁵ Vidi: »Proizvodnja kukuruza«, »Jugoslovenski pregled«, 1958, str. 114—118 (30—34).

Iako su teritorijalna odstupanja u cenama povrća između proizvođačkih i potrošačkih rejonu nužna, ipak velika razlika u cenama destimulativno deluje kako na proizvodnju tako i na potrošnju. Niske otkupne cene destimulativno utiču na proizvodnju u glavnim proizvodnim područjima, a visoke maloprodajne cene u neproizvodnim područjima usporavaju proširenje potrošnje.

Konzerviranje povrća deluje ne samo na produženje veka potrošnje povrća već i na zahvatanje tržišnih viškova u periodu najveće ponude, što dovodi do praktičnog spajanja velikih količina povrća od propadanja, pa prema tome obostrano deluje kao stimulativni faktor i na proizvodnju i na potrošnju. Međutim, konzervna industrija zauzima skromno mesto u snabdevanju tržišta (tabela 13).

TABELA 13 — PROMET PRERAĐEVINA OD POVRĆA U TRGOVINSKOJ MREŽI 1953—1959

Godina	Ukupno tona	Indeksi	
		1953=100	lančani
1953	7.633	100,0	100,0
1954	7.910	103,6	103,6
1955	8.597	112,6	108,6
1956	9.128	119,6	106,1
1957	9.489	124,3	103,9
1958	11.033	144,6	116,2
1959	11.242	147,2	101,8

Podaci: Statistički bilteni Saveznog zavoda za statistiku, br. 54, 62, 97, 128 i 157.

Učešće prerađevina od povrća, van konzerviranja u domaćinstvima, prelazi jedva 1% ukupne potrošnje povrća. Po godinama iznosilo je: 1953 — 1,37%, 1954 — 1,20%, 1955 — 1,26%, 1956 — 1,27%, 1957 — 1,10%, 1958 — 1,25% i 1959 — 1,20% od ukupne potrošnje povrća.

Postoje povoljni prirodni uslovi za brži razvoj proizvodnje i potrošnje povrća u svežem i prerađenom stanju.

Krompir. Potrošnja krompira u Jugoslaviji sporo raste. Od 60 kg po stanovniku u 1952 porasla je u 1959 na 73,4 kg. Proizvodnja krompira povećala se u istom periodu za 140%, a potrošnja za ljudsku ishranu samo za 22,3%, dok je razlika korišćena pre svega za ishranu stoke. Proizvodnja i potrošnja krompira raste brže u područjima intenzivnije proizvodnje krompira, kojim se nadoknađuje nedostatak zrnaste hrane a specijalno kukuruza za ishranu ljudi i stoke. Na ostalim područjima, koja obuhvataju oko 70% stanovništva, proizvodi se svega oko 30% ukupne proizvodnje krompira, što dovodi do niske prosečne potrošnje (tabela 14).

TABELA 14 — PROIZVODNJA I POTROŠNJA KROMPIRA 1952—1959

Godina	Proizvodnja	Potrošnja za ishranu ljudi		
		ukupno	%	kg po stanovniku
1952	1.150	1.008	61,0	60,0
1953	2.100	1.158	58,0	67,9
1954	1.880	1.107	57,5	63,9
1955	2.270	1.060	47,0	60,3
1956	2.190	1.007	51,6	56,6
1957	3.310	1.115	42,7	61,9
1958	2.620	1.184	47,8	65,1
1959	2.760	1.354	45,2	73,7

Pasulj i mahunjače. Mahunjače, a posebno pasulj, bez obzira na specifičnosti pripremanja hrane u pojedinim područjima, imaju svoje posebno mesto i potrošnja je gotovo izjednačena u celoj zemlji. Potrošnja pasulja je nešto veća u poljoprivrednim domaćinstvima.

U proizvodnji pasulja, graška i sočiva dolazilo je takođe do velikih oscilacija, ali s manjim uticajem na potrošnju, jer su stvarane prelazne zalihe. U odnosu na 1953 proizvodnja se u 1959 povećala za 50,6%, a potrošnja za 45% (tabela 15).

TABELA 15 — PROIZVODNJA I POTROŠNJA PASULJA, GRAŠKA I SOČIVA 1952—1959

Godina	Proizvodnja	(U hiljadama tona)	
		Potrošnja za ishranu ljudi	
		ukupno	kg po stanovniku
1952	55	103	6,1
1953	158	103	6,0
1954	182	149	8,6
1955	239	158	9,0
1956	175	149	8,4
1957	191	161	8,9
1958	125	153	8,4
1959	238	160	8,4

VOĆE. Zbog velikih oscilacija u proizvodnji, brze pokvarljivosti, neravnopravnog teritorijalnog razmeštaja proizvodnje i sl., potrošnja voća je bila takođe neravnomerna.

Znatn deo proizvodnje voća i grožđa prerađuje se u alkoholna pića (tabela 16).

TABELA 16 — DOMAĆA PRERADA* VOĆA I GROŽĐA 1947—1958 (U 100 hl)

Godina	Rakija od voća		Vino
	ukupno	od šljiva	
Ø 1947—1956	9.690	5.770	39.900
1957	9.300	5.730	42.100
1958	9.090	5.030	57.800

* Pod domaćom preradom podrazumeva se prerada na individualnim i društvenim poljoprivrednim gazdinstvima.

Podaci: Statistički godišnjak FNRJ 1959.

Proizvodnja drugih voćnih prerađevina još zaostaje za mogućnostima (tabela 17).

TABELA 17 — PROIZVODNJA VOĆNIH PRERAĐEVINA SA ŠEĆEROM PO REPUBLIKAMA 1956—1959

	1956	1957	1958	1959	Indeks 1956=100
Jugoslavija	13.926	16.870	19.417	22.145	159,0
Srbija	3.166	4.203	7.037	9.423	297,6
Hrvatska	4.838	4.977	5.129	3.666	75,7
Slovenija	3.505	3.911	3.718	4.843	138,1
Bosna i Hercegovina	979	1.993	1.232	2.052	209,6
Makedonija	1.239	1.589	2.091	2.049	165,3
Crna Gora	199	197	210	112	56,2

Podaci: Za 1956, 1957 i 1958 Statistički bilten, br. 136, »Industrija 1958«; za 1959 neobjavljeni podaci SZS.

Potrošnja svežeg voća znatno odstupa po godinama, jer su oscilacije u proizvodnji voća najizrazitije. Potrošnja po jednom stanovniku se kreće od 29,5 kg u 1956 do 68,6 kg u 1959 (tabela 18).

TABELA 18 — POTROŠNJA SVEŽEG VOĆA 1952—1959 (U hiljadama tona)

Godina	Raspoložive količine	R a s p o d e l a			
		industrijska prerada	gubici	ljudska ishrana	
				kg ukupno	po stan.
1952	751	3	154	594	35,4
1953	1.224	14	250	960	56,3
1954	755	14	125	616	35,6
1955	1.108	25	84	999	56,8
1956	656	19	113	524	29,5
1957	1.068	20	187	861	47,8
1958	1.027	21	183	823	45,2
1959	1.498	24	209	1.265	68,6

Podaci: Statistički godišnjak FNRJ, 1960, i neobjavljeni bilansi SZS izrađeni na bazi objavljenih statističkih podataka u SGJ i ostalim statističkim biltenima.

Uz raspoložive količine svežeg voća domaće proizvodnje na tržištu se pojavljuju sve veće količine južnog voća iz uvoza. Uvoz južnog voća po godinama se kretao: 1952 — 2.000 t, 1953 — 3.000 t, 1954 — 5.000 t, 1955 — 10.000 t, 1956 — 12.000 t, 1957 — 14.000 t, 1958 — 19.000 t i 1959 — 26.000 t. Sa domaćom proizvodnjom i uvozom prosečna potrošnja južnog voća povećala se po stanovniku od 0,1 kg u 1952 na 1,5 kg u 1959.

STOČNI PROIZVODI. Osnovni razlog sporijeg menjanja strukture ishrane u korist proizvoda životinjskog porekla leži u zaostalom i ekstenzivnom stočarstvu⁶ s malim brojem stoke i niskom produktivnošću.

Meso. U periodu 1952—1959 proizvodnja i potrošnja mesa je stalno rasla (tabela 19).

TABELA 19 — PROIZVODNJA I POTROŠNJA MESA* 1952—1959 (U hiljadama tona)

Godina	Proizvodnja	P o t r o š n j a	
		ukupno	kg po stanovniku
1952	331	300	17,9
1953	401	375	22,1
1954	435	381	22,0
1955	455	414	23,4
1956	497	432	24,3
1957	496	412	23,0
1958	501	432	23,8
1959	586	493	25,9

* Sa iznutricama.

Podaci: Statistički bilten SZS, br. 3, 15, 16, 64, 74, 100, 131, 152; za 1959 neobjavljeni bilansi SZS.

Potrošnja mesa od 1952 raste po prosečnoj godišnjoj stopi od 5,9%, ali je bila manja od stope porasta lične potrošnje. Na zaostajanje ove potrošnje uticale su cene mesa koje su u ovom periodu znatno porasle.

Mleko i mlečni proizvodi. Proizvodnja mleka i mlečnih proizvoda je poslednjih godina porasla, ali je i pored toga tržište ovih proizvoda bilo nestabilno, s velikim razlikama u cenama.

Proizvodnja mleka se povećava zahvaljujući povećanju broja krava i izmeni rasnog sastava stoke na društvenim gazdinstvima i u kooperaciji. Brz porast otkupnih cena mleka posle 1955 takođe je stimulatивно delovao na povećanje proizvodnje mleka.

Velika sezonska odstupanja u proizvodnji negativno se odražavaju na snabdevanje potrošačkih centara. Tome je doprinela i slaba tehnička opremljenost proizvodnih organizacija, što je uticalo na sporije zahvatanje tržnih viškova (tabela 20).

TABELA 20 — PROIZVODNJA I POTROŠNJA MLEKA I MLEČNIH PROIZVODA 1952—1959

Godina	P r o i z v o d n j a			P o t r o š n j a po stanovniku		
	mleka miliona l	sira hiljada t	butera hiljada t	mleka litara	sira kg	butera kg
1952	1.464	65	12	50,0	3,8	0,72
1953	1.696	76	14	66,0	4,4	0,83
1954	1.701	78	15	65,0	4,3	0,84
1955	1.861	76	16	71,0	4,3	1,30
1956	2.024	70	18	76,0	4,1	1,06
1957	2.309	85	21	83,0	5,3	1,19
1958	2.344	86	20	84,0	5,2	1,08
1959	2.539	92	24	87,0	4,9	1,27

Proizvodnja mleka i mlečnih proizvoda raste po prosečnoj godišnjoj stopi od 6,0% kod mleka; 3,7% kod sira i 8,4% kod butera (gde je obuhvaćen i kajmak).

⁶ Vidi: »Stočarstvo«, »Jugoslovenski pregled«, 1958, str. 493—500 (129—136) i »Stočarstvo 1957—1959«, »Jugoslovenski pregled«, 1960, str. 206—210 (34—38).

JAJA. Potrošnja jaja, i pored znatnog porasta proizvodnje, još je niska. Učeoše kalorične vrednosti jaja u ukupnim kalorijama je minimalno i 1959 iznosi svega 0,47%. Međutim, prosečna potrošnja jaja povećana je od 48 komada po stanovniku u 1952 na 73 komada u 1959, što predstavlja prosečno povećanje po stopi od 6,0% godišnje (tabela 21).

TABELA 21 — PROIZVODNJA I POTROŠNJA JAJA 1952—1959
(U hiljadama tona)

Godina	Ukupna proizvodnja	Raspoložive količine	Potrošnja za ishranu ljudi	
			ukupno	komada po stanovniku
1952	45	42	39	48
1953	46	41	37	46
1954	47	33	30	35
1955	63	50	47	56
1956	73	56	53	62
1957	75	63	62	71
1958	76	62	58	67
1959	78	71	67	73

MASNOĆE. Proizvodnja životinjskih i biljnih masnoća sve do 1960 nije bila u stanju da zadovolji domaću potrošnju. Radi toga su u proteklom periodu uvožene znatne količine svinjske masti i biljnih masnoća. Uvoz biljnih masnoća uglavnom je realizovan kroz uvoz uljarica i sirovog (nerafiniranog) ulja, koji su zatim prerađivani u domaćoj uljarskoj industriji (tabela 22).

TABELA 22 — RASPOLOŽIVE KOLIČINE I POTROŠNJA MASNOĆA 1952—1959
(U hiljadama tona)

Godina	Raspoložive količine				Potrošnja		
	mast	maslinovo ulje	ostala ulja	margarin	svega	% učešća ulja	kg po stanovniku
1952	104	4	23	2	13	26,4	7,9
1953	108	3	26	3	140	35,3	8,1
1954	116	10	35	2	163	16,2	9,3
1955	123	3	33	8	167	28,7	9,5
1956	135	2	34	2	173	26,9	9,6
1957	132	5	33	4	174	26,1	9,5
1958	136	4	32	5	177	32,2	10,0
1959	148	5	56	9	218	28,9	11,3

Potrošnja masnoća ima tendenciju stalnog porasta, koji se kreće po prosečnoj godišnjoj stopi od 5,2%, s tim što je naročito brz porast potrošnje biljnih masnoća.

ŠEĆER.⁷ Potrošnja šećera pre rata kretala se oko 5,2 kg po stanovniku, a 1959 je dostigla 13,8 kg, što predstavlja povećanje od preko 165%.

Proizvodnja šećera je bila u poslednjim godinama nestabilna usled kolebanja u površinama pod šećernom repom, a naročito prinosa repe, kao i usled različitog sadržaja šećera u repi. U tome periodu uvožene su znatne količine šećera (tabela 23).

TABELA 23 — RASPOLOŽIVE KOLIČINE I POTROŠNJA ŠEĆERA 1952—1959
(U hiljadama tona)

Godina	Domaća proizvodnja	Neto uvoz		Potrošnja	
		ukupno	%	ukupno	kg po stanovniku
1952	59	—	—	135	8,0
1953	172	39	27,8	140	8,2
1954	132	—	—	160	9,2
1955	117	46	24,2	190	10,8
1956	149	97	48,3	201	11,3
1957	235	65	27,5	236	13,1
1958	169	96	39,0	246	13,5
1959	246	17	6,7	254	13,8

⁷ Vidi: »Proizvodnja šećerne repe i šećera«, »Jugoslovenski pregled«, 1958, str. 74—76 (22—24).

RAZVOJ ISHRANE U GRADU I SELU

U posleratnom periodu potrošnja svih osnovnih artikala ishrane po stanovniku raste, ali je tempo porasta za pojedine grupe proizvoda različit.

Velika razlika u potrošnji osnovnih artikala ishrane postoji kako između poljoprivrednog i nepoljoprivrednog stanovništva (koje se u praksi identifikuje sa seoskim i gradskim stanovništvom) tako i između pojedinih područja zavisno od proizvodnih mogućnosti, tradicija u ishrani i kupovne snage. U seoskoj potrošnji visoko učestvuju proizvodi biljnog porekla, naročito potrošnjom žitarica, a struktura ishrane gradskog stanovništva stalno se menja u korist kvalitetnije hrane sa sve većim učešćem proizvoda životinjskog porekla i šećera.

GRAD. Razvoj strukture potrošnje osnovnih prehrambenih proizvoda u gradu praćen je u periodu od 1956 do 1958 kroz Anketu o porodičnim budžetima četvoročlanih radničkih i službeničkih porodica (tabele 24 i 25).

Podaci o potrošnji osnovnih artikala ishrane u radničkim i službeničkim porodicama ukazuju na izmene strukture ishrane. Zapaža se blag pad potrošnje svežeg mesa, ali i povećanje potrošnje šećera, jaja, mleka i mlečnih proizvoda, što ukazuje da namirnice životinjskog porekla zauzimaju sve značajnije mesto u ishrani.

U radničkim porodicama najizrazitija je potrošnja žitarica, krompira i pasulja sa ostalim mahunjačama. To dolazi otuda što su ove namirnice visokokalorične i dovoljne da podmiri povećane potrebe u ishrani radnika koji pretežno rade fizički, a za nekoliko puta su jeftinije od kalorija životinjskog porekla. Vrednost 1.000 kalorija od skrobastih proizvoda kreće se poslednjih godina od 15—25 din., dok kod mleka iznosi 60—70 din., mesa 130—150 din., a jaja oko 250 din.

TABELA 24 — POTROŠNJA OSNOVNIH ARTIKALA ISHRANE U ČETVOROČLANOJ RADNIČKOJ PORODICI PO ČLANU 1954—1958

(U kilogramima)

Proizvod	1954	1955	1956	1957	1958
Hleb i pecivo	101,8	108,8	111,0	109,5	107,5
Brašno i griz	39,3	31,2	33,6	35,0	34,8
Testenine	4,0	4,2	3,8	4,0	4,3
Pirinač	2,3	2,9	3,5	3,2	3,0
Meso — svega	20,7	19,1	19,7	17,3	18,1
svinjsko	4,1	3,6	3,6	2,6	3,2
goveđe	9,6	8,4	8,5	8,1	8,6
ovčije	3,1	2,9	2,7	2,3	1,8
živinsko	2,5	1,9	2,5	1,8	2,2
ostalo	1,4	2,3	2,4	2,5	1,4
Sveža riba	1,6	1,6	1,6	1,5	1,4
Prerađevine mesa i ribe	4,8	4,2	4,4	4,0	3,9
Masnoće — svega	15,8	16,2	15,2	15,3	15,6
mast	11,7	11,4	11,5	11,2	11,2
ulje	3,7	4,4	3,2	3,5	3,8
ostale masnoće	0,4	0,4	0,5	0,6	0,6
Mleko (litara)	78,3	76,8	69,8	73,0	98,6
Sir	3,3	3,4	3,0	3,6	4,2
Buter	0,6	0,5	0,5	0,5	0,5
Jaja (komada)	71,6	75,2	72,0	75,2	79,7
Krompir	49,3	46,8	45,9	45,0	44,0
Pasulj	5,5	5,7	5,7	5,7	5,5
Ostalo povrće	42,0	40,5	39,3	43,5	40,7
Prerađevine povrća	5,7	5,7	7,6	6,3	7,3
Jabuke	9,2	11,2	12,7	9,6	13,0
Šljive	1,6	1,2	1,5	1,2	2,0
Grožđe	2,3	2,7	2,0	2,6	3,7
Ostalo voće	12,1	11,2	9,9	15,6	11,4
Prerađevine voća	3,1	3,4	2,9	2,8	3,5
Šećer	13,6	13,9	14,0	14,5	14,8

U službeničkim porodicama struktura potrošnje osnovnih artikala ishrane pokazuje uglavnom iste tendencije kao i potrošnja u radničkim porodicama. U ukupnoj strukturi potrošnje namirnica takođe je najizrazitija potrošnja žitarica, krompira i pasulja sa ostalim mahunjačama, ali je po količini manja i u osetnijem opadanju nego kod radničkih porodica. U poređenju sa potrošnjom u radničkim porodicama po količini je osetno veća jedino potrošnja jaja (za oko 30 komada po članu) i mleka (za oko 10 litara), a samo neznatno je veća potrošnja mesa, šećera i voća (mesa za oko 3 kg, šećera za oko 2 kg i voća za oko 6 kg po članu).

TABELA 25 — POTROŠNJA OSNOVNIH ARTIKALA ISHRANE U ČETVOROČLANOJ SLUŽBENIČKOJ PORODICI PO ČLANU 1954—1958

Proizvod	(U kilogramima)				
	1954	1955	1956	1957	1958
Hleb i pecivo	97,2	99,5	102,5	100,5	100,9
Brašno i griz	30,3	26,6	27,0	27,5	25,2
Testenine	3,7	3,8	3,8	3,9	4,0
Pirinač	2,5	3,0	3,4	3,3	3,1
Meso — svega	22,5	20,7	21,8	21,2	21,3
svinjsko	4,2	3,6	4,0	2,7	3,4
goveđe	11,5	10,2	10,6	11,6	10,7
ovčije	3,1	3,1	2,7	2,8	2,3
živinsko	2,2	1,9	2,3	2,0	2,6
ostalo meso	1,5	1,9	2,2	2,1	2,3
Sveža riba	2,3	1,2	1,8	2,0	1,9
Preradevine mesa i ribe	3,7	4,0	4,0	4,1	4,1
Masnoće — svega	16,1	15,7	14,8	15,7	15,7
mast	11,5	11,2	11,3	11,4	11,0
ulje	4,2	4,0	3,3	3,6	4,0
ostale masnoće	0,4	0,5	0,2	0,7	0,7
Mleko (litara)	88,5	86,0	85,7	85,5	89,5
Sir	3,8	4,0	3,8	4,6	5,6
Buter	1,1	0,8	0,7	0,8	0,9
Jaja (komada)	94,0	94,8	93,0	105,0	113,0
Krompir	45,5	43,3	43,0	40,7	39,6
Pasulj	4,4	4,9	5,2	4,7	4,9
Ostalo povrće	47,5	39,0	43,0	47,5	42,8
Preradevine povrća	6,2	5,6	7,3	7,1	8,1
Jabuke	10,6	12,0	14,8	11,8	14,5
Šljive	2,4	2,0	1,6	1,2	1,9
Grožđe	3,0	3,1	2,7	3,8	5,1
Ostalo voće	13,6	13,2	11,1	19,4	15,1
Preradevine voća	3,5	3,8	3,8	3,5	4,0
Šećer	14,2	14,7	15,3	16,2	16,8

Na pojedinim regionalnim područjima kvalitet ishrane gradskog stanovništva je iznad jugoslovenskog proseka, ali u ishrani u celini još uvek postoji zaostajanje učešća namirnica životinjskog porekla (tabele 26 i 27).

TABELA 26 — KALORIČNA VREDNOST ISHRANE I UČEŠĆE NAMIRNICA ŽIVOTINJSKOG POREKLA U ČETVOROČLANOJ RADNIČKOJ PORODICI* PO REPUBLIKAMA 1955—1957

	Dnevno kalorija			% učešća kalorija životinjskog porekla		
	1955	1956	1957	1955	1956	1957
Jugoslavija	2.420	2.407	2.393	33,7	32,7	32,0
Srbija	2.350	2.295	2.283	33,3	32,6	31,4
Hrvatska	2.520	2.469	2.450	36,6	36,4	35,2
Slovenija	2.470	2.370	2.450	34,0	35,4	35,2
Bosna i Hercegovina	2.470	2.435	2.520	30,2	29,8	27,7
Makedonija	2.400	2.357	2.500	26,0	24,6	22,9
Crna Gora	2.280	2.307	2.405	32,0	31,3	30,1

* Prosek računat po potrošačkoj jedinici (četvoročlana porodica).

TABELA 27 — KALORIČNA VREDNOST ISHRANE I UČEŠĆE NAMIRNICA ŽIVOTINJSKOG POREKLA U ČETVOROČLANOJ SLUŽBENIČKOJ PORODICI* PO REPUBLIKAMA 1955—1957

	Dnevno kalorija			% učešća kalorija životinjskog porekla		
	1955	1956	1957	1955	1956	1957
Jugoslavija	2.460	2.431	2.415	36,8	35,7	36,2
Srbija	2.400	2.388	2.365	37,5	36,7	36,9
Hrvatska	2.520	2.484	2.460	38,4	37,3	37,6
Slovenija	2.490	2.480	2.480	37,2	37,0	38,0
Bosna i Hercegovina	2.470	2.379	2.520	32,9	31,8	32,1
Makedonija	2.470	2.402	2.560	29,8	28,1	28,8
Crna Gora	2.340	2.394	2.385	35,8	35,3	36,0

* Prosek računat po potrošačkoj jedinici (četvoročlana porodica).

SELO. Potrošnja sela, najvećim delom naturalna, zavisi od vlastite proizvodnje uz delimičan međuseljački promet i korišćenje nekih proizvoda prehranbene industrije (tabela 28).

Razvoj seoske potrošnje praćen Anketom o seljačkim gazdinstvima za period od 1953—1957 ukazuje na tendencije u ishrani seoskog stanovništva.

TABELA 28 — PROSEČNA POTROŠNJA OSNOVNIH ARTIKALA ISHRANE PO ČLANU SEOSKOG DOMAČINSTVA 1953—1957

Proizvod	(U kilogramima)				
	1953	1954	1955	1956	1957
Pšenično i ražano brašno	118,1	108,6	119,6	107,1	114,5
Kukuruzno brašno	74,1	82,7	73,3	78,6	69,0
Brašno ostalih žita	16,1	13,1	12,0	12,5	15,6
Sveže meso	10,8	11,6	15,4	12,1	12,5
Mesne preradevine	2,4	2,9	3,2	5,2	3,5
Masnoće — ukupno	7,4	8,3	8,6	8,1	10,1
mast, salo i slanina	6,0	6,0	6,1	6,1	8,1
jestivo ulje	1,4	2,3	2,5	2,0	2,0
Mleko (litara)	53,8	60,3	73,2	69,6	83,6
Mlečni proizvodi	6,2	5,0	5,5	5,2	6,2
Jaja (komada)	41,2	53,4	60,7	58,9	67,3
Krompir	44,8	44,8	53,5	50,0	50,9
Pasulj i mahunjače	8,7	10,2	11,6	10,2	8,5
Ostalo povrće	32,8	30,6	33,9	30,3	47,3
Sveže voće i grožđe	13,0	7,2	15,0	13,4	12,4
Voćni sokovi i preradevine	2,5	3,3	3,2	3,6	3,6
Šećer i med	4,8	5,2	5,5	6,1	6,3

Povećana poljoprivredna proizvodnja utiče na proširenje potrošnje i izmenu strukture ishrane i na selu. Međutim, proizvodi biljnog porekla, a posebno žitarice, zauzimaju najvažnije mesto u ishrani seoskog stanovništva, što ukazuje da je ishrana još uvek jednostrana.

Izuzev žitarica, pasulja i svežeg voća, potrošnja ostalih prehranbenih proizvoda je poslednjih nekoliko godina u stalnom porastu. Naročito se ističe porast potrošnje takozvanih zaštitnih namirnica. Tempo ovog porasta je prilično brz, ali je startna osnova niska, što utiče i na jugoslovenski prosek s obzirom na visoko učešće poljoprivrednog stanovništva u ukupnom stanovništvu. U razdoblju 1954—1957, naprimera, potrošnja mesa u ishrani seoskog stanovništva bila je manja za oko 7 kg po članu, mleka i mlečnih preradevina za oko 14 litara i voća i voćnih preradevina za oko 14 kg od prosečne potrošnje tih namirnica po članu u radničkim i službeničkim porodicama u istom periodu.

Struktura ishrane seoskog stanovništva, posmatrana kroz kaloričnu vrednost i procentualno učešće namirnica

životinjskog porekla po regionima, znatno zaostaje za stanjem u gradu i ukazuje na potrebu intenzivnije stočarske proizvodnje (tabela 29).

TABELA 29 — KALORIČNA VREDNOST ISHRANE I UČEŠĆE NAMIRNICA ŽIVOTINJSKOG POREKLA PO ČLANU SEOSKOG DOMAĆINSTVA PO REPUBLICAMA 1955—1957

	Dnevno kalorija			% učešća kalorija životinjskog porekla		
	1955	1956	1957	1955	1956	1957
Jugoslavija	2.906	2.767	2.827	18,4	18,1	19,7
Srbija	2.991	2.794	2.881	15,3	14,8	15,8
Uže područje	3.099	2.865	2.959	14,9	13,8	15,3
Vojvodina	2.761	2.642	2.646	26,1	28,9	29,2
Kosmet	2.988	2.797	2.749	9,0	9,1	8,8
Hrvatska	2.741	2.669	2.604	26,9	27,0	29,1
Slovenija	2.695	2.832	2.801	30,6	30,4	34,0
Bosna i Hercegovina	2.781	2.724	2.753	16,1	15,6	17,1
Makedonija	2.565	2.447	2.489	10,4	10,4	12,0
Crna Gora	2.743	2.322	2.467	18,8	17,7	20,7

PERSPEKTIVE

U posleratnom periodu potrošnja nekih artikala ishrane zaostaje za razvojem lične potrošnje u celini i pored velikih rezultata postignutih u odnosu na stanje pre rata. To je uglavnom posledica zaostajanja poljoprivredne proizvodnje.

U narednom petogodišnjem periodu razvitka privrede predviđa se porast lične potrošnje po prosečnoj godišnjoj stopi oko 8,5% odnosno ukupno za oko 50% u odnosu na potrošnju u 1960.

Visok nivo i promene u strukturi poljoprivredne proizvodnje omogućuje porast potrošnje hrane za oko 45%

i bitne promene strukture ishrane. Očekuje se povećanje potrošnje proizvoda stočarstva, i to mesa po godišnjoj stopi od 9,7%, mleka od 8,9% i jaja od 12,8%, čime će se povećati sadašnje učešće proizvoda životinjskog porekla u kaloričnoj vrednosti hrane od 25,02% na 32,0%. Predviđaju se i bitne promene u stepenu prerade proizvoda za ishranu, jer se očekuje povećanje učešća prerade kod žitarica od 17% na 25%, mesa od 12% na 27%, ribe od 17% na 30%, mleka od 36% na 43% i voća od 5% na 11% u odnosu na 1960. Očekuje se takođe da će se robni fondovi prehranbenih proizvoda povećati za oko 75%.

Prosečna ishrana po stanovniku u 1965 treba da se količinski i strukturno približi današnjem nivou ishrane stanovništva u razvijenim zemljama.

Celokupna ishrana stanovništva u 1965 bazira se na povećanoj domaćoj proizvodnji, a uvoz bi se sveo samo na južno voće i neke druge specifične proizvode.

Naturalna potrošnja u ukupnoj potrošnji treba da se smanji od 37% u 1960 na 15% u 1965, iako će učešće poljoprivrednih proizvođača u strukturi stanovništva biti znatno veće nego što je učešće naturalne potrošnje u ukupnoj potrošnji.

IZVOR: Sve tabele u kojima se razmatra potrošnja osnovnih artikala ishrane u periodu 1939—1951, kao i razni obračuni za te godine, rađeni su na osnovu podataka Saveznog zavoda za privredno planiranje. Sve tabele o proizvodnji, raspoloživim fondovima i potrošnji u periodu 1952—1959 godine rađene su na osnovu podataka Saveznog zavoda za statistiku objavljenih u Statističkom godišnjaku, Statističkom biltenu i Statistici spoljne trgovine FNRJ. Kalorične vrednosti ishrane, struktura ishrane i potrošnja belančevina i masnoća obračunavani su za prosečnu potrošnju po podacima Saveznog zavoda za statistiku i Tablica sastava hrane SZS, a na osnovu tablica sastava hrane FAO. Prosečna potrošnja gradskog stanovništva izračunata je na bazi podataka »Ankete o porodičnim budžetima četvoročlanih radničkih i službeničkih porodica za godine: 1954—1958« — Statistički bilten SZS, br. 58, 75, 87, 124 i 128. Obračun potrošnje seoskog stanovništva izvršen je na osnovu podataka »Ankete o seljačkim gazdinstvima« — Statistički bilten SZS, br. 48, 69, 113 i 138.

P. M.

INDUSTRIJSKO BILJE

Proizvodnja i prerada industrijskog bilja je po svom obimu relativno još uvek mala. Međutim, u proizvodnji nekih industrijskih kultura Jugoslavija se nalazi među prvim proizvođačima u Evropi. U proizvodnji konoplje i soje zauzima drugo mesto, hmelja i suncokreta — treće, duvana — peto, a šećerne repe — jedanaesto mesto.

Proizvodnja industrijskog bilja pre rata bila je i pored povoljnih ekoloških uslova prilično niska.

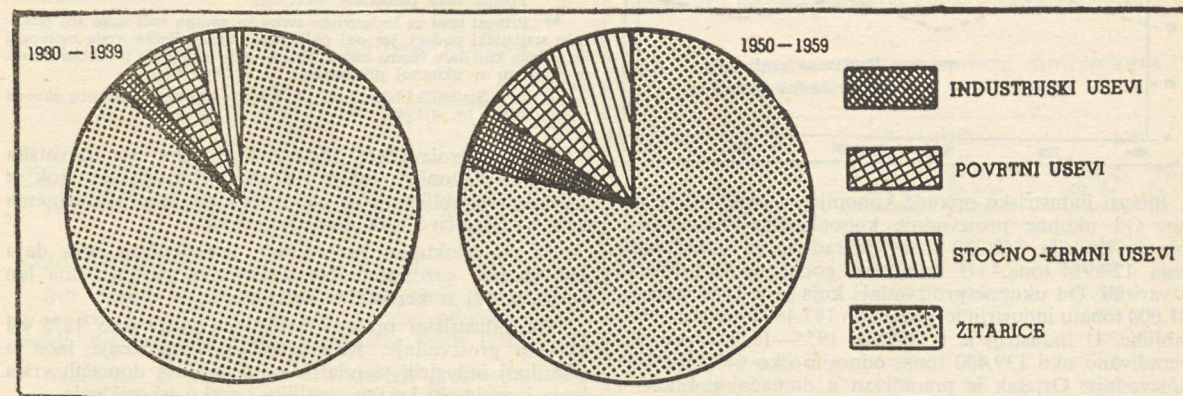
TABELA 1 — UČEŠĆE INDUSTRIJSKOG BILJA U VREDNOSTI UKUPNE POLJOPRIVREDNE PROIZVODNJE I RATARSTVA 1930—1959

Godina	Indeks ratarstva = 100 Industrijsko bilje	% učešća industrijskog bilja u ukup- noj vrednosti poljoprivr. proizvodnje	Indeks vrednosti proizvodnje industrijskog bilja
Ø 1930/1939	3,3	1,6	100
1939	4,3	2,2	136
Ø 1947/1951	6,5	3,3	176
Ø 1952/1956	6,6	3,3	177
1955	7,4	3,8	242
1956	6,4	3,3	175
1957	7,2	3,9	310
1958	6,7	4,1	217
1959	5,9	4,1	288
Ø 1955/1959	6,7	3,8	264

Podaci: Dokumentacija Saveznog zavoda za privredno planiranje.

Učešće industrijskog bilja u ukupnoj vrednosti poljoprivredne proizvodnje i posebno ratarstva pokazivalo je u periodu 1930—1939 tendenciju blagog uspona. U periodu 1947—1951 dolazi do brzog povećanja, koje nije bilo toliko rezultat intenzifikacije proizvodnje, već pre svega odraz povećanja setvenih površina. Požete površine konoplje u 1949 su iznosile 108.000 ha, pamuka 42.000 ha, suncokreta 130.000 ha, a šećerne repe oko 90.000 ha. Povećanje setvenih površina imalo je za posledicu, pored ostalog, i znatno smanjenje prinosa po jedinici površine. Međutim, već u prvim godinama razvitka novog privrednog sistema 1952—1956 dolazi do izražaja intenzifikacija proizvodnje, tako da se na znatno manjim površinama ostvaruje veća proizvodnja. Učešće industrijskog bilja u ukupnoj poljoprivrednoj proizvodnji u periodu 1955—1959 dalje je poraslo, ali uz kolebanja prinosa u manje rodinim godinama.

GRAFIKON 1 — STRUKTURA SETVENIH POVRŠINA PRE I POSLE RATA

¹ Razvoj proizvodnje industrijskog bilja prema finalnom karakteru proizvoda može se razvrstati u grupe: tekstilne biljke, uljane biljke za proizvodnju jestivog i tehničkog ulja i ostalo industrijsko bilje čiji su finalni proizvodi raznovrsni.

TABELA 2 — SETVENE POVRŠINE INDUSTRIJSKOG BILJA 1930—1959

Godina	Setvene površine (u 000 ha)		Indeks industrijskog bilja	% učešća industrijskog bilja u ukup- nim setvenim površinama
	Ukupno	Industrijsko bilje		
Ø 1930/1939	7.040	152	100	2,2
1939	7.320	205	135	2,8
Ø 1948/1951	6.623	428	282	6,5
Ø 1952/1956	6.736	340	224	5,0
1955	6.860	371	244	5,4
1956	6.800	325	214	4,8
1957	7.130	350	230	4,9
1958	7.020	337	222	4,8
1959	7.236	342	225	4,7
Ø 1955/1959	7.009	345	227	4,9

Podaci: Statistički godišnjak FNRJ 1960.

Vrednost proizvodnje industrijskog bilja po hektaru bila je u ranijim godinama srazmerno mala. Tek u 1959 ona iznosi oko 129.000 dinara po hektaru (po tekućim cenama 1959). Ovakva produktivnost po jedinici površine je, s obzirom na veliki utrošak radne snage i reprodukcijonog materijala, još uvek relativno niska i pretstavlja početak rentabilne proizvodnje industrijskog bilja.

TEKSTILNE BILJKE¹

Grupu tekstilnih biljaka sačinjavaju konoplja, lan i pamuk. Njihovom preradom dobija se vlakno, koje služi kao sirovina za tekstilnu industriju (tabela 3).

TABELA 3 — POŽETE POVRŠINE, PROIZVODNJA I PRINOSI TEKSTILNIH BILJKI 1930—1959

Godina	Požete površine (u 000 ha)			Proizvodnja (u 000 t)			Prinosi (u mtc po ha)		
	Konoplja za vlakno	Lan za vlakno	Pamuk	Konoplja za vlakno	Lan za vlakno	Pamuk	Konoplja vlakno*	Lan za vlakno*	Pamuk**
Ø 1930/1939	42,0	12,5	2,1	250	53,6	1,35	59	43	6,4
1939	57,3	14,5	5,0	342	58,7	3,46	60	41	6,9
Ø 1948/1951	76,5	11,8	24,9	306	18,6	6,99	40	16	2,7
Ø 1952/1956	51,7	9,1	10,7	235	16,2	5,02	45	18	4,5
1955	62,0	10,4	14,0	342	22,0	8,90	55	21	6,4
1956	49,0	8,8	13,2	220	17,8	6,10	45	20	4,6
1957	51,9	8,4	12,6	312	21,5	9,95	60	26	7,9
1958	51,6	10,0	13,1	262	19,8	6,52	51	20	5,0
1959	38,7	10,1	12,9	241	27,1	8,58	62	27	6,7

* Prinos suve i nemoćene stabljike.

** Prinos semena i vlakna zajedno.

Podaci: Statistički godišnjak FNRJ 1959 »Indeks« Saveznog zavoda za statistiku, br. 4/1960.

Konoplja kao tipična ravničarska kultura proizvodi se najviše u žitorodnim rejonima.

Posle rata konopljom su zasejane velike površine ali su prinosi bili u opadanju zbog ekspanzije površina i slabije primene agrotehnike, naročito usled nedostatka veštačkog i stajskog đubriva. U periodu posle 1952 dolazi do izvesnog opadanja setvenih površina uz istovremeno povećanje prinosa po hektaru (tabela 4).

TABELA 4 — PROIZVODNJA I PRINOSI* KONOPLJE PO PODRUČJIMA

	Ø 1947/1956		1959	
	Proizvodnja (u tonama)	Prinos (u mtc po ha)	Proizvodnja (u tonama)	Prinos (u mtc po ha)
Jugoslavija**	260.000	43	241.000	62,3
Srbija — ukupno	191.000	44	183.000	65,9
Vojvodina	150.000	50	127.000	84,2
Hrvatska	60.000	45	43.100	65,4
Bosna i Hercegovina	8.600	24	13.000	38,8
Makedonija	860	9	1.430	25,1

* Proizvodnja i prinosi iskazani su u suvoj nemoćenoj stabljici.

** Manje razlike u ukupnom zbiru (Jugoslavija) nastale su usled sistema zaokruživanja brojeva po narodnim republikama odnosno područjima proizvodnje i ispuštanja područja, u kojima je proizvodnja te kulture neznatna. To se ponavlja i u ostalim tabelama koje prikazuju proizvodnju pojedinih kultura industriskog bilja.

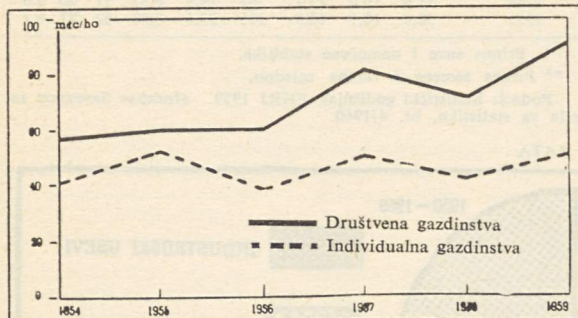
Podaci: Statistički godišnjak FNRJ 1959, Statistički bilteni br. 139 i 151 i »Indeks« Saveznog zavoda za statistiku, br. 4/1960.

Najveći proizvođač konoplje je Srbija sa oko 75% učešća u ukupnoj proizvodnji (u proizvodnji Srbije Vojvodina učestvuje sa blizu 70%); zatim Hrvatska sa preko 20% i Bosna i Hercegovina sa oko 5%. Ove tri republike su istovremeno i jedini robni proizvođači konoplje. U ostalim republikama konoplja se proizvodi uglavnom kao sirovina za domaću preradu.

Više od jedne trećine ukupne proizvodnje konoplje daju društvena gazdinstva. Površine pod konopljom na društvenim gazdinstvima kretale su se između 19.400 ha u 1955 i 9.200 ha u 1959, tj. bile su u opadanju. Proizvodnja na njima je takođe u opadanju, — 1955 proizvedeno je 117.000 tona, a u 1959 svega 84.700 tona. Međutim, prinosi po ha su znatno porasli i to od 60,3 mtc u 1955 na 92,2 mtc po ha u 1959.

GRAFIKON 2 — PRINOSI KONOPLJE NA DRUŠTVENIM I INDIVIDUALNIM GAZDINSTVIMA 1954—1959

(U mtc po ha)

Bilansi industriske prerade konoplje su se kretali različito. Od ukupne proizvodnje konoplje-stabljike u 1955 koja je iznosila 342.000 tona, prerađeno je u industriji svega 129.914 tona.² U narednim godinama ovi bilansi su varirali. Od ukupne proizvodnje koja je u 1959 iznosila 241.000 tona u industriji je prerađeno 147.487 tona konoplje-stabljike. U industriji je u periodu 1955—1959 u proseku prerađivano oko 139.400 tona, odnosno oko 64% godišnje proizvodnje. Ostatak je prerađivan u domaćoj radinosti i manjim zanatskim radionicama.

* Moćena stabljika, tj. 80% zelena stabljika.

Industriska potrošnja i proizvodnja kudelnog vlakna je prilično ustajena. Izvoz kudelnog vlakna bio je 1955 u izvesnom opadanju, ali je u 1959 ponovo znatno porastao. Učešće potrošnje konoplje u domaćoj preradi i zanatstvu se postepeno smanjuje, ali je još uvek znatno, naročito u nekim zaostalijim područjima (tabela 5).

TABELA 5 — PROIZVODNJA, POTROŠNJA I IZVOZ KUDELNOG VLAKNA 1955—1959 (U tonama)

Godina	Proizvodnja*	Potrošnja u zemlji za industriju i zanatstvo	Izvoz
1955	20.564	9.126	11.058
1956	21.671	9.616	10.289
1957	19.926	8.965	7.044
1958	20.948	11.434	10.560
1959	21.394	9.505	14.077
Ø 1955/1959	20.900	9.730	10.606

* Razlike između proizvodnje i raspodele nastale su usled prenosnih zaliha.

Podaci: Statistički godišnjak FNRJ 1959 i Statistika spoljne trgovine FNRJ za odgovarajuće godine. Za potrošnju u zemlji dokumentacija Saveznog zavoda za statistiku.

Razlog ovakvog stanja u proizvodnji, potrošnji i izvozu kudelnog vlakna leži u sve jačoj upotrebi jute, sisala, manile, a osobito grubog lana, i u većem korišćenju hemijskih odnosno sintetičnih vlakana.

Proizvodnja lana imala je sličnu tendenciju kretanja kao i konoplja. U prvim godinama posle rata (naročito do 1952) zasejane su velike površine lana, ali često u rejonima koji nisu imali tradicije u proizvodnji kao i na zemljištima koja nisu bila podesna za tu svrhu. Zbog toga su prinosi po hektaru znatno opali. Kasnije, površine pod lanom postepeno opadaju dok prinosi lagano rastu i proizvodnja dobija karakter stabilnosti.

Veći skok u povećanju prinosa po hektaru učinjen je u 1959 zahvaljujući preduzetim merama, većoj zainteresovanosti proizvođača, kao i pojačanom angažovanju tekstilne industrije (tabela 6).

TABELA 6 — PROIZVODNJA I PRINOSI* LANA PO PODRUČJIMA

	Ø 1947/1956		1959	
	Proizvodnja (u tonama)	Prinos (u mtc po ha)	Proizvodnja (u tonama)	Prinos** (u mtc po ha)
Jugoslavija	16.400	17,0	27.100	26,9
Srbija	3.180	20,0	6.730	31,5
Hrvatska	8.200	19,0	12.000	31,7
Slovenija	860	14,0	1.240	18,7
Bosna i Hercegovina	4.100	13,0	7.030	23,3

* Prinos suve nemoćene stabljike.

** Prinosi lana za industriske svrhe su znatno veći nego što pokazuju statistički podaci, jer oni uključuju razne seljačke vrste ozimog i jarog lana koji daju veoma niske prinose i time smanjuju prosečan prinos po hektaru u ukupnoj proizvodnji.

Podaci: Statistički bilteni br. 129 i 151 i »Indeks« Saveznog zavoda za statistiku, br. 4/1960.

Glavni proizvođači industriskog lana su Hrvatska (naročito Slavonija), Srbija i Bosna i Hercegovina, dok se u ostalim republikama lan proizvodi u neznatnim količinama i skoro isključivo radi domaće prerade.

Skoro celokupnu proizvodnju industriskog lana daju individualna gazdinstva. Na društvenim gazdinstvima lan se proizvodi u neznatnim količinama.

Za industrisku preradu koristi se samo oko 18% od ukupne proizvodnje. Razlog slabog iskorišćenja lana u tekstilnoj industriji je relativno loš kvalitet domaćih vrsta lana, koje imaju kratku stabljiku i nisko iskorišćenje.

Radi toga se uvoze znatne količine sirovog lana i lanenog prediva (tabela 7).

TABELA 7 — UVOZ LANENOG VLAKNA I PREDIVA 1955—1959

	1955	1956	1957	1958	1959	Ø1955/1959
(U tonama)						
Sirovi lan	224	141	203	112	110	162
Laneno predivo	58	152	88	120	193	122

Podaci: Statistika spoljne trgovine FNRJ za odgovarajuće godine.

Proizvodnja pamuka i pored povoljnih prirodnih uslova još nije zauzela šire razmere.

Posle rata zasejavane su pamukom velike površine, najviše u Makedoniji, ali je prinos po hektaru bio mali. Posle 1954 dolazi do postepenog ali sigurnog povećanja setvenih površina i prinosa uz kolebanja proizvodnje prema rodnosti pojedinih godina (tabela 8).

TABELA 8 — PROIZVODNJA I PRINOSI* PAMUKA PO PODRUČJIMA

	Ø 1947/1956		1959	
	Proizvodnja (u tonama)	Prinos (u mtc po ha)	Proizvodnja (u tonama)	Prinos (u mtc po ha)
Jugoslavija	5.600	3,4	8.600	6,7
Srbija — ukupno	170	3,4	182	5,8
Vojvodina	50	3,7	32	17,0
Makedonija	4.800	3,7	8.390	6,7

* Prinos semena i vlakna zajedno.

Podaci: Statistički bilteni br. 129 i 151 i »Indeks« Saveznog zavoda za statistiku, br. 4/1960.

Usled nedovoljnih agrotehničkih mera, prinosi pamuka su još uvek dosta niski i znatno zaostaju za prinosima u zemljama sa dužom tradicijom proizvodnje, a naročito onima gde je uvedena savremena proizvodnja.

Na društvenim gazdinstvima proizvodnja pamuka je još nedovoljna. Međutim, u poslednje tri godine u porastu su i proizvodnja i prinosi po hektaru (tabela 9).

TABELA 9 — PROIZVODNJA PAMUKA NA DRUŠTVENIM GAZDINSTVIMA

	1954	1956	1957	1958	1959
Požete površine u ha	1.040	607	523	655	1.111
Proizvodnja u tonama	469	230	330	410	728
Prinos u mtc po ha	4,5	3,8	6,3	6,3	6,6

Podaci: Statistički bilteni br. 42, 95, 129 i 151. Za 1959 godinu Statistički godišnjak FNRJ 1960.

Domaćom proizvodnjom pamuka podmiruje se samo neznatan deo potreba tekstilne industrije i ostalih potrošača. Zbog toga se svake godine uvoze znatne količine sirovog pamuka (tabela 10).

TABELA 10 — KRETANJE UVOZA SIROVOG PAMUKA 1955—1959

	1955	1956	1957	1958	1959
(U tonama)					
Sirovi pamuk	45.989	34.760	40.376	38.278	49.803

Podaci: Statistika spoljne trgovine FNRJ za odgovarajuće godine.

ULJANE BILJKE

Sve kulture iz grupe uljanih biljki služe kao sirovine za proizvodnju jestivog ulja, sem ricinusa, od koga se proizvodi ulje za farmaceutske i tehničke svrhe (tabela 11).

Suncokret je najvažnija sirovina za proizvodnju ulja iz domaćih izvora. Njegovom preradom i preradom ostalih uljanih biljki podmiruje se oko 50% domaćih potreba u jestivom ulju.

TABELA 11 — POŽETE POVRŠINE, PROIZVODNJA I PRINOSI ULJANIH BILJKI 1930—1959

Godina	Suncokret	Uljana repica	Soja	Ricinus	Mak	Sezam	Arašid
Požete površine (u hektarima)							
Ø 1930/1939	6.000	12.000	1.710	200	7.500	—	—
1939	19.100	13.900	3.240	292	7.830	—	—
Ø 1948/1951	114.500	9.640	10.190	2.530	3.980	—	—
Ø 1952/1956	96.780	9.822	2.110	1.848	5.610	—	—
1955	104.000	11.200	2.780	2.540	6.500	—	769
1956	73.000	8.000	2.940	990	6.150	2.050	1.030
1957	81.600	4.020	6.090	3.080	4.580	1.670	635
1958	73.600	9.010	8.140	3.500	3.890	1.490	617
1959	86.200	7.060	10.100	6.740	5.580	1.380	732
Proizvodnja (u tonama)							
Ø 1930/1939	9.100	7.700	1.730	200	1.760	—	—
1939	27.300	7.810	2.800	270	2.340	—	—
Ø 1948/1951	103.675	5.315	5.300	1.627	1.302	—	—
Ø 1952/1956	89.980	6.498	1.960	1.484	2.040	—	—
1955	102.000	8.400	3.360	2.030	2.800	—	745
1956	59.000	4.660	2.500	630	2.410	546	1.030
1957	92.700	2.980	8.060	4.090	2.170	851	825
1958	79.600	7.130	6.990	4.300	1.680	561	681
1959	114.000	7.440	16.800	10.000	2.990	618	810
Prinosi (u mtc po ha)							
Ø 1930/1939	15,2	6,4	10,1	10,0	2,3	—	—
1939	14,3	5,6	8,7	9,4	3,0	—	—
Ø 1948/1951	9,0	5,5	5,2	6,4	3,3	—	—
Ø 1952/1956	9,3	6,3	9,3	8,0	3,6	—	—
1955	9,9	7,5	12,1	8,0	4,3	—	9,7
1956	8,1	5,9	8,5	6,4	3,9	2,7	10
1957	11,4	7,4	13,2	13,3	4,7	5,1	13
1958	10,8	7,9	8,6	12,3	4,3	3,8	11
1959	13,2	10,6	16,6	14,9	5,4	4,5	11,1

Podaci: Statistički godišnjak FNRJ 1959 i »Indeks« Saveznog zavoda za statistiku, br. 1 i 4/1960.

U proizvodnji suncokreta Jugoslavija se nalazi na četvrtom mestu u svetu.

Usled izmena u strukturi stanovništva i strukturi ishrane i nedostatka masnoća, u prvim godinama posle rata znatno su se povećale površine pod suncokretom. U periodu 1948—1951 prosečno je zasejavano suncokretom oko 114.000 ha, a proizvodnja je iznosila prosečno godišnje oko 103.000 tona. Prinosi po hektaru su u tom periodu iznosili oko 9 mtc po ha. Kasnije su se setvene površine pod suncokretom stabilizovale na oko 90.000 ha. Značajno povećanje setvenih površina ostvareno je u 1959, kada je postignut i najveći posleratni prinos po hektaru (tabela 12).

TABELA 12 — PROIZVODNJA I PRINOSI SUNCOKRETA PO PODRUČJIMA

	Ø 1947/1956		1959	
	Proizvodnja (u tonama)	Prinos (u mtc po ha)	Proizvodnja (u tonama)	Prinos (u mtc po ha)
Jugoslavija	102.000	9,4	114.000	13,2
Srbija — ukupno	79.000	9,8	81.400	13,7
Vojvodina	60.600	10,8	57.900	14,6
Hrvatska	14.100	9,1	16.200	13,5
Slovenija	870	7,8	274	9,7
Bosna i Hercegovina	5.660	7,6	7.170	10,9
Makedonija	1.970	6,6	8.630	11,2

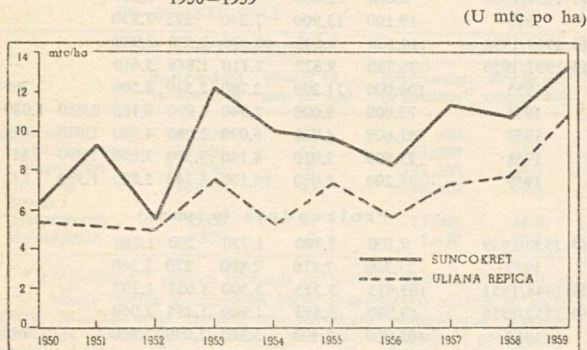
Podaci: Statistički bilteni br. 129 i 151 i »Indeks« Saveznog zavoda za statistiku, br. 4/1960.

Najznačajnija područja za proizvodnju suncokreta su Vojvodina, Slavonija, Mačva, Pomoravlje i Posavina, a poslednjih godina proizvodnja suncokreta se uspešno razvija i u Makedoniji.

Proizvodnja suncokreta na društvenim gazdinstvima iznosi oko 18% ukupne proizvodnje.

Skoro celokupna godišnja proizvodnja suncokreta obuhvaćena je otkupom (u 1959 oko 100.000 tona).

GRAFIKON 3 — PRINOSI SUNCOKRETA I ULJANE REPICE 1950—1959

Uljana repica se po značaju za proizvodnju ulja nalazi odmah iza suncokreta. Njena proizvodnja je racionalna jer ne iscrpljuje zemljište i veoma je pogodna kao predusev ozimih žitarica.

Uljanom repicom su najveće površine zasejavane u 1951 i 1953 godini — po oko 15.000 ha. Kasnije je nivo setvenih površina prilično ustaljen ali je proizvodnja u pojedinim godinama varirala usled elementarnih nepogoda, naročito golomrazice (tabela 13).

TABELA 13 — PROIZVODNJA I PRINOSI ULJANE REPICE PO PODRUČJIMA 1957 I 1959

	1957		1959	
	Proizvodnja (u tonama)	Prinos (u mtc po ha)	Proizvodnja (u tonama)	Prinos (u mtc po ha)
Jugoslavija	2.980	7,4	7.430	10,6
Srbija—ukupno	70	7,8	625	13,3
Vojvodina	60	8,4	550	13,1
Hrvatska	1.330	9,0	2.750	10,1
Slovenija	950	6,3	1.170	8,3
Bosna i Hercegovina	590	6,8	2.660	11,6
Makedonija	40	7,7	240	12,9

Podaci: Statistički bilteni br. 129 i 151 i »Indeks« Saveznog zavoda za statistiku, br. 1 i 4/1960.

Uljana repica se najviše proizvodi u Slavoniji. U poslednje dve godine znatno je porasla proizvodnja ove kulture i u Vojvodini i Bosni i Hercegovini.

Društvena gazdinstva još uvek učestvuju neznatno u ukupnoj proizvodnji ove kulture.

Soja nije izrazita uljana biljka jer sadrži svega 16% sirovog ulja, ali je od naročitog značaja za ishranu stoke jer uljana sačma sadrži oko 36% svarljivih belančevina. Najpodesnija područja za proizvodnju soje su žitarski rejoni Vojvodina, Slavonija i Pomoravlje.

Za proizvodnju soje su angažovane velike setvene površine. U 1949 je njome bilo zasejano oko 15.000 ha ali su prinosi bili niski zbog nedovoljne primene odgovarajućih agrotehničkih mera, nedostatka kvalitetnog semena, kao i slabe zainteresovanosti proizvođača.

Posle 1956 setvene površine pod sojom naglo se povećavaju i u 1959 su gotovo utrostručene. Istovremeno su rasli i prinosi, koji u 1959 iznose oko 16,6 mtc po ha (tabela 14).

TABELA 14 — PROIZVODNJA I PRINOSI SOJE PO PODRUČJIMA

	Ø 1947/1956		1959	
	Proizvodnja (u tonama)	Prinos (u mtc po ha)	Proizvodnja (u tonama)	Prinos (u mtc po ha)
Jugoslavija	3.200	6,0	16.800	16,6
Srbija—ukupno	1.580	6,9	14.200	16,6
Vojvodina	450	6,1	8.340	17,2
Hrvatska	1.080	7,3	1.030	20,1
Bosna i Hercegovina	850	4,3	1.530	14,7

Podaci: Statistički bilteni br. 129 i 151 i Statistički godišnjak FNRJ 1960.

Proizvodnja soje na društvenim gazdinstvima je značajna i u sve većem porastu, a naročito poslednjih godina (tabela 15).

TABELA 15 — PROIZVODNJA SOJE NA DRUŠTVENIM GAZDINSTVIMA 1954—1959

	1954	1955	1956	1957	1958	1959
Požeta površina u ha	849	1.706	1.713	3.740	5.520	7.213
Proizvodnja u tonama	798	1.560	1.460	4.970	5.000	12.166
Prinosi u mtc po ha	9,4	9,1	8,5	13,3	9,1	16,9

Podaci: Bilteni Saveznog zavoda za statistiku br. 42, 95 i 151. Za 1959 godinu Statistički godišnjak FNRJ 1960.

Soja je jedina uljana biljka koja se uvozi u većim količinama (1959 oko 21.000 tona).

Mak-afion se gaji u prvom redu radi proizvodnje opijumakatrana, koji predstavlja važan izvozni artikal i sirovinu za domaću proizvodnju alkaloida. Kao nuzproizvod dobija se makovo seme koje sadrži oko 45% jestivog ulja.

Mak se kao industrijska sirovina uglavnom proizvodi u Makedoniji. U ostalim područjima gaji se samo na malim površinama, kao baštenska kultura, uglavnom za ličnu potrošnju proizvođača (tabela 16).

TABELA 16 — PROIZVODNJA I PRINOSI* MAKI PO PODRUČJIMA 1957 I 1959

	1957		1959	
	Proizvodnja (u tonama)	Prinos (u mtc po ha)	Proizvodnja (u tonama)	Prinos (u mtc po ha)
Jugoslavija	2.170	4,7	2.990	5,4
Srbija—ukupno	710	4,5	892	6,2
Vojvodina	710	4,6	875	6,2
Makedonija	1.360	4,9	2.020	5,1

* Prinos semena.

Podaci: Statistički bilteni br. 129 i 151. Za 1959 godinu Statistički godišnjak FNRJ 1960.

Zavisno od proizvodnje kretao se i izvoz maka i njegovih proizvoda. Prosečna vrednost izvoza u periodu 1955—1959 iznosi oko 30 miliona dinara godišnje.

Sezam i arašid se proizvode samo u Makedoniji i njihova proizvodnja stagnira.

Kao sirovine za industrijsku proizvodnju jestivog ulja koriste se još dve kulture koje ne pripadaju grupi industrijskog bilja: masline i bundevske koštice.

Masline se proizvode duž Jadranskog Primorja i njihova proizvodnja stagnira jer često nastupaju nerodne godine (tabela 17).

TABELA 17 — PROIZVODNJA I PRINOSI MASLINA 1947—1959

	Ø 1947/1956	1955	1956	1957	1958	1959
Proizvodnja maslina u tonama	27.300	5.100	21.300	26.800	20.200	3.074
Prinosi po stablu u kg	6	1	5	6	5	0,8

Podaci: Statistički godišnjak FNRJ 1959. Za 1959 godinu Statistički godišnjak FNRJ 1960.

Od ukupne proizvodnje maslina svega oko 10—15% služi kao sirovina za industrisku preradu.

Bundevske koštice sadrže oko 30% jestivog ulja. U ukupnoj industriskoj preradi ulja one učestvuju sa oko 10%. Otkupljuju se od individualnih proizvođača prosečno po 8—10.000 tona godišnje.

Proizvodnja *ricinusa* kretala se u skladu sa potrebama farmaceutske industrije. Proizvodnja je u brzom porastu, a naročito od 1957 i u 1959 je bila veća za oko 7 puta u odnosu na prosečnu godišnju proizvodnju u periodu 1952—1956. Međutim, ni ovako naglo povećana proizvodnja nije mogla da podmiri unutrašnje potrebe.

Glavni rejon proizvodnje *ricinusa* je Vojvodina.

Seme lana je sporedni produkt lana za vlakno. Stabljika ozimog lana daje od 15% do 20% semena, a jari lan oko 10% semena. Seme ozimog lana ima oko 40% ulja, a seme jarog lana oko 33% do 38%. Ukupna proizvodnja lanenog semena u Jugoslaviji je neznatna (poslednjih godina prosečno oko 1.000 tona godišnje), pa se za industrisku preradu uvoze znatne količine (1958 oko 9.000 t, a 1959 oko 5.000 t).

Kao sirovine za proizvodnju tehničkih ulja iz domaćih izvora koriste se još *seme konoplje*, *pamuka* i *duvana*. Seme konoplje sadrži oko 35% ulja, a u industriske svrhe se koristi godišnje oko 300 tona. Seme pamuka sadrži oko 25% ulja, seme duvana oko 35%. U proizvodnji tehničkih ulja ove tri sirovine imaju još uvek neznatno učešće.

UVOZ. Domaća proizvodnja uljarica samo delimično obezbeđuje kapacitete fabrika ulja, a ostatak se pokriva iz uvoza (tabela 18).

TABELA 18 — UVOZ ULJARICA 1955—1959

	1955	1956	1957	1958	1959	Ø 1955/1959
Sveukupno uljarica	11.745	39.649	38.064	8.997	26.567	25.004
Ukupno uljarice za jestivo ulje	8.170	38.043	28.435	6	21.591	19.249
Ukupno uljarice za tehničko ulje	3.575	1.606	9.629	8.991	4.976	5.755

Podaci: Statistika spoljne trgovine FNRJ za odgovarajuće godine.

Domaća proizvodnja uljanih biljki pokriva potrebe u jestivom ulju sa oko 50%, a u tehničkom ulju sa jedva oko 15%. Zato se pored sirovina za preradu moraju uvoziti i finalni proizvodi (tabela 19).

TABELA 19 — UVOZ ULJA 1955—1959

	1955	1956	1957	1958	1959
Vrsta ulja					
Jestivo ulje	2.115	4.801	19.591	31.833	43.454
Tehničko ulje od uljarica	7.467	4.006	9.341	3.847	8.256

Podaci: Statistika spoljne trgovine FNRJ za odgovarajuće godine.

OSTALO INDUSTRISKO BILJE

Ostale vrste industriskog bilja koje se proizvode u Jugoslaviji su šećerna repa, duvan, hmelj, industriska paprika, sirak i cikorija (tabela 20).

TABELA 20 — POVRŠINE, PROIZVODNJA I PRINOSI OSTALOG INDUSTRISKOG BILJA 1930—1959

Godina	Šećerna repa	Duvan	Hmelj	Industrijska paprika	Sirak	Cikorija
Požete površine (u hektarima)						
Ø 1930/1939	35.000	14.900	2.460	—	2.300	—
1939	46.100	16.000	2.830	—	2.180	—
Ø 1948/1951	91.800	34.725	1.420	—	5.240	—
Ø 1952/1956	75.700	36.880	1.904	—	7.040	—
1955	69.500	41.700	2.000	6.620	7.160	1.750
1956	70.000	41.200	2.210	3.060	11.500	1.620
1957	82.600	56.400	2.490	4.470	13.600	1.700
1958	71.300	53.000	3.360	4.710	6.600	953
1959	81.300	49.200	4.130	3.710	7.970	664
Proizvodnja (u tonama)						
Ø 1930/1939	616.000	14.700	2.530	—	2.680	—
1939	922.000	16.500	3.240	—	2.010	—
Ø 1948/1951	1.348.000	25.925	1.175	—	8.660	—
Ø 1952/1956	1.156.000	30.400	2.045	—	12.240	—
1955	1.380.000	43.300	2.500	10.200	15.900	21.100
1956	1.130.000	30.700	2.500	5.840	20.400	25.300
1957	2.030.000	63.300	2.650	10.500	32.600	32.800
1958	1.480.000	39.200	3.050	5.030	12.800	16.500
1959	2.420.000	45.900	4.470	7.010	16.800	10.700
Prinosi (u mtc po ha)						
Ø 1930/1939	176	9,9	10,3	—	11,6*	—
1939	200	10,3	11,4	—	9,2	—
Ø 1948/1951	147	7,5	8,3	—	16,5	—
Ø 1952/1956	153	8,2	10,7	—	17,4	—
1955	198	10,4	12,5	15,4	22,2	121
1956	163	7,4	11,3	19,1	17,7	156
1957	246	11,2	10,6	23,6	23,9	193
1958	207	7,4	9,1	10,7	19,4	173
1959	297	9,3	10,8	19,1	21,0	161

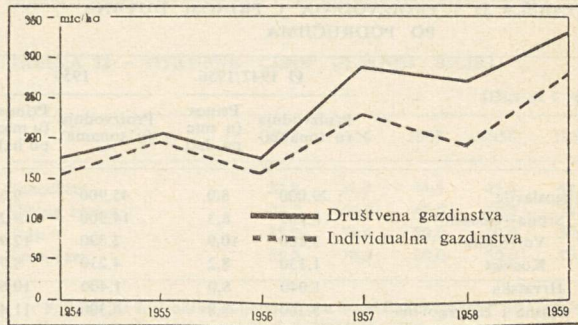
* U svim godinama prinos stabljike.

Podaci: Statistički godišnjak FNRJ 1959 i »Indeks« Saveznog zavoda za statistiku, br. 4/1960.

Šećerna repa³ se ubraja među najintenzivnije industriske kulture. Zbog velikog broja sunčanih dana Jugoslavija ima veoma povoljne uslove za proizvodnju šećerne repe, naročito u pogledu postizanja visokog sadržaja šećera.

Proizvodnja šećerne repe je stalno rasla i već 1951 njome je bilo zasejano 100.000 ha. Posle toga nastupa postepena stabilizacija setvenih površina na nivou od 70.000 do 80.000 ha. Prosečni prinosi u periodu 1947—1956 iznosili su oko 150 mtc po ha, a u periodu 1957—1959 oko 250 mtc po ha.

GRAFIKON 4 — PRINOSI ŠEĆERNE REPE NA DRUŠTVENIM I INDIVIDUALNIM GAZDINSTVIMA 1954—1959 (U mtc po ha)

Šećerna repa je ravničarska kultura a njeni proizvodni rejonu su određeni lokacijom fabrika šećera. Najjači proizvođači šećerne repe su Vojvodina i Slavonija. Međutim,

* Vidi: »Proizvodnja šećerne repe i šećera«, »Jugoslavenski pregled«, 1958, str. 74—76 (22—24).

u poslednjim godinama proizvodnja šećerne repe se proširuje i na ostale podesne terene u Makedoniji, Sloveniji, Kosmetu i Posavini (tabela 21).

TABELA 21 — PROIZVODNJA I PRINOSI ŠEĆERNE REPE PO PODRUČJIMA

	Ø 1947/1956		1959	
	Proizvodnja (u tonama)	Prinos (u mtc po ha)	Proizvodnja (u tonama)	Prinos (u mtc po ha)
Jugoslavija	1,240.000	151	2,420.000	297
Srbija—ukupno	941.000	163	1,610.000	302
Vojvodina	747.000	171	1,340.000	310
Kosmet	240	41	17.600	228
Hrvatska	273.000	125	681.000	301
Slovenija	5.400	161	10.200	210
Bosna i Hercegovina	15.700	96	53.400	223
Makedonija	3.670	121	67.400	225

Podaci: Statistički godišnjak FNRJ 1959 i »Indeks« Saveznog zavoda za statistiku, br. 4/1960.

Primenom savremenih agrotehničkih mera, a naročito upotrebom mineralnih đubriva, postižu se visoki prinosi šećerne repe. Stoga se proizvodnjom ove kulture sve više bave društvena gazdinstva, koja na velikim parcelama zemljišta primenjuju kompleksnu mehanizaciju i na taj način postižu veoma visoke prinose po ha (tabela 22).

TABELA 22 — PROIZVODNJA ŠEĆERNE REPE NA DRUŠTVENIM GAZDINSTVIMA 1954—1959

	1954	1955	1956	1957	1958	1959
Požete površine u hiljadama ha	17	13,4	14,9	19,3	19,1	31,0
Proizvodnja u hiljadama tona	299	274	257	551	493	1.017
Prinos u mtc po ha	175,4	204,5	172	289	270	328

Podaci: Statistički bilteni Saveznog zavoda za statistiku, br. 42, 95 i 151.

Društvena gazdinstva i kooperacija dali su u 1959 godini preko 80% ukupne proizvodnje šećerne repe.

Duvan.⁴ Setvene površine pod duvanom iznose oko 0,7 ukupnih oraničnih površina, ali je vrednost ove proizvodnje značajna i odgajivačima obezbeđuje krupne prihode.

Proizvodnja duvana počinje naglo da raste od 1953 i u 1957 dostiže dosad najveći nivo proizvodnje od 63.300 tona. Najveći proizvođač duvana je Makedonija (u 1959 na primer, učestvovala je u ukupnoj proizvodnji sa 45%). U manjim količinama duvan se gaji u Srbiji, Crnoj Gori, Hercegovini i Dalmaciji (tabela 23).

TABELA 23 — PROIZVODNJA I PRINOSI DUVANA PO PODRUČJIMA

	Ø 1947/1956		1959	
	Proizvodnja (u tonama)	Prinos (u mtc po ha)	Proizvodnja (u tonama)	Prinos (u mtc po ha)
Jugoslavija	29.000	8,0	45.900	9,3
Srbija—ukupno	8.300	8,3	14.900	9,2
Vojvodina	3.180	10,9	2.390	12,9
Kosmet	1.130	8,2	4.230	8,7
Hrvatska	1.040	8,0	1.400	10,6
Bosna i Hercegovina	5.360	8,8	8.300	11,4
Makedonija	14.000	7,7	20.600	8,6
Crna Gora	440	7,8	664	9,3

Podaci: Statistički bilteni br. 129 i 151; za 1959 godinu »Indeks« Saveznog zavoda za statistiku, br. 4/1960.

⁴ Vidi: »Proizvodnja i prerada duvana« »Jugoslovenski pregled«, 1958, str. 258—260 (66—68).

U Makedoniji se proizvodi kvalitetan duvan, orijentalnog tipa.

U Hercegovini, Dalmaciji i Crnoj Gori proizvodi se duvan hercegovačkog tipa, koji se odlikuje po naročitom ukusu i aromi. Na tim područjima proizvodi se oko 20% ukupne proizvodnje. Na području centralnog dela uže Srbije i nekim delovima Bosne (Foča, Orašje) proizvode se manje kvalitetni duvani, koji služe za mešanje sa kvalitetnim vrstama. Vojvodansko područje proizvodi krupnolisni duvan lošijeg kvaliteta za proizvodnju cigara i duvana za lulu.

Duvan se prerađuje u fabrikama do finalnih proizvoda (tabela 24).

TABELA 24 — PROIZVODNJA INDUSTRIJE DUVANA 1951—1959

	(U tonama)				
	Ø 1951/1955	1956	1957	1958	1959
Fermentisan duvan	23.821	40.998	31.154	53.089	37.260
Cigarete	14.223	16.191	17.526	17.800	18.506
Ostali proizvodi duvana	238	219	342	232	261

Podaci: Statistički godišnjak FNRJ 1959; za 1959 godinu »Indeks« Saveznog zavoda za statistiku, br. 6/1960.

Izvozi se isključivo fermentisan duvan i on pretstavlja značajnu stavku u ukupnom izvozu (tabela 25).

TABELA 25 — IZVOZ FERMENTISANOG DUVANA 1955—1959

	(U tonama)				
	1955	1956	1957	1958	1959
Ukupno tona	14.645	20.041	16.073	23.177	15.296
Čehoslovačka	987	422	700	1.955	1.151
Francuska	4.330	3.710	3.069	3.743	5.580
Italija	1.150	1.300	720	970	70
DR Nemačka	—	156	—	2.221	1.611
Poljska	1.050	1.335	1.847	1.999	2.492
SAD	2.891	1.528	2.899	5.176	853
SR Nemačka	898	1.466	399	607	445
SSSR	2.220	4.188	2.367	0	—
Ostale zemlje	1.119	5.936	4.072	6.506	3.094

Podaci: Statistički godišnjak FNRJ 1959 i Statistika spoljne trgovine FNRJ za 1959 godinu.

Hmelj je specifična industrijska kultura čija proizvodnja i rentabilitet zavise od mogućnosti njegovog izvoza.

Hmelj se proizvodi u Sloveniji u Savinjskoj Dolini i Vojvodini u Bačkom Petrovcu. Savinjski hmelj je veoma kvalitetan i tražen na svetskom tržištu (tabela 26).

TABELA 26 — PROIZVODNJA I PRINOSI HMELJA PO PODRUČJIMA

	Ø 1947/1956		1959	
	Proizvodnja (u tonama)	Prinos (u mtc po ha)	Proizvodnja (u tonama)	Prinos (u mtc po ha)
Jugoslavija	1.660	10,2	4.466	10,8
Srbija	120	6,2	546	4,2
Slovenija	1.540	10,6	3.920	13,9

Podaci: Statistički bilteni br. 129 i 151 i Statistički godišnjak FNRJ 1960.

Domaća pivarska industrija troši godišnje oko 400—500 tona hmelja, dok se ostale količine skoro u celini izvoze (tabela 27).

TABELA 27 — IZVOZ HMELJA 1955—1959

	(U tonama)				
	1955	1956	1957	1958	1959
Ukupno	2.293	2.269	2.383	2.494	3.308
Argentina	—	30	—	100	230
Belgija	152	151	251	118	106
Brazilijska	743	77	10	50	21
Holandija	141	256	276	154	189
SAD	570	817	497	721	1.283
Švajcarska	208	227	336	548	123
Velika Britanija	187	206	286	242	215
Ostale zemlje	292	505	727	561	1.141

Podaci: Statistički godišnjak FNRJ 1959; za 1959 godinu Statistika spoljne trgovine FNRJ.

Industrijska paprika se uglavnom proizvodi u Vojvodini, užoj Srbiji i Makedoniji (tabela 28).

TABELA 28 — PROIZVODNJA INDUSTRIJSKE PAPIRIKE PO PODRUČJIMA

	Ø 1947/1956		1959	
	Proizvodnja (u tonama)	Prinos (u mtc po ha)	Proizvodnja (u tonama)	Prinos (u mtc po ha)
Jugoslavija	8.400	24,2	7.010	19,1
Srbija—ukupno	6.700	22,8	5.410	18,1
Vojvodina	6.240	23,1	4.650	18,0
Makedonija	920	33,0	1.512	21,7

Podaci: Dokumentacija Saveznog zavoda za statistiku.

Proizvodnja mlevene paprike je u blagom porastu, a izvoz u osetnom opadanju, što ukazuje i na obim domaće potrošnje (tabela 29).

TABELA 29 — PROIZVODNJA I IZVOZ MLEVENE PARIKE 1955—1959

	(U tonama)				
	1955	1956	1957	1958	1959
Proizvodnja	1.699	2.165	2.292	1.881	2.344
Izvoz	1.088	1.268	1.358	736	563

Podaci: Statistički godišnjak FNRJ 1960. Za izvoz Statistika spoljne trgovine FNRJ od 1955—1959.

Sirak je kultura koja u industrijskoj preradi nema većeg značaja, jer se njegove metlice upotrebljavaju samo u manjim industrijskim i zanatskim pogonima za proizvodnju četaka i metli. Sa pojavom električnih uređaja za čišćenje značaj ove kulture postepeno opada.

Proizvodnja sirka bila je naročito visoka u 1956 i 1957, a zatim je došlo do opadanja proizvodnje zbog zasićenosti unutrašnjeg tržišta (tabela 30).

TABELA 30 — KRETANJE PROIZVODNJE SIRKA PO PODRUČJIMA

	Ø 1947/1956		1959	
	Proizvodnja (u tonama)	Prinos (u mtc po ha)	Proizvodnja (u tonama)	Prinos (u mtc po ha)
Jugoslavija	10.100	17,3	16.800	21,0
Srbija—ukupno	7.260	16,3	12.100	19,6
Vojvodina	6.210	16,6	10.800	18,9
Hrvatska	2.140	20,2	3.230	24,8
Bosna i Hercegovina	340	13,6	1.050	25,7

Podaci: Statistički godišnjak 1959; za 1959 Dokumentacija Saveznog zavoda za statistiku.

Sirak za industrijske svrhe i izvoz proizvodi se u Vojvodini, Slavoniji i Posavini. Proizvodnja u ostalim područjima služi uglavnom kao sirovina za lokalno zanatstvo i domaću preradu.

Izvoz sirkovih metlica u periodu 1955—1959 iznosio je prosečno godišnje oko 3.000 tona. Pored izvoza sirkovih metlica kao sirovine, izvoze se takođe četke i metle. U 1959 je izvezeno 1.489 tona ovih proizvoda.

Proizvodnja cikorijske pokazuje u poslednjim godinama tendenciju opadanja usled sve većeg uvoza kafe. Koren cikorijske se proizvodi u Hrvatskoj.

Deo proizvodnje cikorijske koristi se u zemlji, dok se ostatak izvozi. U 1955 je izvezeno 3.966 tona sušenog korena cikorijske, a zatim je izvoz postepeno opadao i u 1959 je izvezeno svega 1.925 tona.

OTKUPNE CENE

Robni deo proizvodnje industrijskog bilja odvija se na bazi ugovaranja proizvodnje sa proizvođačima. Do 1957 ugovaranja proizvodnje i otkup vršila su specijalizovana preduzeća, a od 1958 vrši se preko poslovnih saveza i opštih zemljoradničkih zadruga.

Veći deo proizvodnje odvija se na bazi kooperacije zemljoradničkih zadruga sa individualnim proizvođačima. Najčešći vid kooperacije u proizvodnji industrijskog bilja je davanje određenog avansa proizvođaču radi nabavke reprodukcionog materijala (semena i veštačkih đubriva), zatim korišćenje mehanizacije (traktora i priključnih mašina) za osnovne agrotehničke radove kao i niz drugih usluga.

Otkupne cene konoplje, lana i pamuka su do 1956 bile u porastu, 1957 i 1958 su stagnirale, a u 1959 je zabeležen izvestan pad. Međutim, podizanje rentabilnosti kroz povećanje prinosa i veću produktivnost rada, uticalo je posle 1957 na povećanje nivoa proizvodnje (tabela 31).

TABELA 31 — OTKUPNE CENE TEKSTILNIH BILJKI

	(Din. za 1 kg)				
	1952	1956	1957	1958	1959
Konoplja-stabljika	7,6	9,0	15,6	14,2	14,2
Lan-stabljika	14,0	24,9	25,2	25,3	20,0
Pamuk	120,0	146,0	144,0	142,0	146,0

Podaci: Statistički bilteni br. 157 i 174.

Otkupne cene uljarica su porasle u periodu 1952—1956 za 30—40%, što je doprinelo većoj zainteresovanosti proizvođača i povoljno se odrazilo na povećanje proizvodnje. Od 1957 otkupne cene uljarica su stabilizovane, sem kod uljane repice, čija cena je u 1958 porasla oko 20% (tabela 32).

TABELA 32 — OTKUPNE CENE ULJANIH BILJKI

	(Din. za 1 kg)				
	1952	1956	1957	1958	1959
Suncokret	23,8	31,3	44,5	45,2	44,8
Uljana repica	33,2	47,2	48,5	60,5	58,5
Soja	35,0	50,0	50,0	50,0	50,0
Seme lana	50,5	70,0	70,0	70,0	70,0

Podaci: Za suncokret i uljanu repicu Statistički bilteni br. 157 i 174; za ostale prosečna cena na bazi propisanih cena.

Otkupne cene ostalog industrijskog bilja su između 1952 i 1956 porasle za oko 40%, a cene duvana za oko 50%. U 1959 zabeležen je značajan pad cena hmelja usled pada cena na svetskom tržištu i pad cena duvana usled lošijeg kvaliteta (tabela 33).

TABELA 33 — OTKUPNE CENE OSTALOG INDUSTRISKOG
BILJA

	(Din. za 1 kg)				
	1952	1956	1957	1958	1959
Šećerna repa	3,5	5,0	5,1	4,9	5,1
Duvan	226,4	336,0	356,0	340,0	305,0
Hmelj	409,0	420,0	420,0	470,0	380,0
Industrijska paprika	18,0	25,0	27,0	22,0	22,0
Sirak	45,0	60,0	60,0	55,0	55,0
Cikorija	7,6	10,0	10,0	8,0	8,0

Podaci: Za šećernu repu i duvan Statistički bilteni br. 157 i 174; za ostale proizvode prosečne realizovane cene na bazi propisanih otkupnih cena.

PERSPEKTIVE

Na društvenim gazdinstvima i u kooperaciji postoje sve mogućnosti da se modernim proizvodnim procesom udvostruče sadašnji prinosi konoplje, što bi imalo za posledicu i smanjenje cene koštanja po jedinici proizvoda. Potrošnja kudelnog vlakna u industriji za bliži period ocenjuje se na oko 15.000 tona godišnje. Poboljšanjem kvaliteta kudelnog vlakna povećaće se i izvoz na oko 16.000 do 17.000 tona. Ukupna proizvodnja kudeljara mogla bi se povećati na oko 32.000 tona kudelnog vlakna, što odgovara proizvodnji od oko 220.000 tona kudjelje-stabljike. Računa se sa postepenim opadanjem potrošnje konoplje u domaćoj radinosti, pa se stoga predviđa da bi godišnja proizvodnja od oko 250.000 tona konoplje-stabljike u potpunosti zadovoljila sve vidove potrošnje i izvoza u narednom petogodišnjem periodu.

Prema procenama u narednom periodu bilo bi potrebno za industrijske svrhe oko 25.000 do 30.000 tona stabljike lana godišnje. Da bi se ta proizvodnja realizovala biće potrebno angažovati oko 6—7.000 ha odabranih površina pogodnih za proizvodnju lana, u prvom redu na društvenim gazdinstvima i u kooperaciji sa individualnim proizvođačima, gde će se proizvodnja obavljati savremenim sredstvima. Ogledi sa industrijskim sortama lana koji su vršeni na većim površinama društvenih gazdinstava uz primenu savremene agrotehnike dali su veoma zadovoljavajuće rezultate.

S obzirom na predviđen razvoj tekstilne industrije potrebe u pamuku će i dalje rasti i krajem 1965 iznosiće oko 60.000 tona godišnje. Radi toga se predviđa znatno povećanje i setvenih površina i prinosa u Makedoniji, kao i na drugim područjima koja se putem agromelioracionih i ekonomskih

mera mogu osposobiti za ovu proizvodnju (Istra, Dalmacija, Hercegovina, Crna Gora i delimično južna Srbija), gde prema procenama postoji mogućnost da se u kraćoj perspektivi proizvede godišnje oko 5.000 tona, odnosno zajedno sa Makedonijom oko 40.000 tona semena i vlakna zajedno. Međutim, i pored takvog povećanja proizvodnje, biće potrebno i dalje uvoziti znatne količine sirovog pamuka.

U proizvodnji suncokreta ne računa se sa značajnijim povećanjem površina već samo sa daljim povećanjem prinosa po hektaru, čime bi trebalo da se obezbedi veća proizvodnja ove kulture.

Predviđa se dalje povećanje proizvodnje uljane repice i računa da će se sadašnja proizvodnja u bliskoj budućnosti udvostručiti. Ovde se u prvom redu računa sa daljim proširenjem setvenih površina jer u zemlji postoje mnoga područja gde se ova kultura može uspešno gajiti.

Radi obezbeđenja krmne baze za stočarstvo dovoljnim količinama belančevinastih hraniva i potreba u ulju za ishranu stanovništva, proizvodnji soje se u perspektivi pridaje velika pažnja. Potrebe u soji do kraja 1965 procenjuju se na oko 400.000 tona godišnje. Ta proizvodnja bi se uz primenu savremenih agrotehničkih mera mogla ostvariti na oko 200.000 ha.

Kod proizvodnje maka očekuje se postepeno povećanje proizvodnje u skladu sa unutrašnjim potrebama i mogućnošću izvoza.

Radi zadovoljenja povećanih domaćih potreba i mogućnosti izvoza predviđa se dalje povećanje proizvodnje ricinusa. Računa se da će se do kraja 1965 proizvodnja ricinusa u odnosu na 1959 utrostručiti.

S obzirom da je predviđena izgradnja više novih fabrika šećera, predviđa se i povećanje proizvodnje šećerne repe na oko 4.000.000 tona godišnje. Pretpostavlja se da je ovu proizvodnju moguće ostvariti i na relativno malim površinama ali uz znatno veće prinose po ha od sadašnjih. Računa se da će u celokupnoj planiranoj proizvodnji šećerne repe društvena gazdinstva učestvovati sa oko 50%, a ostatak bi se proizveo na individualnim gazdinstvima na bazi savršenijih oblika kooperacije.

Kod proizvodnje duvana predviđa se povećanje samo za oko 10 do 15% iznad proizvodnje u 1959, s obzirom na ograničene mogućnosti domaće potrošnje i izvoza.

U proizvodnji hmelja takođe se računa sa manjim povećanjem (oko 10% u odnosu na proizvodnju u 1959), a kod proizvodnje sirka i proizvodnje cikorije očekuje se stabilizacija na nivou proizvodnje iz 1959.

J. Ž.

REPERTOAR PROFESIONALNIH POZORIŠTA

Repertoar profesionalnih pozorišta¹ pokazuje tendenciju da bude što raznovrsniji, da obuhvati što više scenskih oblika (dramu, operu, balet, operetu, pantomimu, recitaciju, umetničko pripovedanje, specijalne muzičke programe itd.), a ujedno da u njemu budu zastupljeni domaći i strana klasika, i domaće i strano savremeno umetničko stvaralaštvo. U izboru dela pozorišta se kreću od zadovoljenja ukusa šire publike do eksperimentisanja za uži krug gledalaca. U tom pogledu repertoarska politika pojedinih pozorišta se razlikuje, ali ukupna slika ukazuje na veoma širok izbor.

DRAMA. Ukupan broj dramskih dela izvedenih u svim jugoslovenskim pozorištima za poslednjih nekoliko sezona iznosio je:

Sezona	Broj pozorišta	Prikazana dramska dela		
		Ukupno	Domaća	Strana
1956/57	57	393	169	224
1957/58	55	375	170	205
1958/59	55	335	159	176

Iako je stranih dela još uvek više od domaćih, razlika između njih se neprestano smanjuje u korist domaćih. Tome je doprineo veliki uspeh nekih domaćih dela kod publike (naročito komedija), sve veća pažnja prema razvoju domaće drame kao i održavanje jugoslovenskih pozorišnih igara »Sterijino pozorje« posvećenih domaćoj, prvenstveno savremenoj drami.

Prema podacima za sezonu 1958/59 godine 43 pozorišta² prikazala su ukupno 254 dramska dela (121 domaća i 133 strana). Na 4.302 pretstave domaće drame bilo je 1.580.955 gledalaca, a na 3.165 pretstava strane drame 1.249.332 gledaoca. Manji broj domaćih drama imao je ukupno veći broj pretstava i gledalaca od stranih drama. Prosek gledalaca, prema ovim podacima, manji je na pretstavama domaćih dela (367) nego na pretstavama stranih (394). To dolazi otuda što neka pozorišta sa većim kapacitetom gledališta posvećuju više pažnje stranoj nego domaćoj drami.

Najveći broj gledalaca, što znači i najveći uspeh kod publike, imala su sledeća domaća dela: dramatizacija Čopićevih priča »Doživljaji Nikolettine Bursaća« (301.382), Roksandić — »Kula babilonska« (144.143), Držić — »Dundo Maroje« (70.518), Konfino — »Široto moje pametno dete« (64.376), dramatizacija Davičove »Pesme« (42.371), Nušić — »Put oko sveta« (41.371), Subotić — »Posadi jabuku, sine« (32.018), Budak — »Na trnu i kamenu« (30.921), Nušić — »Narodni poslanik« (30.320), Pavlović — Đorđević — »Šta to grickaš, družo« (29.635). Od stranih dela najveći uspeh su imala sledeća: Gundrić — Haket — »Dnevnik Ane Frank« (73.973), O'Neil — »Dugo putovanje u noć« (54.379), Figejredo — »Lisica i grozd« (49.149), Moris — »Drveni tanjir« (38.798), Osborn — »Osvrni se u gnev« (38.749), Vilijems — »Mačka na usijanom limenom krovu« (36.114), Kasona — »Drveće umire uspravno« (32.012), Drenmat — »Poseta stare dame« (31.984), De Filipo — »Ah, te aveti« (29.518), Žirodu — »Za Lukreciju« (26.837).

Kad se uzmu u obzir samo po navedenih deset najuspešnijih komada, broj gledalaca pretstava domaćih dela je veći za 375.542 gledaoca nego na pretstavama stranih dela.

Pojedini autori su zastupljeni u repertoaru sa više dela. Tako je u sezoni 1958/59 igrano 11 Nušićevih dela (ukupno 201.559 gledalaca), 7 Držićevih (158.499), 4 Krležina (51.747). Od stranih autora 7 Šekspirovih (49.727), 6 Molijerovih (24.919), po 5 Vilijemsovih i Brehtovih (88.656 odnosno 42.570), 4 Lorkina (16.031) itd.

Po broju komada Nušić ima posebno mesto u repertoaru jugoslovenskih pozorišta. Tako je u sezoni 1958/59 (u svim pozorištima) prikazano 13 njegovih komada (»Anal-fabeta«, »Dr«, »Gospođa ministarka«, »Mister dolar«, »Narodni poslanik«, »Običan čovek«, »Ožalošćena porodica«, »Pokojnik«, »Protekcija«, »Put oko sveta«, »Sumnjivo lice«, »Svet« i »Vlast«).

Od stranih autora prvo mesto zauzima Šekspir sa 8 komada (»Hamlet«, »Henrik V«, »Kralj Lir«, »Magbet«, »Mletački trgovac«, »Otelo«, »Romeo i Julija«, »Ukročena goropad«, a zatim Molijer sa 6 komada (»Don Žuan«, »Skapenove podvale«, »Tartif«, »Uobraženi bolesnik«, »Učene žene«, »Žorž Danden«).

Od domaćih autora u repertoarima sezone 1958/59 bili su zastupljeni svojim delima: Arsovski, Belović, Beriša, Bobićeva, Bor, Borozan, Božić, Budak, Cankar, Čašule, Čirilov, Čorović, Dobričanin, Držić, Đoković, Đorđević, Đurđević, Đurković, Feldman, Filipović, Gavrilović, Golija, Gorinšek, Grbić, Grum, Ivanišević, Iljoski, Javoršek, Jovanović, Kalef, Kamnik, Kaštelan, Kislinger, Kolar, Konfino, Kozak, Kreft, Krleža, Kulundžić, Lebović, Lešić, Marinković, Marodić, Matković, Midžor, Nušić, Obrenović, Ogrizović, Omerbegović, Pašalić, Pecija Petrović, Pavlović, Plaović, Potrč, Roksandić, Stanković, Sterija, Stojadinović, Stojković, Studen, Subotić, Sulejmani, Širola, Torkar, Trifunović, Tutorov, Vasiljević, Veljačić, Vojnović, Vujić, Zupančić, Žalica, Žervec.

Pored ovih, izvođena su dela još oko 30 autora. Među njima se nalazi izvestan broj pisaca koji su obrađivali stare dramske tekstove, dramatizovali romane ili priče iz domaće književnosti. Takvi pisci su Andres, Dedić, Đorđević, Đurković, Erdelji, Fotez, Mahnić, Maričić, Popović, Rabadan, Stanković i drugi. Obradivači i dramaturzi pokazali su interesovanje za tekstove Držića, starih nepoznatih autora, zatim Ignjatovića, Vilhara, Sremca, Domanovića, za jedan nedovršeni Nušićev tekst, tekstove Cesarca, Davića, Čopića i Olujićeva. Neki od tih tekstova doživeli su na sceni veliki uspeh. Obrade i dramatizacije imaju znatnog udela u jugoslovenskom pozorištu.

Poređenje domaćih autora čija su dela prikazana u toku sezone 1958/59 sa domaćim autorima zastupljenim u repertoaru od 1945 do sezone 1957/58, pokazuje da su izostali iz repertoara: Benetević, Gundulić, Brezovački, Linhart, Njegoš, Bogović, Frajdenrajh, Okrugić, Jakšić, Kostić, Trifković, Glišić, Veselinović, Car-Emin, Tucić, Begović, Kočić, Zupančić, Kosor i dr. Od onih čija je dramska aktivnost vezana delimično ili samo za posleratni period izostali su u sezoni 1958/59 iz repertoara: Albahari, Bihalji-Merin, Brenkova, Čaće, Čerkez, Čiplić, Dončević, Đokić, Flod, Franičević, Gamulin, Gec, Grin, Hadžić, Horvat, Humo, Kavaja, Konjović, Koren, Kranjec, Kulenović, Kušan, Mandić, Markovićeva, Matetić, Matić-Hale, Mažar, Mesarić, Mijušković, Mikeln, Minderović, Misailović, Muradbegović, Panov, Perović, Pucova, Raos, Rotković, Senačić, Smole, Stanišić, Stroci, Šinko, Štandeker, Sulhof, Tavčar, Vesnić, Wolf, Žmave i dr. Neki od ovih autora pojavljuju se ponovo sezone 1959/60 (naprimer Mažar, Misailović, Smole, Tavčar).

U repertoaru jugoslovenskih profesionalnih pozorišta u sezoni 1958/59 zastupljeni su strani pisci raznih naroda i epoha: antički (Sofokle i Plaut), srednjovekovna farsa (nepoznati autor »Advokat Patlena«), italijanski — stariji i noviji (Makijaveli, Goldoni, Pirandelo, De Filipo), engleski (Šekspir, Vajld, Šo, Moam, Priestli, Fraj, Grin, Ratigen, Ustinov, Osborn), španski (Lope de Vega, Benavente, Lorka), francuski (Molijer, Rasin, Marivo, D'Eneri, Kurtlin, Žirodu, Kokto, Ašar, Anuj, Jonesko, Beket, Piže, Rusen, Santeli, Sovažon), nemački (Gete, Šiler, Klajst, Klabund, Breht, Vajzborn), ruski (Gogolj, Ostrovski, dramatizacije romana Tolstoja i Dostojevskog, Čehov, Gorki, Majakovski, Katajev,

¹ Vidi: »Profesionalna pozorišta«, »Jugoslovenski pregled« 1958, str. 415—419 (43—47).

² Zbog analize o najposvećenijim pretstavama uzeti su podaci Saveza dramskih umetnika Jugoslavije samo za 43 pozorišta. Nedostaju podaci za »Atelje 212« u Beogradu, pozorišta u Kruševcu, Zaječaru, Bačkoj Topoli, Sisku, Kočanima, Strumici, Titovom Velesu, tri eksperimentalna pozorišta u Ljubljani, Malo pozorište u Sarajevu i Manjinski teatar u Skopju.

Škvarkin, Mihalkov), švedski (Strindberg), holandski (Tijmmer), belgiski (De Gedeelrod), češki (Čapek, Hanuš, Kohout), irski (O'Kejsi), švajcarski (Direnmat), mađarski (Molnar), američki (O'Neil, Odets, Sarojan, Fokner, Miler, Vilijams, Indž, Vouk, Anderson, Neš, Akselrod, Rouz), južnoamerički (Kasona i Figejredo), indiski (Tagore), australijski (Loler) i još 40 autora (među njima američki, austriski, francuski, italijanski, mađarski).

U sezoni 1958/59 izostavljeni su neki autori ranije prikazivani u manjem ili većem broju pozorišta. Tako u sezoni 1958/59 nisu bili zastupljeni ni u jednom jugoslovenskom pozorištu: antički pisci — Eshil, Euripid i Aristofan; engleski — Džonson, Seridan, Golsvordi, Rajman; španski dramatičari — Servantes i Kalderson; francuski — Kornej, Lesaž, Bomarše, Igo, Skrib, Labiš, Dima, Sardu, Zola, Rostan, Fejdo, Meterlink, Vildrak, Salakru, Breal, Kami, Robles; belgiska književnica — Lilar; italijanski — Benedeti, Beti; nemački dramatičar — Suderman; austriski — Nestroj, Volf; norveški — Ibzen; ruski — Fonvizin, Gribojedov, Turgenjev, Suhovo-Kobilin, Jevrejinov, Gorbatov, Ivanov, Lavrenjev, Leonov, Maljugin, Rahmanov, Simonov, Trenjov, Višnjevski; poljski — Zapolska, Ljutovski; češki — Langer; bugarski — Strašimirov, Guljaški; holandski — Heijermans; švajcarski — Friš; rumunski — Karadjale; turski — Hikmet; finski — Vuolio; američki — Gou i D'Iso, Heht i Makartur, Kodorov i Filds, Helman, Krasna, Rajs, Štajnbek, Vajder; kineski — Hsiung; kao i drugi autori pomenutih naroda.

Neki od ovih autora su se ponovo javili već u sezoni 1959/60 (naprimjer Eshil, Fejdo, Kami, Hikmet).

OPERA. U Jugoslaviji 10 profesionalnih pozorišta imaju opëru. Na repertoaru su dela domaćih i stranih kompozitora, ali je broj domaćih dela znatno manji:

Sezona	Ukupno	Domaća	Strana
1956/57	66	15	51
1957/58	67	11	56
1958/59	65	10	55

U sezonama 1957/58 i 1958/59 od domaćih kompozitora izvođeni su: Bravničar, Devčić, Gotovac, Hatze, Hercigonja, Kogoj, Rajčić, Savin, Šulek, Zajc.

U poređenju s prethodnim sezonama ne pojavljuju se u repertoaru: Bajić, Baranović, Brkanović, Dobrinčić, Ferster, Hristić, Koludrović, Konjović, Lisinski, Logar, Lotka-Kalinski, Papandopulo, Polić, Švara i dr.

Ukupan broj starijih i novijih domaćih kompozitora čija su dela prikazana posle rata je znatan, ali je retko kom domaćem delu, bez obzira na kvalitet, osigurana trajnija popularnost (kao naprimjer Gotovčevom »Eri s onoga svijeta«), dok ceo niz stranih opera (naprimjer Verdijeve i Pućinijeve) ne silaze s repertoara jugoslovenskih pozorišta.

Od domaćih kompozitora najviše su izvođena Gotovčeva dela (»Đerdan«, »Ero s onoga svijeta«, »Morana«), a od stranih Verdi — 7 opera (»Aida«, »Bal pod maskama«, »Falstaf«, »Otelo«, »Rigoletto«, »Traviata«, »Trubadur«) i Pućini — 7 (»Boemi«, »Devojka sa zapada«, »Đani Skiki«, »Madam Beterflaj«, »Manon Lesko«, »Toska«, »Turandot«). Od novijih stranih kompozitora izvođene su tri Menotijeva opere (»Amelija ide na bal«, »Konzul«, »Medijum«) i dve Prokofjeva (»Ljubav za tri narandže«, »Venčanje u samostanu«).

U sezonama 1957/58 i 1958/59 izvođena su dela stranih kompozitora: Belinija, Borodina, Britna, Čajkovskog, Čimaroze, De Falje, Dvoržaka, Đordana, Flotova, Gluka,

Gunoa, Humperdinka, Ibera, Janačeka, Leonkavala, Libermana, Maskanijja, Masnea, Menotija, Mocarta, Musorgskog, Obara, Ofenbaha, Orfa, Ponkijelija, Prokofjeva, Pućinija, Rosinija, Rimskog-Korsakova, Sen-Sansa, Smetane, Štrausa, Vagnera, Verdija, Volf-Ferarija i drugih.

U poređenju sa ranijim sezonama u 1957/58 i 1958/59 nisu zastupljeni svojim delima: D'Alber, Betoven, Delib, Glinka, Hajdn, Majerber, Nikolaj, Sutermajer, Toma dr.

BALET. Pored drame i opere, profesionalna pozorišta imaju i baletske ansamble koji učestvuju kao dopuna dramskim i operskim predstavama ili daju samostalne predstave. Odnos između domaćeg i stranog baleta u repertoaru sve se više popravlja u korist domaćeg:

Sezona	Ukupno	Domaći	Strani
1956/57	47	11	36
1957/58	36	9	27
1958/59	30	12	18

U sezonama 1957/58 i 1958/59 izvođeni su baleti domaćih kompozitora: Adamića, Bandoljice, Baranovića, Bombardelija, Hristića, Fribeca, Kirbosa, Konjovića, Kozine, Lotke, Lotke-Kalinskog, Odaka, Papandopula, Prokopieva, Sakača, Savina.

Od stranih kompozitora zastupljeni su: Adam, Asafjev, Bartok, Berlioz, Bize, Borodin, Britn, Čajkovski, De Falja, Grig, Kalomiris, Lindpajtner, Musorgski, Ponkijeli, Prokofjev, Rahmanjinov, Ravel, Rosini, Skarlati, Stravinski, Šabrije, Šopen, Šostakovič, Štraus, Tomazi, Tirije, Vivaldi i dr.

OPERETA. Neka dramska pozorišta i opere u svom repertoaru imaju i operete stranih i domaćih autora.

Sezona	Ukupno	Domaće	Strane
1956/57	27	9	18
1957/58	23	6	17
1958/59	36	9	27

U sezonama 1957/58 i 1958/59 od domaćih kompozitora prikazane su operete Albinija, Bombardelija, Razbergera, Tijardovića.

Od stranih su zastupljeni: Abraham, Benacki, Celer, Dendrino, Dunajevski, Kalman, Kavan, Lehar, Mileker, Nedbal, Ofenbah, Supe, Štraus i dr.

PRIREDBE. Pored drama, opera, opereta i baleta pojedina pozorišta povremeno daju i razne druge priredbe, različitog karaktera (recitacionog, muzičkog, pantomimskog itd). Neke priredbe su bile posvećene pojedinim ličnostima, datumima i proslavama (naprimjer »Poema o Žarku Zrenjaninu«, Oktobarsko veče, Veče poezije bunta i otpora, Pesme bola i junaštva, Partizanske vatre), neke pojedinim umetnicima (naprimjer Nušićevo veče), ili pojedinim umetnostima (Veče domaće drame, Veče muzike, Veče slovenačke kamerne muzike, »Kolajna« — narodne umotvorine, Veče pantomime, Džez juče i danas, »Crni Orfej« — veče crnačke lirike).

IZVOR: Podaci Saveznog zavoda za statistiku i Saveza dramskih umetnika Jugoslavije.

S. B.

XI DUBROVAČKE LETNJE IGRE

XI Dubrovačke letnje igre održane su od 10 jula do 24 avgusta 1960. Za 45 dana trajanja izvedene su 73 pretstave (37 dramskih, 27 muzičkih i 9 folklornih). Program je izvođen na 12 prirodnih pozornica i u njemu je učestvovalo 1.190 izvođača.

Ovogodišnji repertoar Dubrovačkih letnjih igara bio je koncipiran u smislu već utvrđene repertoarske fizionomije

Igara kao festivala drame, muzike i folklor. Raznolikost i bogatstvo samog repertoara, originalnost scenskih realizacija, što predstavlja osnovnu specifičnost Igara, visoke umetničke kreacije festivalskih izvođača i širok publicitet u domaćoj i stranoj štampi, glavne su karakteristike ovogodišnjih Letnjih igara.

Dramski repertoar je obuhvatio sledeća dramska dela:

Držić, »Skup«, u izvođenju Narodnog kazališta iz Dubrovnika u parku Muzičke škole, režija Koste Spaića; Držić, »Hekuba«, u izvođenju festivalskog ansambla u parku Gradac, režija dr Branka Gavele; Šekspir, »Hamlet« (u ovoj sezoni

doživio je svoju jubilarnu stotu pretstavu), u izvođenju festivalskog ansambla na tvrđavi Lovrijenac, režija dr Marka Foteza; Rasin, »Fedra«, u izvođenju Jugoslovenskog dramskog pozorišta pred Kneževim dvorom, režija Tomislava Tanhfera; Krleža, »Aretej«, u izvođenju Narodnog pozorišta iz Beograda na tvrđavi Revelin, režija Bojana Stupice. Rasinova »Fedra« i Krležin »Aretej« su bile premijerne pretstave na Igrama.

Na »Maloj sceni Dubrovačkih letnjih igara« prikazana su sledeća dela:

Anuj, »Antigona«, u izvođenju Narodnog kazališta iz Dubrovnika u atriju Kneževa dvora, režija Koste Spaića; Figueiredo, »Lisica i grozd«, u izvođenju Narodnog kazališta iz Dubrovnika u atriju Kneževa dvora, režija Vlada Habuneka; Farsa iz XV stoleća »Advokat Patlena«, u izvođenju Zagrebačkog dramskog kazališta i Narodnog kazališta iz Dubrovnika na poljani Mrtvo zvono, režija Georga Paro; A. Obrenović, »Varijacije«, u izvođenju Kamerne scene Hrvatskog narodnog kazališta iz Zagreba u zgradi Narodnog kazališta, režija Tomislava Dubrešića.

U izvođenju dramskog programa učestvovali su najeminentniji jugoslovenski glumci kao Marija Crnobori, Blaženka Katalinić, Olga Spiridonović, Marija Danira, Irena Kolesar, Božena Kraljeva, Marija Kon, Raša Plaović, Ljubiša Jovanović, Vasa Pantelić, Jovan Miličević, Pero Kvrđić, Sven Lasta, Stane Sever, Jozo Petričić, Zvonimir Rogoz, Mato Grković, Izet Hajdarhodžić, Miše Martinović, Stevo Žigon i drugi.

Muzički program obuhvatio je: operu i koncerte (simfoniske, kamernе, solističke i vokalne).

U operskom programu prikazane su u izvođenju ansambla Ljubljanske opere:

Rosinijeva »Italijanka u Alžiru« pred Kneževim dvorom, dirigent Bogo Lesković (pretstava je prvi put izvedena u Jugoslaviji); Perselov »Dido i Eneja« na tvrđavi Revelin, dirigent Ciril Cvetko; Dvoržakova »Rusalka« u parku Gradac, dirigent Demetrij Žebre i Donicetijeva »Lučia di Lamermur« na tvrđavi Revelin, dirigent Demetrij Žebre.

U koncertnom programu nastupili su:

Simfoniski orkestar Jugoslovenske radiotelevizije sa tri koncerta, posvećena pretežno jugoslovenskoj savremenoj muzici,

pod upravom Sama Hubada, Živojina Zdravkovića i Oskara Danona sa solistima Brankom Pajevićem, violina, i Zdenkom Marasovićem, klavir.

Zbor Radiotelevizije Zagreb u atriju Dominikanskog samostana i Hor Radiotelevizije Beograd pred katedralom izveli su po jedan koncert horske muzike i kantatu Duška Radića »Čele kula« pod upravom Slavka Zlatića i Borivoja Simića.

Hor Jugoslovenske narodne armije izveo je pod upravom Mladena Jagušta jedan koncert jugoslovenske horske muzike.

Gradski orkestar Dubrovnika pod upravom Antona Nanuta izveo je dva koncerta sa solistima Blaise Calame-om, violina — Pariz i Jakovom Zakom, klavir — SSSR.

Od manjih kamernih ansambla nastupili su: Slovenski vokalni oktet iz Ljubljane, Tatari kvartet iz Budimpešte, Praški trio iz Praga i Zagrebački kvartet iz Zagreba.

Osim toga, izvedeno je šest solističkih koncerata, u kojima su nastupili:

Igor Ozim, violina — Ljubljana, Vladimir Ruždak, bariton — Zagreb, Dubravka Tomšić, klavir — Dubrovnik, Jakov Zak, klavir — SSSR, Anton Dermota, tenor — Beč, Regina Smendzianka, klavir — Varšava.

U okviru ovogodišnjih Dubrovačkih letnjih igara održan je u poslednjoj nedelji Igara »Internacionalni sastanak kompozitora i muzičkih kritičara«, kome je prisustvovalo oko 100 učesnika iz naše zemlje i inostranstva.

U folklornom programu učestvovali su: ansambli narodnih igara i pesama »Kolo« iz Beograda, »Lado« iz Zagreba i »Tanec« iz Skopja.

U okviru Igara održana je izložba savremenog jugoslovenskog slikarstva »Djela i kretanja«, na kojoj je učestvovalo devet jugoslovenskih eminentnih slikara: O. Herman, L. Vujaklija, Z. Petrović, M. Srbinović, M. Pregelj, M. Stančić, J. Bernak, S. Kregar i Lj. Ivančić.

Čitav planirani i objavljeni program u celosti je izvršen bez ijedne izmene.

Ovogodišnje Igre posetilo je 53.876 posetilaca, od kojih 50% iz inostranstva.

J. D.

ĐAČKI LISTOVI I ČASOPISI U ŠKOLAMA

Đački listovi i časopisi u školama su oblik stvaralaštva i aktivnosti učenika jedne ili više škola. U njima učenici osnovnih škola, gimnazija i stručnih škola objavljuju svoje literarne sastave, napise o životu u školi, članke iz pojedinih stručnih oblasti, vesti o radu sekcija i društva, a u nekim i ukrštene reči, rebuse, karikature, fotografije, đački humor i slično.

Svojom sadržinom i načinom uređivanja đački listovi i časopisi omogućuju svim učenicima da prate život škole, njenu javnu i kulturnu delatnost, razvijaju smisao za kolektiv, proširuju znanja i razvijaju različite sklonosti za stvaralački rad.

Đački listovi i časopisi okupljaju veliki broj učenika kao saradnike i čitaoce. Učenici koji su neposredno okupljeni oko izdavanja lista ili časopisa, praktično ostvaruju više konkretnih zadataka odgovarajućom aktivnošću: uređivanje lista, umnožavanje, distribuciju, popularisanje lista, finansisko i materijalno poslovanje i drugo. Time se razvija samostalnost, sposobnost organizovanja, društvena odgovornost, a proširuju obrazovni horizont i pismenost učenika.

NASTANAK I RAZVITAK. I pre rata bilo je nastojanja da se literarni radovi učenika gimnazija i učiteljskih

škola objavljuju u školskim listovima i časopisima koje su uređivali nastavnici.

U toku Narodnooslobodilačkog rata pojavljuju se džepne novine, pionirski i omladinski listovi, a najmasovnije su bile zidne novine kao glasila pojedinih omladinskih ili pionirskih kolektiva.

Prvih godina posle oslobođenja zemlje svaka osnovna škola, gimnazija, škola učenika u privredi, dečji dom i druge ustanove imali su svoje zidne novine. Zidne novine su odigrale značajnu ulogu poticanjem na takmičenje za bolji uspeh i negovanje radne školske discipline. Kasnije su zidne novine kao oblik učeničke aktivnosti prevaziđene.

Osim u pionirskim listovima¹ koji tretiraju opšta pitanja dece i omladine, učenici su želeli da svoju aktivnost prikažu neposredno u sopstvenoj periodičnoj publikaciji. Od zidnih novina, koje su ponegde ostale i do danas samo kao glasilo pojedine družine, prešlo se na izdavanje lista odnosno časopisa.

BROJ. Do 1953, listovi i časopisi postojali su samo u nekoliko škola, i to pretežno gimnazijama. Sledećih godina, s povećanjem broja i aktivnosti literarnih družina i novinarskih sekcija, kao i nastojanjem nastavnika i učenika da u okviru školske reforme razvijaju što svestraniju aktivnost, pored ostalog i ovim putem, broj đačkih listova i časopisa

¹ Vidi: »Pionirski listovi i časopisi«, »Jugoslovenski pregled«, 1960, str. 330–332 (46–48).

je stalno rastao. Školske 1957/58 izlazilo je ukupno 499 đачkih listova i časopisa i to: 375 u osnovnim školama, 75 u gimnazijama, 37 u tehničkim, učiteljskim i drugim školama za srednji kadar i 12 u školama za kvalifikovane radnike. Sledeće (1958/59) školske godine broj đачkih listova i časopisa u školama povećan je za 101.

BROJ ĐAČKIH LISTOVA I ČASOPISA 1958/59 PO VRSTAMA ŠKOLA

	Ukupno	Od toga u			
		osnovnim školama	gimnazijama	učiteljskim i srednjim stručnim školama	školama za kvalifikovane radnike
Jugoslavija	600	499	74	15	12
Srbija	224	192	20	5	7
Hrvatska	151	132	14	3	2
Slovenija	110	75	32	3	—
Bosna i Hercegovina	60	49	5	3	3
Makedonija	47	43	3	1	—
Crna Gora	8	8	—	—	—

VRSTE LISTOVA I ČASOPISA. Đачki listovi i časopisi u školama razlikuju se po sadržini, formi i tehničkoj opremi.

U osnovnim školama većinom izlaze listovi, manje časopisi. Oni su slični po sadržini, ali su različitog formata i različite tehničke opremljenosti.

Listovi su obično organi literarnih družina, a često i škole, pionirskog odreda, omladinske organizacije, zajednice učenika ili đачke zadruge (naprimer »List mladih« koji izdaju članovi zadruge »Sonja Marinković« u Zrenjaninu). Svoje listove u vidu biltena imaju i neki klubovi mladih tehničara, istoriske grupe, izvidnici i druge organizacije u okviru slobodnih aktivnosti.²

Po sadržaju listovi su pretežno literarno-likovnog karaktera. Osim toga, donose i članke o radu učenika u slobodnim aktivnostima.

U gimnazijama i stručnim školama izlaze pretežno časopisi, takođe literarno-likovnog karaktera. Učenici u pojedinim školama izdaju, međutim, i časopise stručnog karaktera (naprimer »Mladi ekonomist«, list učenika Ekonomske škole u Somboru, »Erozija«, časopis učenika zadruge Poljoprivredne škole u Surdulici i dr.). U nekim školama se izdaju almanasi odnosno zbornici najboljih radova učenika u toku jedne godine i godišnji izveštaji. Postoje i zajednički listovi ili časopisi za učenike više škola (naprimer »Pokret«, list Narodne omladine Somborskog sreza, »Riječ mladih«, list srednjoškolske omladine Prijedora i dr. Sličnu ulogu imaju i časopisi »Istarski borac« u kome saraduju učenici iz cele Istre i književni časopis »Vidik«, splitske srednjoškolske omladine).

U Zagrebu izlazi više godina časopis »Polet« u kome se objavljuju najbolji radovi učenika iz Hrvatske, Srbije, Bosne i Hercegovine i Crne Gore. Ovaj časopis³ objavljuje i najkvalitetnije priloge iz pojedinih školskih listova i časopisa i piše o njima.

Škole nacionalnih manjina i škole sa dvojezičkom nastavom imaju takođe đачke listove i časopise. Takvih listova ima najviše u Vojvodini i na Kosovu i Metohiji. U listovima ove vrste, osim na srpskohrvatskom, ima najviše priloga na šiptarskom, mađarskom, rumunskom i italijanskom jeziku.

SADRŽAJ LISTOVA I ČASOPISA. U listovima i časopisima pretežno se objavljuju najbolji učenički radovi u prozi i stihu. U listovima i časopisima učenika osnovnih škola preovlađuju teme vezane za prirodu, školu i sl. U listovima i časopisima učenika gimnazija i stručnih škola najviše je pesama, dok pripovedaka i sličnih proznih radova ima manje. Preovlađuju kratke priče, novelete i slični prozni priloz. Osim literarnih sastava u listovima i časopisima ovih škola, učenici pišu kritike novih filmova, prikaze knjiga i sl.

Listovi učenika osnovnih škola, pored toga, sadrže i vesti o učešću učenika u slobodnim aktivnostima, opise doživljaja sa ekskurzija, izleta i letovanja, beleške o dopisivanju sa učenicima drugih škola iz zemlje i inostranstva, đачki humor.

Većina listova i časopisa obeležavaju jubileje i proslave narodnih praznika, a neki brojevi se posebno posvećuju tome. U svim listovima i časopisima objavljuju se članci i beleške o učenicima palim u NOB, narodnim herojima i borbama iz lokalne sredine.

NAČIN UREĐIVANJA. Izdavanje đачkih listova i časopisa vezano je za rad literarnih ili novinarskih sekcija, stručnih grupa i drugih slobodnih aktivnosti u osnovnim školama, gimnazijama i stručnim školama. Svaki list odnosno časopis ima svoju redakciju koju sačinjavaju učenici jedne škole. Redakcija prima rukopise, odabira materijal za određeni broj prema planu časopisa ili lista.

Pošto je rad oko izdavanja lista veoma složen i obiman, to se oko listova i časopisa okuplja veliki broj učenika. U redakcione odbore učenici biraju najposposbnije i najaktivnije članove literarnih ili novinarskih sekcija. Za glavnog urednika lista ili časopisa uprava škole određuje nastavnika. U stručnim, a i u nekim osnovnim školama dužnost glavnog urednika često preuzima jedan od najposposbnijih učenika.

Redakcije đачkih listova i časopisa nastoje da se omogući što veća samostalnost i samouprava učenika u svim aktivnostima koje sadrži rad na izdavanju lista. To naročito dolazi do izražaja u gimnazijama i stručnim školama gde uzrast učenika omogućuje njihovu svestranu aktivnost. U redakcijama listova osnovnih škola znatnija je uloga nastavnika.

UMNOŽAVANJE, OPREMA, TIRAŽ I DISTRIBUCIJA. Većina osnovnih škola, naročito u selima, izdaje list umnožen na geštetneru, šapirografu ili samo na pisačoj mašini. Takvi listovi se obično ne prodaju učenicima, jer njihov tiraž iznosi 8—15 primeraka. U pojedinim školama štamparskom tehnikom se otiskuju samo naslovna strana i zaglavljje korica, dok se ostalo umnožava pisačom mašinom ili šapirografom. Listovi i časopisi škola u većim gradovima štampaju se u štampariji, sa koricama u jednoj ili više boja i sa fotografijama i crtežima.

Distribucija listova i časopisa vrši se preko učeničke zadruge, literarne družine ili štamparskog preduzeća. Štampani listovi i časopisi izdaju se u tiražu od 200 do 11.000 primeraka i prodaju učenicima. Cena listova i časopisa kreće se od 10 do 50 dinara. Finansiski izdaci oko izdavanja listova su, međutim, veći od prihoda koji se ostvaruju njihovom prodajom. Stoga često grafička preduzeća čine besplatne usluge za štampanje đачkih listova i časopisa. Neke škole imaju minimalna finansiska sredstva u budžetu za ove svrhe, a nekima lokalne društvene organizacije povremeno daju finansisku pomoć. U gradovima đачki listovi imaju mogućnosti da objavljuju oglase raznih preduzeća, što takođe služi kao jedan od finansiskih izvora lista.

IZVOR: Dokumentacija Saveznog zavoda za proučavanje školskih i prosvetnih pitanja; »Osnovne i srednje škole 1957/58« — Statistički bilten, br. 158 Saveznog zavoda za statistiku, Beograd 1959; prethodni podaci Saveznog zavoda za statistiku o slobodnim aktivnostima učenika u školskoj 1958/59 godini.

K. A.

² Vidi: »Slobodne aktivnosti učenika u osnovnoj školi«, »Jugoslovenski pregled«, 1960, str. 174—176 (16—18).

³ Izdaje ga Republički odbor Sindikata prosvetnih i naučnih radnika Hrvatske.

ATLETIKA

U sportskom životu Jugoslavije atletika zauzima značajno mesto.

U Atletski savez Jugoslavije na dan 31. XII. 1959 bila su učlanjena 224 kluba sa ukupno 12.540 atletičara i atletičarki. Međutim, masovna baza jugoslovenske atletike nalazi se pre svega u širokoj atletskoj aktivnosti van Atletskog saveza i odvija se u srednjim i stručnim školama, u Savezu za telesno vaspitanje »Partizan« i jedinicama Jugoslovenske narodne armije.

U periodu 1945—1959 postignut je ukupno 421 nov i izjednačena 32 jugoslovenska rekorda.

NASTANAK. Početak razvoja savremene atletike u Jugoslaviji datira u drugoj polovini XIX veka. U tom periodu, pod uticajem studenata, koji su bili na univerzitetima u Beču, Pragu i Budimpešti, počela su se u pojedinim krajevima zemlje osnivati razna »telovežbena društva« i »sokolske organizacije« u kojima su održavana i atletska takmičenja. Prva takva društva osnovana su u Sloveniji i Hrvatskoj. U Zagrebu je već 1894 organizovan i prvi atletski tečaj za učitelje gimnastike, gde su predavani elementi trčanja, skokova i bacanja. Pod uticajem sportskih organizacija u Mađarskoj razvija se atletska aktivnost i u Vojvodini. U Subotici je 1880 osnovano Subotičko sportsko društvo koje je priredilo nekoliko takmičenja sa gotovo kompletnim atletskim programom.

U Srbiji se atletika počela razvijati u okviru sportskog društva Dušan Silni. Ovo društvo je 2 juna 1908 organizovalo Pešačku trku na 3.000 m.

Prvi zvanični rezultat u jugoslovenskoj atletici zabeležen je 1910 u Zagrebu u trci na 5.000 m. Takmičar atletskog kluba Konkordije Vilko Ebert pretrčao je ovu stazu za 19:22,4. U maju iste godine beogradski atletski klub Olimpija priredio je »Velike pešačke trke« od Beograda do Obrenovca, na stazi od 34 km. U Zagrebu je 1911 Hrvatski akademski sportski klub (HASK), sagradio prvo savremeno atletsko igralište sa pravilnom stazom, skakalištima i bacalištima. 1912 takmičari Srbije su prvi put zvanično nastupili i na Olimpijskim igrama.¹

IZMEĐU DVA RATA. Neposredno po završetku I Svetkog rata atletika je ponovo oživela. Osnivaju se atletski klubovi u Zagrebu, Beogradu, Ljubljani, Subotici, Petrovgradu (Zrenjanin), Somboru i Novom Sadu. U Zagrebu je 12 septembra 1921 održana osnivačka skupština Atletskog saveza Jugoslavije. U toku 1922 u Atletski savez Jugoslavije bilo je učlanjeno 19 klubova sa ukupno 597 članova. Međutim, zbog ograničenih materijalnih sredstava, malog broja trenera i nedovoljne tradicije, napredak atletike bio je dosta spor.

Prva takmičenja u to vreme organizovana su u vidu mitinga na kojima su se članovi klubova takmičili kao pojedinci, dok su ekipna takmičenja uvedena tek nekoliko godina kasnije. U Zagrebu je 12 i 13 jula 1919 klub HASK priredio jedan takav miting na kome su postavljeni prvi jugoslovenski rekordi (tabela 1).

TABELA 1 — PRVI JUGOSLOVENSKI REKORDI

Disciplina	Rezultat	Takmičar	Klupska pripadnost
100 m	12,2 sek.	Milan Mihanović	Kroatia — Zagreb
100 m	12,2 „	Josip Kirin	HASK — Zagreb
200 m	25,4 „	Stjepan Šterk	HASK — Zagreb
400 m	57,6 „	Josip Kirin	HASK — Zagreb
800 m	2:19,2 „	Miroslav Dobrin	HASK — Zagreb
1500 m	5:22,6 „	Milan Majer	Gradanski — Zagreb
3000 m	10:21,4 „	Dimitrije Stefanović	Sparta — Zagreb
Skok u vis	1,55 m	Zdenjek Grund	Maraton — Zagreb
Skok u dalj	6,38 m	Feodor Lukač	Srpski sportski klub — Sarajevo
Skok motkom	2,83 m	Zdenjek Grund	Maraton — Zagreb
Bacanje kopla rukama hvatom u težistu: (23,87 + 37,90 m)	61,77 m	Josip Sendić	Konkordija — Zagreb
Bacanje diska iz kruga obema rukama: (24,75 + 29,53 m)	54,28 m	Đuro Gašpar	Zagreb — Zagreb
Bacanje kugle iz kruga obema rukama: (10,58 + 9,10 m)	19,68 m	Kosta Jovanović	HASK — Zagreb

Prvo pojedinačno prvenstvo Jugoslavije u atletici održano je 2 i 3 oktobra 1920 u Zagrebu. Na njemu su učestvovali atletičari iz četiri tada najbolja kluba u zemlji i to: HASK-a,

¹ Vidi: »Učešće jugoslovenskih sportista na Olimpijskim igrama«, »Jugoslovenski pregled«, 1960, str. 217—220 (13—16).

Konkordije i Maratona iz Zagreba i Srpskog sportskog kluba iz Sarajeva. Na prvenstvu je postignuto nekoliko veoma vrednih rezultata. Rekordi na 100 m 11,2 i na 200 m 23,4 koje je na ovom takmičenju postigao Rudolf Matz, bili su u to vreme na granici najboljih dostignuća postignutih u Evropi.

Sem pojedinačnih prvenstava velikih gradova kao što su Beograd, Zagreb, Ljubljana i k'upskih mitinga, svake godine su organizovana takmičenja za pojedinačno prvenstvo Jugoslavije.

Prvo kros prvenstvo Jugoslavije organizovano je u Zagrebu 1921 i tada je i ova disciplina ušla u stalan program Atletskog saveza Jugoslavije.

Prvenstva Jugoslavije za omladinu i omladinke nisu priredivana, a naročito su bila zapostavljena takmičenja žena.

Takmičenja za ekipno prvenstvo Jugoslavije uvedena su 1930 i to samo za muškarce (tabela 2).

TABELA 2 — EKIPNI PRVCI JUGOSLAVIJE OD 1930 DO 1937

Godina	Ime kluba	Mesto
1930	HŠK Konkordija	Zagreb
1931	HŠK Konkordija	Zagreb
1932	HASK	Zagreb
1933	ASK Primorje	Ljubljana
1934	ASK Primorje	Ljubljana
1935	ASK Primorje	Ljubljana
1936	ASK Primorje	Ljubljana
1937	HŠK Konkordija	Zagreb

Ekipno prvenstvo Jugoslavije prekinuto je 1938 i nastavljeno je tek posle oslobođenja 1947.

Balkanske atletske igre znatno su doprinele razvoju atletike u Jugoslaviji. Ovo takmičenje najboljih atletičara balkanskih zemalja prvi put je zvanično održano u Atini 1930. Do pred II Svetski rat održano je 11 puta i to 6 puta u Grčkoj, po dva puta u Jugoslaviji i Turskoj i jedanput u Rumuniji. Osnivanje Balkanskih atletskih igara i ujednačene borbe u okviru njih dali su jak potstrek uzdizanju kvaliteta atletike u svim balkanskim zemljama.

Za V Balkanske atletske igre, održane u Zagrebu od 26 avgusta do 2 septembra 1934, jugoslovenski takmičari su se prvi put sistematski pripremali. U toku godine organizovano je 79 raznih takmičenja na kojima je postignuto 11 novih i izjednačena dva rekorda. Na V Igrama Jugoslavija je ozbiljno ugrozila prvo mesto Grčke na Balkanu.

Tri godine kasnije, od 11 do 18 septembra 1938 u Beogradu su održane IX Balkanske igre. I na ovim igrama vodila se borba za prvo mesto između reprezentacija Grčke i Jugoslavije. Atletičari Grčke ponovo su osvojili prvo mesto sa prednošću od 11,5 bodova ispred takmičara Jugoslavije. Jugoslovenski atletičari su i na X Igrama 1938 u Atini i XI 1940 u Istanbulu takođe vodili borbu za prvo mesto sa Grčkom.

Posle ovih Igara porastao je broj atletskih organizacija u zemlji i broj članova u njima (tabela 3).

TABELA 3 — ATLETKE ORGANIZACIJE 1922—1938

Godina	Klubovi	Članovi	Takmičenja
1922	19	597	...
1926	21	655	60
1933	18	1.324	57
1935	27	1.554	98
1938	46	2.200	166

U periodu od 1934 do 1938 atletika se razvija šire i u srednjim školama i na univerzitetima, a najbolji atletičari postižu rezultate međunarodne vrednosti.

Rezultati i rekordi Nikole Kleuta (disk 45,19 m), Borisa Hanžekovića (110 prepona 15,0 sek.), Julija Bauera i Alfonsa Kovačica (100 m 10,7 sek.), Ferija Pleteršeka (400 m 49,9 sek.) i Stevana Lenerta (skok u dalj 7,14 cm.) prvi su znaci međunarodne afirmacije jugoslovenske atletike.

RAZVOJ ATLETIKE POSLE RATA

U toku Narodnooslobodilačkog rata, atletika je bila omiljena razonoda boraca i omladine. Na sletovima u Foči, na Hvaru, u Kordunu, Baniji i drugim oslobođenim krajevima zemlje održavana su sportska takmičenja u trčanju, skokovima i bacanju kamena s ramena. U Drvaru je maja 1944 u čast Drugog kongresa USAOJ-a održano atletsko takmičenje uz brojno učešće omladinaca i omladinki.

Posle oslobođenja atletika se naglo razvila. Maja 1945 pri Fiskulturnom savezu Jugoslavije (FISAJ) osnovan je Odbor za atletiku. U toku 1945 i 1946 u svim krajevima zemlje organizovani su masovni »prolećni« i »jesenji« krosemi, na kojima su učestvovala stotine hiljada omladinaca i omladinki. Veliki broj atletičara i atletičarki učestvovao je u Titovoj štafeti kao i sletovima u gradovima i sreskim mestima.

Atletika se intenzivno razvijala i na omladinskim radnim akcijama, a naročito saveznim.

Velika pažnja posvećena je razvoju atletike i u jedinicama JNA. Vojnici, podoficiri i oficiri učestvovali su u atletskom programu takmičenja organizovanih u Armiji.

Najznačajniji uspon posle rata ostvaren je u razdoblju 1947—1950. U tom periodu atletičari su postigli 113 novih jugoslovenskih rekorda, a izjednačili 5, dok su atletičarke, uz četiri izjednačena rekorda, 55 puta pomerile granice jugoslovenskih rekorda. Do 1950 oboreni su svi predratni jugoslovenski rekordi (sem u trčanju na 110 i 400 m sa preponama),² što je u to vreme bio jedinstven primer u Evropi. U poslednjih deset godina 19 atletičara i 6 atletičarki postigli su rezultate visoke vrednosti (tabela 4).

TABELA 4 — REKORDI POSTIGNUTI 1945—1959

Godina	Muškarci			Žene		
	Postignuto rekorda	Izjednačeno	Ukupno	Postignuto rekorda	Izjednačeno	Ukupno
1945	—	—	—	—	—	—
1946	7	1	8	2	—	2
1947	22	1	23	15	—	15
1948	21	1	22	9	—	9
1949	44	3	47	23	3	26
1950	26	—	26	8	1	9
1951	23	2	25	9	—	9
1952	28	2	30	6	3	9
1953	24	3	27	13	1	14
1954	9	1	10	11	—	11
1955	15	1	16	11	1	12
1956	13	2	15	11	—	11
1957	16	1	17	7	1	8
1958	17	1	18	11	2	13
1959	14	1	15	1	—	6
Ukupno	279	20	299	142	12	154

ATLETSKI SAVEZ JUGOSLAVIJE

Atletski savez Jugoslavije je masovna sportska organizacija čiji je cilj da organizuje atletski sport na amaterskim principima. On radi na fizičkom, sportskom i moralnom vaspitanju svojih članova putem takmičenja, treninga, kurseva, seminara i drugih oblika. U cilju ostvarenja svojih zadataka Atletski savez Jugoslavije saraduje sa drugim organizacijama i ustanovama koje rade na unapređenju fizičkog vaspitanja i sporta u zemlji. On je član Međunarodne atletske amaterske federacije (IAAF).

Najviši organ Atletskog saveza Jugoslavije je Skupština koja bira upravni odbor od 15 do 25 članova i nadzorni odbor. Upravni odbor bira predsednika, potpredsednika, sekretara i organe: sekretarijat, stručni savet, savezne kapitene, disciplinski sud i komisije (za nastavu i kadrove, za propagandu, za takmičenja, za sudije i za materijalno-finansijska pitanja).

U narodnim republikama atletski savezi republika rukovode organizacijama na svojoj teritoriji. Republički savez ima takođe organe slične onima u Atletskom savezu Jugoslavije.

Osnovne atletske organizacije su klubovi. U većim mestima u kojima deluje više klubova postoje gradski odnosno sreski atletski odbori.

Atletski savez Jugoslavije, prema stanju na dan 31 decembra 1959, uzimajući u obzir samo aktivne članove u klubovima koji su u potpunosti izvršili svoje članske obaveze, imao je 224 kluba sa 12.540 članova (tabela 5).

TABELA 5 — BROJ OSNOVNIH ORGANIZACIJA I ČLANSTVA 1938—1959

Godina	Klubovi	Članovi
1938	46	2.200
1952	65	4.373
1954	80	5.327
1955	90	5.695
1956	103	6.629
1959	224	12.540

Povećanju broja aktivnih članova u klubovima doprinela je i izgradnja novih terena. Od 1952 do kraja 1959 izgrađeno je 86 terena za atletiku. Uporedo sa povećanjem

² Vidi: »Jugoslovenski rekordi«, »Jugoslovenski pregled«, 1958, str. 463 (17) i 1959 str. 493 (11).

broja članstva povećavao se i broj trenera i instruktora, kao i broj sudija. Dok je, naprimer, 1952 u Jugoslaviji bilo 104 trenera i instruktora, u 1959 bilo ih je 344. U istom periodu broj sudija je porastao od 662 na 1.100. Međutim, broj stručnog osoblja još uvek je nedovoljan u odnosu na broj omladinaca i omladinki koji se u raznim formama bave atletikom.

Van registrovanih atletskih klubova atletika se masovno upražnjava u školama, na univerzitetima, u STV »Partizan«, u okviru sportskih društava u preduzećima i u JNA. Prema evidenciji Atletskog saveza Jugoslavije sistematskim atletskim radom u ovim organizacijama obuhvaćeno je oko 300.000 omladinaca i omladinki.

SISTEM TAKMIČENJA

Sistem atletskih takmičenja je veoma razgranat. Njegova osnova je u pojedinačnim i ekipnim prvenstvima koja se sprovode tokom cele godine.

POJEDINAČNO PRVENSTVO održava se: za prvenstvo republike, za prvenstvo grada odnosno sresa, za prvenstvo republike i najzad za prvenstvo Jugoslavije. Ova takmičenja se organizuju za muškarce i žene u svim uzrasnim kategorijama (pioniri i pionirke, mladi i stariji juniori i juniorke, seniori i seniorke). Prvo takmičenje za pojedinačno prvenstvo Jugoslavije posle rata održano je od 21 do 23 septembra 1945 u Zagrebu. Od tada pojedinačno prvenstvo Jugoslavije u atletici okuplja svake godine od 250 do 300 najboljih atletičara iz cele zemlje.

EKIPNO PRVENSTVO Jugoslavije održava se redovno svake godine od 1947 i obuhvata najjače ekipe atletičara u zemlji (tabela 6).

TABELA 6 — EKIPNI PRVACI JUGOSLAVIJE 1947—1959

Godina	Muškarci		Žene	
1947	Partizan	Beograd	Kladivar	Celje
1948	Partizan	Beograd	Kladivar	Celje
1949	Partizan	Beograd	Kladivar	Celje
1950	Partizan	Beograd	Mladost	Zagreb
1951	Partizan	Beograd	Mladost	Zagreb
1952	Partizan	Beograd	Mladost	Zagreb
1953	Crvena zvezda	Beograd	Mladost	Zagreb
1954	Crvena zvezda	Beograd	Mladost	Zagreb
1955	Crvena zvezda	Beograd	Mladost	Zagreb
1956	Partizan	Beograd	Odred	Ljubljana
1957	Partizan	Beograd	Odred	Ljubljana
1958	Partizan	Beograd	Odred	Ljubljana
1959	Partizan	Beograd	Olimpija	Ljubljana

U toku 1959 na takmičenjima za ekipno prvenstvo Jugoslavije nastupilo je ukupno 137 ekipa sa oko 4.000 takmičara (tabela 7).

TABELA 7 — FINALNI REZULTATI SENIORA NA EKIPNOM PRVENSTVU JUGOSLAVIJE 1959

Seniori			Seniorke		
Plasman	Klub	Bodova	Plasman	Klub	Bodova
I	Partizan Beograd	36.268	I	Olimpija Ljubljana	15.423
II	C. zvezda Beograd	33.748	II	Mladost Zagreb	14.230
III	Kladivar Celje	31.925	III	C. zvezda Beograd	14.181
IV	Mladost Zagreb	30.734	IV	Vojvodina N. Sad	13.810
V	Ljubljana Ljubljana	30.127	V	Kladivar Celje	13.356
VI	Metalc Osijek	29.473	VI	Sloboda Varazdin	12.612

OSTALA PRVENSTVA. Pored pojedinačnog i ekipnog prvenstva Jugoslavije, organizuju se i prvenstvena takmičenja u školama, na univerzitetima, u okviru radničkih sportskih igara, STV »Partizan« i u jedinicama JNA.

Takmičenje u školama je pojedinačno i ekipno i sprovodi se u okviru osnovnih, srednjih i srednjih stručnih škola. Pojedinačno takmičenje održava se za prvenstvo razreda. Na osnovu ovih rezultata formira se izabrana ekipa škole koja učestvuje u ekipnom prvenstvu srednjih škola. Ovo prvenstvo organizuju škole uz pomoć atletskih organizacija u srezu odnosno gradu. Sve ekipe se takmiče po sistemu »višebojskih tablica« (svaki rezultat svakog pojedinca se boduje). Na osnovu individualnih rezultata i ekvivalenta

u bodovima dobija se prvak Jugoslavije u srednjim školama. U 1959 takmičile su se u osnovnim školama 83 ekipe pionira i 72 ekipe pionirki, a u srednjim školama 89 ekipa omladinaca i 56 ekipa omladinki. U ekipama je bilo obuhvaćeno oko 3.500 takmičara, a u takmičenjima za prvenstvo razreda i prvenstvo škole učestvovalo je oko 150.000 učenika i učenica srednjih i osnovnih škola. Prvo mesto u kategoriji pionira i pionirki zauzele su ekipe Osmogodišnje škole iz Bosanskog Petrovca, u takmičenju omladinaca Srednja tehnička škola iz Ljubljane, a u takmičenju omladinki gimnazija iz Varaždina.

Takmičenja na visokim školama, fakultetima i univerzitetima sprovode se za prvenstvo škole, fakulteta i univerziteta. Ova takmičenja su pojedinačna i organizuje ih univerzitetski školski odbor uz pomoć Atletskog saveza Jugoslavije. Ova takmičenja redovno se održavaju u Beogradu, Zagrebu, Ljubljani i Sarajevu, a na ostalim univerzitetima i visokim školama povremeno.

Radničke sportske igre održavaju se svake godine u većim gradovima i industrijskim centrima i obuhvataju i ekipna takmičenja u atletici (atletska ekipa jednog radnog kolektiva takmiči se protiv odgovarajuće ekipe drugog). Iako ova takmičenja nemaju jedinstvene programe i još uvek su nedovoljno sistematska, broj ekipa koje učestvuju u njima je u stalnom porastu. U toku 1959 na ovim takmičenjima nastupilo je oko 500 ekipa sa preko 10.000 takmičara.

Takmičenje u STV »Partizan« je isključivo ekipnog karaktera i u njemu se takmiče ekipe društava STV i to u svim kategorijama. Takmičenja se održavaju za prvenstvo društva, za prvenstvo sreza odnosno grada, za prvenstvo republike i finalno prvenstvo STV Jugoslavije »Partizan«. Program takmičenja sadrži sportske discipline — trčanje, skokove i bacanja a takmičenje se sprovodi u okviru »partizanskog višeborja« za prelaznu zastavu maršala Tita. U toku 1959 u ovim takmičenjima učestvovalo je preko hiljadu ekipa sa oko 40.000 takmičara. Naslov najboljih ekipa STV »Partizana« Jugoslavije u 1959 osvojili su: I razred — društvo »Partizan« V iz Beograda, II razred — društvo »Partizan« iz Bora i III razred — društvo »Partizan« iz Mola.

Takmičenja u Jugoslovenskoj narodnoj armiji su pojedinačna i ekipna. Organizuju se u četama, bataljonima i dalje do finalnog takmičenja za prvenstvo JNA. Takmičenja u četama su samo pojedinačna. Atletičari koji postignu najbolje rezultate učestvuju na takmičenju za pojedinačno prvenstvo bataljona, a najbolji atletičari bataljona takmiče se za oblasna prvenstva Armije. Od najboljih atletičara vojne oblasti formiraju se oblasne ekipe koje učestvuju na prvenstvu Jugoslovenske narodne armije. Na njemu se rezultati pojedinaca boduju i za ekipni plasman. Ekipni prvak Jugoslavije u 1959 je ekipa garnizona iz Zagreba.

MEĐUNARODNA TAKMIČENJA

TAKMIČENJA DRŽAVNIH REPREZENTACIJA. Posle rata muške i ženske reprezentacije Jugoslavije takmičile su se gotovo sa svim istaknutim evropskim reprezentacijama. Pobede nad Belgijom, Austrijom, Švajcarskom, Norveškom, Italijom, pet pobeda na Balkanskim igrama i ujednačene borbe sa najboljim atletičarima Velike Britanije, Finske i Nemačke ukazuju na značajan uspon jugoslovenske atletike i na međunarodnom planu (tabela 8).

TABELA 8 — BILANS MEĐUDRŽAVNIH SUSRETA REPREZENTACIJE JUGOSLAVIJE 1922—1959

Godina	Muškarci			Žene			Nerešeno
	Susreti	Dobijeno	Izgubljeno	Susreti	Dobijeno	Izgubljeno	
1922—1941	61	35	26	3	1	2	—
1945—1959	52	36	16	33	17	15	1
Ukupno	113	71	42	36	18	17	1

Muške i ženske reprezentacije Jugoslavije imale su do kraja 1959 ukupno 149 međudržavnih susreta sa reprezentacijama dvadeset evropskih zemalja (tabela 9).

TABELA 9 — MEĐUDRŽAVNI ATLETSKI SUSRETI

Zemlja	Ukupno susreti		Dobijeno		Izgubljeno		Nerešeno	
	Muškarci	Žene	Muškarci	Žene	Muškarci	Žene	Muškarci	Žene
Albanija	6	2	6	—	—	—	—	—
Austrija	6	5	4	4	2	1	—	—
Bugarska	15	5	14	3	1	2	—	—
Belgija	5	—	2	1	—	—	—	—
Čehoslovačka	3	2	—	1	3	1	—	—
Finska	2	—	—	—	2	—	—	—
Francuska	1	2	—	1	1	1	—	—
Grčka	19	—	7	1	12	—	—	—
Italija	3	3	1	1	2	1	—	1
Luksemburg	1	—	1	—	—	—	—	—
Mađarska	4	3	—	—	4	3	—	—
Nemačka	4	3	—	—	4	3	—	—
Norveška	3	—	1	—	2	—	—	—
Poljska	5	—	1	—	4	—	—	—
Rumunija	19	5	16	2	3	3	—	—
Švajcarska	2	1	2	1	—	—	—	—
Švedska	1	2	—	—	1	2	—	—
Turska	16	2	16	2	—	—	—	—
Vel. Britanija	1	—	—	—	1	—	—	—
SAD	—	1	—	1	—	—	—	—
Ukupno	113	36	71	18	42	17	—	1

BALKANSKE ATLETSKE IGRE na inicijativu Jugoslavije obnovljene su 1953.³ Od tada se Balkanske atletske igre priređuju svake godine. Na Kongresu Balkanskih igara 21 jula 1956 u Beogradu Igrama su ponovo pristupile Bugarska i Rumunija, a na vanrednom kongresu u Bukureštu marta 1960 u članstvo je primljena i Albanija, tako da je time u celini ostvaren princip univerzalnosti (tabela 10).

TABELA 10 — BALKANSKE ATLETSKE IGRE 1953—1959

Igre	Godina	Mesto održavanja	Učesnici	Ukupno bodova
XII	1953 28—29. VI	Atina	Jugoslavija Grčka Turska	184 150 121
XIII	1954 24—25. VII	Beograd	Jugoslavija Grčka Turska	187 116 111
XIV	1955 13—14. VIII	Istanbul	Jugoslavija Turska Grčka	169 126 121
XV	1956 20—22. VII	Beograd	Jugoslavija Rumunija Bugarska Grčka Turska	145.5 124.5 106.5 65 18.5
XVI	1957 30. VIII—1. IX	Atina	Muškarci Jugoslavija Rumunija Grčka Bugarska	147 117 112 110
			Žene Rumunija Jugoslavija Bugarska	92 78 69
XVII	1958 19—21. IX	Sofija	Muškarci Bugarska Jugoslavija Rumunija Grčka Turska	133.5 114 109 107.5 30
			Žene Rumunija Bugarska Jugoslavija Turska	89 81 64 6
XVIII	1959 19—21. IX	Bukurešt	Muškarci Rumunija Jugoslavija Grčka Bugarska Turska	151 122 104 89 34
			Žene Rumunija Bugarska Jugoslavija Turska	100 79 77 5

³ Na ovim igrama održanim u Atini učestvovala su reprezentacije Grčke, Jugoslavije i Turske.

UČEŠĆE NA PRVENSTVU EVROPE. Prvenstvo Evrope u atletici je posle Olimpijskih igara jedno od najkvalitetnijih atletskih takmičenja u svetu. Dosad je održano šest prvenstava Evrope. Organizatori su bili 1934 Torino, 1938 Pariz, 1946 Oslo, 1950 Brisel, 1954 Bern i 1958 Štokholm. Jugoslovenski atletičari nastupali su na svim prvenstvima, sem u Parizu 1938, i postigli su sledeće uspehe:

I Prvenstvo. Nastupili su jugoslovenski atletičari J. Bauer, I. Buratović, P. Gojić i A. Kovačević, ali nisu zabeležili nikakav uspeh.

III Prvenstvo. Nastupilo je sedam jugoslovenskih atletičara. Desetbojca Davorin Marčelja zauzeo je deveto mesto (5.994 boda), Marijan Urbić dvanaesto (5.738 bodova) a Petar Vuković u skoku u vis takođe dvanaesto mesto (185 cm). Ostali takmičari ispali su u predtakmičenju.

IV Prvenstvo. Jugoslaviju je predstavljao 41 takmičar, od toga 30 muškaraca i 11 žena. 13 atletičara i 8 atletičarki plasiralo se među prvih deset u Evropi, a Petar Šegedin je u trci na 3.000 m sa preprekama zauzeo drugo mesto i osvojio srebrnu medalju (tabela 11).

TABELA 11 — POJEDINAČNI REZULTATI JUGOSLOVENSKIH ATLETIČARA NA PRVENSTVU EVROPE 1950

Takmičari	Disciplina	Rezultat	Plasman
M u š k a r c i			
Petar Šegedin	3.000 m prepreke	9:07.4	II
Ivan Gubijan	Kladio	53.44 m	IV
Mirko Vujačić	Koplje	66.84 m	IV
Petar Šarčević	Kugla	14.90 m	V
Petar Pecelj	100 m	10.8	VI
Stevan Pavlović	5.000 m	14:50.2	VII
Boris Brnad	Dalj	6.52 m	VIII
Božidar Đurašković	5000 m	04:52.4	IX
Mihajlo Dimitrijević	Vis	185 sm	IX
Daniilo Žerjal	Disk	45.92 m	IX
Rudolf Galin	Kladio	49.01 m	IX
Oto Otenhajmer	1.500 m	3:53.4	IX
Đorđe Stefanović	10.000 m	31:20.0	X
Ž e n e			
Julija Matej	Disk	40.58 m	V
Marija Radosavljević	Kugla	12.75 m	VI
Marija Radosavljević	Disk	38.33 m	VII
Nada Kotlusek	Kugla	12.34 m	VIII
Ivanka Knez	Petoboj	2.278 bodova	VIII
Đurda Borovec	Disk	38.07 m	IX
Spomenka Koledin	Dalj	5.22 m	X
Dagda Bogić	4 × 100 m	49.8	VI
Alma Butja			
Spomenka Koledin			
Milica Šumak			

V Prvenstvo. Nastupilo je 20 jugoslovenskih atletičara i 6 atletičarki, od kojih su se 6 atletičara i 4 atletičarke plasirali među prvih deset finalista, a Stanko Lorgor u trci na 110 m sa preprekama zauzeo je četvrto mesto (tabela 12).

TABELA 12 — POJEDINAČNI REZULTATI JUGOSLOVENSKIH ATLETIČARA NA PRVENSTVU EVROPE 1954

Takmičari	Disciplina	Rezultat	Plasman
M u š k a r c i			
Stanko Lorgor	110 m prep.	14.7	IV
Franjo Mihalić	10.000 m	29:59.6	V
Vitomir Krivokapić	Disk	48.79 m	VII
Ivan Gubijan	Kladio	56.75 m	VII
Petar Šarčević	Kugla	15.43 m	VIII
Vlado Marjanović	Vis	190 sm	X
Ž e n e			
Milka Babović	80 m prepreke	11.5	V
Emiljka Kalušević	Koplje	46.78 m	VI
Julija Matej	Disk	43.95 m	VI
Emira Tuca	Petoboj	4.176 bodova	X

VI Prvenstvo. Jugoslovenska ekipa je brojala 16 atletičara i 7 atletičarki. Od njih su se 6 atletičara i 3 atletičarke plasirali u svojim disciplinama među prvih deset u Evropi (tabela 13).

TABELA 13 — REZULTATI JUGOSLOVENSKIH ATLETIČARA NA PRVENSTVU EVROPE 1958

Takmičari	Disciplina	Rezultat	Plasman
M u š k a r c i			
Stanko Lorgor	110 m prep.	14.1	II
Zvonko Bezjak	Kladio	62.39 m	V
Leo Lukman	Motka	4.30 m	VII
Roman Lešek	Motka	4.30 m	IX
Drago Štritof	10.000 m	29:34.8	IX
Jože Brodnik	Desetboj	6.210 bodova	X
Ž e n e			
Olga Gere	Vis	161 sm	VIII
Milena Usenik	Kugla	14.20 m	X
Draga Stamejčić	Petoboj	4.363 boda	X

VII Prvenstvo. Evropski komitet Međunarodne atletske amaterske federacije poverio je Atletskom savezu Jugoslavije organizaciju VII Prvenstva Evrope u atletici, koje treba da se održi 1962 u Beogradu na stadionu JNA. Istovremeno će se održati i Kongres Međunarodne atletske amaterske federacije na kome će učestvovati oko 130 delegata iz 75 zemalja.

Atletski savez je na godišnjoj skupštini aprila 1959 imenovao Počasni i Organizacioni komitet Prvenstva.

Pored organizacionih priprema za Prvenstvo, Atletski savez Jugoslavije posvećuje veliku pažnju treningu i priprema jugoslovenskih atletičara za ovo takmičenje. Prema posebno razrađenom planu za prvenstvo će se pripremati oko 150 najboljih jugoslovenskih atletičara i atletičarki kojima će biti omogućen intenzivan trening, solidan stručni nadzor i takmičenja u jakoj domaćoj i međunarodnoj konkurenciji.

REZULTATI SVETSKJE VREDNOSTI. Zahvaljujući sistematskom radu neki jugoslovenski atletičari postigli su rezultate svetske vrednosti i visoke plasmane na značajnim međunarodnim takmičenjima, evropskim šampionatima, i Olimpijskim igrama. U susretu sa Velikom Britanijom 25 i 26 avgusta 1951 u Beogradu Jugosloven Andrija Otenhajmer pobedio je u trci na 1.500 metara svetskog rekordera na jednu milju Rodžera Banistera, postigavši rezultat 3:47.0, što je tada bio jedan od najboljih rezultata u svetu. Bacač kladiiva Ivan Gubijan osvojio je na XIV Olimpijskim igrama u Londonu 1948 srebrnu olimpijsku medalju, zauzevši hicem od 54.27 m drugo mesto. Na IV Prvenstvu Evrope u Brislu 1950 Petar Šegedin osvojio je drugo mesto u trčanju na 3.000 m sa preprekama. Na XVI Olimpijskim igrama u Melburnu 1956 Franjo Mihalić je u maratonu zauzeo drugo mesto iza Francuza Mimuna i osvojio olimpijsku srebrnu medalju. U Štokholmu na VI Prvenstvu Evrope 1958 u finalnoj trci na 110 m sa preponama Stanko Lorgor zauzeo je drugo mesto iza svetskog rekordera Martina Lauera i osvojio srebrnu medalju.

Poslednjih godina jugoslovenska atletika se u proseku i u rekordima sve više približava vrednosti najboljih rezultata u svetu (tabela 14).

TABELA 14 — SVETSKI I JUGOSLOVENSKI REKORDI 1946 I 1960

Disciplina	1946		1960 maj	
	Jugoslovenski rekord	Svetki rekord	Jugoslovenski rekord	Svetki rekord
400 m	49.5	46.0	47.0	45.2
1 500 m	4:01.2	3:43.0	3:43.0	3:36.0
5.000 m	15:21.6	13:58.2	13:58.8	13:35.0
110 m pr.	15.0	13.7	13.8	13.2
Vis	1.88	2.11	2.05	2.16
Motka	3.76	4.77	4.42	4.78
Disk	46.18	54.93	54.11	59.91
Koplje	64.24	78.70	75.34	86.04
Kladio	54.42	59.00	65.21	68.68

IZVOR: Dokumentacija Saveznog zavoda za fizičku kulturu. Dokumentacija Atletskog saveza Jugoslavije, Dokumentacija Saveza sportova Jugoslavije, Dokumentacija STV »Partizan«.

A. T.

REZULTATI JUGOSLOVENSKIH SPORTISTA NA XVII OLIMPISKIM IGRAMA

Na XVII Olimpijskim igrama¹ koje su održane u Rimu od 25. avgusta do 11. septembra 1960, učestvovalo je 85 nacija sa 5.902 takmičara, od kojih je bio 5.251 muškarac i 651 žena. Jugoslovenska ekipa je nastupila sa 123 takmičara, od kojih 9 žena. Najviše uspeha su postigli fudbalska reprezentacija koja je osvojila zlatnu medalju i prvo mesto, zatim rvač Branko Martinović, koji je u lakoj kategoriji osvojio srebrnu medalju i drugo mesto, rvač Stevan Horvat, koji je u velter kategoriji zauzeo četvrto mesto, vaterpolo reprezentacija koja je zauzela četvrto mesto, gimnastičar Miro Cerar, koji na vratilu deli 5 i 6 mesto, atletičar Bezjak u bacanju kladiva šesto, košarka reprezentacija i dvojac bez kormilara Ivanković Anton i Čupin Nikola, koji su takođe šesti. Na osnovu plasmana prve šestorice u pojedinim disciplinama Jugoslavija je zauzela 23 mesto.

REZULTATI PO DISCIPLINAMA²

ATLETIKA

800 m — kvalifikacije VII grupa		
4 Ingolič Borut*	1:51,4	
3.000 m sa preprekama — kvalifikacije IV grupa		
6 Hafner Franc**	8:55,4	
110 m prepone — kvalifikacije		
II grupa		V grupa
3 Petrušić Milad	14,6	2 Loriger Stanko 14,4
1/4 finale		
II grupa		III grupa
5 Petrušić Milad*	14,6	3 Loriger Stanko 14,4
Polufinale II grupa		
5 Loriger Stanko**	14,5	
Maraton (42,195 m)		
10 Škrinjar Franjo	2:21:40,2	
12 Mihalić Franjo	2:21:52,6	
4 x 400 m — kvalifikacije I grupa		
3 Jugoslavija	3:10,6 (nov rekord Jugoslavije)	
(Savić dr Srdan, Kovač Đani, Grujić Miloje, Šnajder Viktor)		
Polufinale I grupa		
6 Jugoslavija**	3:10,2 (nov rekord Jugoslavije)	
(Savić dr Srdan, Kovač Đani, Grujić Miloje, Šnajder Viktor)		
Skok uvis — kvalifikacije		
Majtan Đorde	1,95	
Skok motkom — kvalifikacije		
Lukman Leon	4,40	
Lešek Roman	4,20	
Finale		
9 Lukman Leon	4,40	
Bacanje kladiva — kvalifikacije		
Bezjak Zvonko	60,90	
Račić Krešimir	57,27	
Finale		
6 Bezjak Zvonko	64,21	
Desetboj		
9 Brodnik Jože	6918 bodova	
I dan: 11,6 (707) — 6,91 (758) — 12,30 (609) — 1,80 (770) — 51,0 (772) = 3616		
II dan: 15,7 (652) — 37,66 (563) — 4,10 (795) — 65,30 (858) — 4:37,7 (434) = 3302		
Kolnik Mirko	3523 boda	
I dan: 11,2 (834) — 6,93 (764) — 13,10 (681) — 1,70 (656) — 53,9 (588) = 3523		
(Odustao zbog povrede posle prvog dana, bez plasmana).		

¹ Vidi: »Učešće jugoslovenskih sportista na Olimpijskim igrama«, »Jugoslovenski pregled«, 1960, str. 317.

² Brojka ispred imena takmičara ili ekipe označava mesto koje su zauzeli u plasmanu, znak* iza imena takmičara ili ekipe da se nisu plasirali za dalje takmičenje, a znak** da se nisu plasirali u finale. Ako ispred imena takmičara ili ekipe nema brojke nije postignuta kvalifikaciona norma. Kod fudbala, košarke i vaterpola brojka iza imena označava broj golova odnosno koševa koje je takmičar postigao.

ZENE

100 m — kvalifikacije III grupa	
3 Šikovec Olga	12,1
1/4 finale III grupa	
5 Šikovec Olga*	12,5
200 m — kvalifikacije V grupa	
5 Šikovec Olga*	24,8
80 m prepone — kvalifikacije I grupa	
3 Stamejčić Draga*	11,3
Skok uvis	
9—13 — Gere Olga	1,65
Bacanje kugle — kvalifikacije	
Usenik Milena	14,74
Finale	
12 Usenik Milena	14,19
Disak — kvalifikacije	
Čelesnik Milena	30,84

Jugoslovenska ekipa je učestvovala u sastavu:

Muškarci: Bezjak Zvonko, Brodnik Jože, Grujić Miloje, Ingolič Borut, Kovač Đani, Kolnik Mirko, Lešek Roman, Loriger Stanko, Lukman Leon, Majtan Đorde, Mihalić Franjo, Petrušić Milad, Račić Krešimir, Savić dr Srdan, Hafner Franc, Škrinjar Franjo, Šnajder Viktor.
Žene: Gere Olga, Stamejčić Draga, Usenik Milena, Čelesnik Milena, Šikovec-Luncer Olga.

BICIKLIZAM

Drumska trka 175 km	
8 Žirovnik Janez	4:20:57
12—33 — Levačić Ivan	4:21:47
Valčić Nevio	4:21:47
60 Bajc Alojz	4:31:23
Drumska ekipna trka 100 km	
15 Jugoslavija	2:25:35:15
Jugoslovenska ekipa je učestvovala u sastavu:	
Bajc Alojz, Valčić Nevio, Žirovnik Janez, Levačić Ivan, Petrović Veselin.	

BOKS

Perolaka — kvalifikacije I kolo	
Paunović Milosav : Musso (Italija)	0:2
Velter — kvalifikacije I kolo	
Kelava Tomislav : Sadok (Tunis)	0:2
Polusrednja — kvalifikacije I kolo	
Jakovljević Dragoslav : Diallo (Francuska)	0:2
Teška — kvalifikacije I kolo	
Sretenović Obrad : Casey (Irska)	2:0
II kolo — 1/8 finala	
Sretenović Obrad : Carletti (Argentina)	2:0
1/4 finale	
Sretenović Obrad* : Bekker (J. Afrika)	0:2 tko u I rundi
Jugoslovenska ekipa je učestvovala u sastavu:	
Jakovljević Dragoslav, Kelava Tomislav, Paunović Milosav, Sretenović Obrad.	

VESLANJE

Dubl skul — kvalifikacije I grupa	
3 Jugoslavija	6:49,94
(Vlašić Perica, Lovce Joža)	
Repešaž II grupa	
3 Jugoslavija**	7:07,61
(Vlašić Perica, Lovce Joža)	
Dvojac bez kormilara — kvalifikacije III grupa	
3 Jugoslavija	7:08,54
(Ivanković Anton, Čupin Nikola)	
Repešaž IV grupa	
1 Jugoslavija	7:14:20
(Ivanković Anton, Čupin Nikola)	
Polufinale I grupa	
3 Jugoslavija	7:38,83
(Ivanković Anton, Čupin Nikola)	
Finale	
6 Jugoslavija	7:20,91
(Ivanković Anton, Čupin Nikola)	
Dvojac sa kormilarom — Kvalifikacije I grupa	
4 Jugoslavija	7:49,81
(Vrčić Ante, Škarica Paško, kormilar Bujas Jozo)	
Repešaž III grupa	
2 Jugoslavija**	7:48,05
(Vrčić Ante, Škarica Paško, kormilar Bujas Jozo)	
Četverac sa kormilarom — kvalifikacije IV grupa	
4 Jugoslavija	6:59,91
(Pintar ing. Janez, Nekora Vladimir, Skalac Vjekoslav, Radin Igor, kormilar Stipančević Nikola).	

Repešaž II grupa

3 Jugoslavija* 7:00,71
(Pinter ing. Janez, Nekora Vladimir, Skalac Vjekoslav, Radin Igor, kormilar Stipančev Nikola).

Jugoslovenska ekipa je učestvovala u sastavu:

Bujas Jozo, Vlašić Perica, Vrcić Ante, Ivanković Anton, Lovac Joža, Nekora Vladimir, Pinter ing. Janez, Potokar ing. Adolf, Radin Igor, Skalac Vjekoslav, Stipančev Nikola, Čupin Nikola, Škarica Paško

JEDRENJE NA VODI

Klasa »FIN«

	Regate ^a						
	I	II	III	IV	V	VI	VII
Pivčević Tonko	4	14	4	17	20	6	22

Finale

10 Pivčević Tonko 4536 bodova

Klasa »STAR«

	Regate						
	1	2	3	4	5	6	7
Fafangel Mario							
Kosmina Janko	7	6	14	8	7	7	8

Finale

8 Fafangel Mario
Kosmina Janko 3977 bodova

Jugoslovenska ekipa je učestvovala u sastavu:
Kosmina Janko, Pivčević Tonko, Fafangel Mario.

KAJAK

K-1 1.000 m — kvalifikacije II grupa

4 Kerčov Aleksandar 4:07,08

Repešaž II grupa

2 Kerčov Aleksandar 4:07,33

Polufinale I grupa

5 Kerčov Aleksandar** 4:10,27

K-2 1.000 m — Kvalifikacije II grupa

5 Jugoslavija 3:47,85
(Radmanović Staniša, Božin Radovan)

Repešaž I grupa

2 Jugoslavija 3:49,95
(Radmanović Staniša, Božin Radovan)

Polufinale III grupa

4 Jugoslavija 3:52,20
(Radmanović Staniša, Božin Radovan)

Jugoslovenska ekipa je učestvovala u sastavu:

Božin Radovan, Kerčov Aleksandar, Radmanović Staniša.

KOŠARKA

Kvalifikacije II grupa

Jugoslavija : Bugarska 67:62 (35:30)
Nikolić 5, Kandus, Korać 20, Daneu 11, Đurić 23, Dragojlović 7, Kristančić 1

Jugoslavija : Francuska 62:61 (32:35)
Nikolić 2, Kandus 4, Korać 23, Kristančić 5, Daneu 16, Petričević 3, Dragojlović 6, Đurić 3.

Jugoslavija : Čehoslovačka 64:76 (35:40)
Nikolić 13, Kandus 6, Korać 25, Kristančić 1, Đerđa 3, Daneu 8, Radović 3, Đurić 5, Petričević, Dragojlović.

Plasman II grupe

2 Jugoslavija

Finale — za plasman od 1 do 8 mesta II grupa

Jugoslavija : S A D 42:104 (16:63)
Nikolić 4, Kandus, Korać 16, Kristančić, Đerđa 4, Gordić 8, Daneu 4, Petričević, Dragojlović 2, Radović 2, Đurić 2.

Jugoslavija : S S S R 61:88 (30:44)
Kristančić, Korać 8, Đurić 6, Nikolić 7, Daneu 6, Kandus 3, Petričević 11, Radović 10, Gordić 7, Dragojlović, Đerđa 3, Lokar.

Jugoslavija : Urugvaj 94:83 (43:35)
Nikolić 19, Kandus 3, Korać 38, Đerđa 3, Daneu 14, Radović 8, Đurić 9.

Plasman II grupe — od 1 do 8 mesta

3 Jugoslavija

Za plasman od 5 do 8 mesta

Jugoslavija : Poljska 95:81 (55:44)
Korać 32, Nikolić 14, Radović 11, Daneu 10, Dragojlović 8, Đurić 9, Gordić 5, Kandus 6, Kristančić.

* Rimski brojevi označavaju regate, a arapski plasman u pojedinim regatama.

Jugoslavija : Čehoslovačka 93:98/87:87 (45:38)

Nikolić 11, Kandus, Korać 29, Lokar, Kristančić, Đerđa 12, Gordić 5, Daneu 10, Petričević 6, Dragojlović, Radović 7, Đurić 13.

Plasman grupa od 5 do 8 mesta

2 Jugoslavija

Ukupni plasman

6 Jugoslavija

Najbolji strelac olimpijskog košarkaškog turnira je Radivoj Korać sa 192 postignuta koša.

Jugoslovenska ekipa je učestvovala u sastavu:

Gordić Slobodan, Daneu Ivo, Dragojlović Sreten, Đerđa Josip, Đurić Nemanja, Kandus Marjan, Korać Radivoj, Kristančić Boris, Lokar Miha, Nikolić Miodrag, Petričević Zvonimir, Radović Radovan.

MAČEVANJE

Sablja — kvalifikacije

I kolo, XII grupa

3 Vasin Aleksandar 2 pobeđe

II kolo, IV grupa

5 Vasin Aleksandar* 1 pobeda

ŽENE

Floret — kvalifikacije

I kolo, IX grupa

4 Jeftimijades Vera* 3 pobeđe

Jugoslovenska ekipa je učestvovala u sastavu:

Jeftimijades Vera, Vasin Aleksandar.

PLIVANJE

100 m — kvalifikacije

VI grupa VII grupa
4 Kocmur Janez* 58,7 7 Arneri Gojko* 1:00,5

400 m — kvalifikacije

I grupa IV grupa
3 Rogušić Veljko** 4:39,5 4 Jeger Milan** 4:41,4

1500 m — kvalifikacije

II grupa III grupa
6 Kičović Slobodan** 20:29,0 3 Rogušić Veljko** 18:51,8

100 m leđno — kvalifikacije II grupa

6 Dorčić Mihovil* 1:06,0 (novi rekord Jugoslavije)

200 m prsno — kvalifikacije II grupa

2 Perišić Đorđe 2:41,1 (rekord Jugoslavije)

Polufinale I grupa

8 Perišić Đorđe** 2:44,2

200 m leptir — kvalifikacije

III grupa V grupa
7 Radonjić Lovro* 3:00,6 6 Rogušić Veljko* 2:35,5

4 x 100 m mešovito — kvalifikacije III grupa

5 Jugoslavija** 4:25,5 (rekord Jugoslavije)
(Dorčić Mihovil, Perišić Đorđe, Rogušić Veljko, Kocmur Janez)

4 x 200 m slobodno — kvalifikacije II grupa

7 Jugoslavija** 8:49,8 (rekord Jugoslavije)
(Jeger Milan, Kičović Slobodan, Brinovec Vlado, Rogušić Veljko)

Jugoslovenska ekipa je učestvovala u sastavu:
Arneri Gojko, Brinovec Vlado, Dorčić Mihovil, Jeger Milan, Kičović Slobodan, Kocmur Janez, Perišić Đorđe, Radonjić Lovro, Rogušić Veljko, Šimenc Zlatko.

VATERPOLO

Kvalifikacije III grupa

Jugoslavija : Holandija 2:1 (1:1)
(Muškatirović, Kačić, Šimenc 1, Ježić, Žužej, Nardeli, Stanišić 1)

Jugoslavija : J. Afrika 7:1 (3:0)
(Muškatirović, Kačić, Šimenc 2, Ježić 1, Žužej 1, Nardeli 1, Sandić 2)

Jugoslavija : Australija 6:2 (3:1)
(Muškatirović, Kačić 1, Šimenc 1, Ježić, Žužej 2, Nardeli 1, Sandić 1)

Plasman III grupe

1 Jugoslavija

Polufinale II grupa

Jugoslavija : S A D 6:2 (3:1)
(Muškatirović, Kačić 1, Šimenc, Ježić 1, Žužej 2, Nardeli 2, Sandić)

Jugoslavija : Mađarska 2:1 (1:1)
(Muškatirović, Kačić, Šimenc, Ježić 1, Žužej 1, Nardeli, Sandić)

Plasman II polufinalne grupe

1 Jugoslavija

Rezultat susreta Jugoslavija : Holandija 2:1 iz kvalifikacija računa se i za polufinale.

Finale — za plasman od 1 do 4 mesta

Jugoslavija : Italija 1:2 (0:1)
(Muškatirović, Kačić, Šimenc, Ježić, Žužej, Nardeli, Sandić)
Jugoslavija : SSSR 3:4 (2:2)
(Muškatirović, Kačić 2, Šimenc, Ježić 1, Žužej, Nardeli, Sandić (Stanišić))

Plasman finalne grupe

4 Jugoslavija

(Rezultat susreta Jugoslavija : Mađarska 2:1 iz polufinala računa se i za finale).

Konačan plasman

4 Jugoslavija

Jugoslovenska ekipa je učestvovala u sastavu:

Arneri Gojko, Žužej Marjan, Ježić ing. Zdravko, Kačić Hrvoje, Muškatirović ing. Milan, Nardeli Ante, Radan Đuro, Radonjić Lovro, Sandić Mirko, Stanišić Božidar, Cipci Ivo, Čukvas Boris, Šiljak ing. Dragoslav, Šimenc Zlatko.

RVANJE

Muva

Vukov Borivoje : Frännfors (Švedska) 1:1
Vukov Borivoje : Burkard (Švajcarska) 2:0 tuš
Vukov Borivoje : Moskov (Bugarska) 2:0
Vukov Borivoje : Prvulescu (Rumunija) 0:2
Konačan plasman
7 Vukov Borivoje

Bantam

Dora Stipan : Verhoeven (Belgija) 2:0
Dora Stipan : Banihashemi (Iran) 2:0
Dora Stipan : Vesterbi (Švedska) 0:2 tuš
Dora Stipan : Karabaev (SSSR) 0:2

Konačan plasman

12 Dora Stipan

Perolaka

Gološin Vojislav : Polyak (Mađarska) 0:2 tuš
Gološin Vojislav* : Virupajev (SSSR) 0:2 tuš

Konačan plasman

22—25 Gološin Vojislav

Laka

Martinović Branko : Gheorge (Rumunija) 2:0
Martinović Branko : Freij (Švedska) 1:1
Martinović Branko : Pieh (Holandija) 2:0 tuš
Martinović Branko : Brotzner (Austrija) 2:0
Martinović Branko : Koridze (SSSR) 0:2

Konačan plasman

2 Martinović Branko — srebrna medalja

Velter

Horvat Stevan : Bayrak (Turska) 0:2
Horvat Stevan : Rolan (Argentina) 2:0 tuš
Horvat Stevan : Rizmayer (Mađarska) 2:0
Horvat Stevan : Gamarnik (SSSR) 2:0
Horvat Stevan : Schirmeyer (Francuska) 2:0
Konačan plasman
4 Horvat Stevan

Srednja

Simić Branislav (nije nastupio zbog povrede)

Jugoslovenska ekipa je učestvovala u sastavu:

Vukov Borivoje, Dora Stipan, Gološin Vojislav, Martinović Branko, Simić Branislav, Horvat Stevan.

SPORTSKA GIMNASTIKA

Ukupan pojedinačan plasman

8 Cerar Miroslav 114,25
39 Petrović Alojz 109,90
57 Čaklec Ivan 108,70
66 Lekić Milenko 108,05
71 Markulin Marcel 107,45
87 Gagić Dragan 104,45

Vratilo

5—6 Cerar Miroslav 19,400

Ekipni plasman

9 Jugoslavija 550,80

Po spravama obavezne slobodne

Vratilo	46,40	46,20	=	92,60
Razboj	45,20	45,55	=	90,75
Konj	46,30	46,30	=	92,60
Krugovi	45,50	46,25	=	91,70
Preskok preko konja	44,50	46,45	=	90,95
Parter	45,85	46,30	=	92,15
	273,75	277,05	=	550,80

ŽENE

Ukupan pojedinačan plasman

42 Kočiš Tereza 72,363
47 Bilić Mirjana 72,030
78 Pogačnik Nevenka
Jugoslovenska ekipa je učestvovala u sastavu:

MUŠKARCI: Galić Dragan, Lekić Milenko, Markulin Marcel, Petrović Alojz, Cerar Miroslav, Čaklec Ivan.

Žene: Bilić Mirjana, Kočiš Tereza, Pogačnik Nevenka.

STRELJAŠTVO

Puška velikog kalibra slobodnog izbora — kvalifikacije

I grupa		II grupa	
13 Grozdanović Vladimir	538	15 Čuk Josip	535

Finale

23 Čuk Josip	379	366	340	1.085
27 Grozdanović Vladimir	370	364	339	1.073

Pištolj, slobodan izbor — kvalifikacije

I grupa		II grupa	
11 Umek Karel	353	6 Ničić Ilija	355

Finale

22 Umek Karel	533
29 Ničić Ilija	529

Malokalibarska puška — tri stava — kvalifikacije

I grupa		II grupa	
17 Stojanović Miroslav		7 Lončar Branislav	
190 182 175 = 547		193 185 180 = 558	

Finale

21 Stojanović Miroslav	392	369	356	1.117
37 Lončar Branislav	384	379	341	1.104

Malokalibarska puška — olimpijski meč — kvalifikacije

I grupa		II grupa	
28 Čuk Josip**	379	25 Stojanović Miroslav	381

Finale

51 Stojanović Miroslav 566
Jugoslovenska ekipa je nastupila u sastavu:
Grozdanović Vladimir, Lončar Branislav, Ničić Ilija, Stojanović Miroslav, Umek Karel, Čuk Josip.

FUDBAL

Kvalifikacije I grupa

Jugoslavija : U A R 6:1 (3:0) Peskara
(Šoškić, Đurković, Jusufi, Žanetić, Roganović, Perušić, Anković, Maravić, Knez 1, Galić 1, Kostić 3)

Jugoslavija : Turska 4:0 (1:0) Firenea
(Šoškić, Đurković, Jusufi, Žanetić, Roganović, Perušić, Takač, Maravić, Galić 1, Knez 1, Kostić 2)

Jugoslavija : Bugarska 3:3 (0:0)
(Šoškić, Sombolac, Jusufi, Kozlina, Đurković, Perušić, Žanetić, Maravić, Galić 3, Knez, Kostić)

Plasman I grupe

1 Jugoslavija

Polufinale

Jugoslavija : Italija 1:1 (0:0) Napulj
(Vidinić, Sombolac, Jusufi, Kozlina, Đurković, Perušić, Žanetić, Matus, Galić 1, Knez, Kostić)

Jugoslavija se žrebom kvalifikovala u finale (0:0)

Finale

Jugoslavija : Danska 3:1 (2:0)
(Vidinić, Roganović, Jusufi, Žanetić, Đurković, Perušić, Anković, Matus 1, Galić 1, Knez, Kostić 1)

JUGOSLAVIJA JE OSVOJILA PRVO MESTO I ZLATNU MEDALJU

Jugoslovenska ekipa je nastupila u sastavu:

Anković Andrija, Bego Zvonko, Vidinić Blagoje, Galić Milan, Đurković Vladimir, Žanetić Ante, Jusufi Fahrudin, Knez Tomislav, Kozlina Ante, Kostić Borivoje, Maravić Dušan, Matus Željko, Perušić Željko, Roganović Novak, Sombolac Velimir, Takač Silvester, Šoškić Milutin.

IZVOR: Dokumentacija Saveznog zavoda za fizičku kulturu, Giochi della XVII Olimpiade, Roma MCMLX—Programma Ufficiale. O. A.

PLANINARSKI SAVEZ JUGOSLAVIJE

Planinarska organizacija u Jugoslaviji stara je preko 85 godina. Prvo planinarsko društvo osnovano je u Zagrebu decembra 1874, u Bosni i Hercegovini 1892, u Sloveniji 1893, u Srbiji 1901, u Makedoniji i Crnoj Gori tek posle Prvog svetskog rata. 1926 održan je u Zagrebu Prvi planinarski kongres, na kome je osnovan Savez planinarskih društava Kraljevine SHS. Pred Drugi svetski rat ovaj Savez je objedinjavao 11 društava sa 120 podružnica i oko 30.000 članova. Društva su raspolagala sa 114 planinarskih kuća i skloništa.

Posle rata prva planinarska društva počela su da se formiraju 1946. Pošto se u to vreme celokupna sportska i fiskulturna društvena delatnost odvijala u okviru Fiskulturnog saveza Jugoslavije (FISAJ), u njemu je bilo zastupljeno i planinarstvo. Pri republičkim fiskulturnim savezima bili su organizovani odbori za planinarstvo. Posle odluke Drugog kongresa FISAJ-a da se pristupi osnivanju posebnih sportskih i fiskulturnih saveza za pojedine grane fiskulture i sporta, 1948 osnovani su republički planinarski savezi, koji su se zatim udružili u Planinarski savez Jugoslavije.

CILJ I ZADACI Planinarskog saveza Jugoslavije su: da masovno okuplja trudbenike i omladinu i navikava ih na život i rad u planini; da savladivanjem prirodnih prepreka razvija kod članova osobine kao, naprimer, druželjublje, skromnost, upornost, prisebnost, umešnost, snalažljivost, odvažnost, spremnost i izdržljivost; da razvija njihovu ljubav prema otadžbini i vaspitava ih u duhu jačanja bratstva i jedinstva naših naroda i ostalih tekovina NOB; da se stara o razvoju i usavršavanju tehnike planinarenja, alpinistike i planinske službe spasavanja; da omogućava svojim članovima upoznavanje zemlje i ljudi u raznim krajevima.

Planinarski savez Jugoslavije daje osnovne smernice za rad planinarskih organizacija i uskladuje rad republičkih saveza, društava i svih planinara Jugoslavije. U svom radu on se povezuje sa organima narodnih vlasti i sarađuje sa društvenim i drugim sportskim organizacijama, a posebno sa Jugoslovenskom narodnom armijom. Planinarski savez svojim programom doprinosi vanarmijskom vojnom vaspitanju naroda. Naročitu pažnju posvećuje vaspitanju omladine i pionira, stvarajući na taj način svoj podmladak, zatim populariše prirodne lepote i zanimljivosti planinskih predela i život u njima putem predavanja, štampe, radija, filma, izdavačke delatnosti i drugih vidova propagandne aktivnosti; stara se o materijalnim sredstvima za podizanje planinskih domova, skloništa i bivaka; stara se o zaštiti planinarskih objekata, planinske flore i faune; organizuje posete jugoslovenskih planinara drugim zemljama i posete inostranih planinara Jugoslaviji.

ORGANIZACIJA

Osnovne planinarske organizacije su društva, koja se mogu osnivati u mestima, naseljima, stanbenim zajednicama, preduzećima i školama, svuda gde za to postoje uslovi. U većim mestima, u kojima deluje više društava, postoje gradski ili mesni savezi ili planinarski odbori. U srezovima ili geografskim područjima koja obuhvataju pojedine planinske sisteme sa većim brojem društava, osnivaju se sreski, pokrajinski i drugi savezi. Veća društva dele se na ogranke ili družine i povereništva, iz kojih se kasnije često razvijaju nova samostalna društva. U okviru društva formiraju se razne sekcije i otseci: za alpinizam, za službu spasavanja, za organizaciju izleta i pohoda, za zaštitu prirode, smučarska, foto-sekcija i dr. Društva se učlanjuju u planinarske saveze narodnih republika, a ovi u Planinarski savez Jugoslavije.

Republički planinarski savez rukovodi celokupnim radom planinarske organizacije na svojoj teritoriji. Organi planinarskog saveza narodne republike su: skupština, glavni odbor, izvršni odbor i nadzorni odbor. Skupštinu sačinjavaju delegati društava izabrani na skupštinama društava. Pri republičkim savezima postoje komisije za pojedine vrste aktivnosti kao naprimer: za alpinizam, za rad sa omladinom i pionirima, za markiranje planinskih puteva, za privrednu delatnost, za pećinarstvo i slično.

ORGANI PLANINARSKOG SAVEZA JUGOSLAVIJE su skupština, centralni odbor, izvršni odbor, nadzorni odbor i disciplinski sud.

Najviši organ Planinarskog saveza Jugoslavije je skupština. Nju sačinjavaju delegati republičkih saveza i članovi Centralnog odbora. Redovna skupština sastaje se jedanput u tri godine, a vanredna na zahtev Centralnog odbora ili najmanje dva planinarska saveza narodnih republika. Skupština daje osnovne smernice za rad planinarskih organizacija, prima, menja i tumači Statut, određuje članarinu za članove planinarskih društava i bira Centralni odbor.

Centralni odbor rukovodi radom organizacije između dve skupštine. Centralni odbor bira svog predsednika, jednog ili više potpredsednika, sekretara i članove Izvršnog odbora. Centralni odbor ima 41 člana.

Izvršni odbor se sastoji od 9 do 13 članova.

Pri Centralnom odboru postoje komisije: za organizaciona pitanja, za rad sa omladinom, za planinarske akcije, za saradnju sa bliskim i srodnim organizacijama, za planinarske objekte, za alpinizam, za planinsku (gorsku) službu spasavanja, za štampu i propagandu, za materijalno-financijska pitanja i za međunarodne odnose. Svakom komisijom rukovodi po jedan član izvršnog odbora.

ČLANSTVO. Članom planinarskog društva može postati svaki građanin Jugoslavije, a članstvo se postiže primanjem u društvo. U toku poslednjih godina broj članova je u stalnom porastu (tabele 1 i 2).

TABELA 1 — KRETANJE BROJA OSNOVNIH ORGANIZACIJA I ČLANSTVA 1952—1959.

Godina	Broj organizacija	Broj članova
1952	267	88.719
1953	343	96.356
1954	334	80.185
1955	340	85.792
1956	406	90.224
1957	310	94.211
1958	318	107.352
1959*	406	119.324

* Uračunati su samo članovi i društva koji su u potpunosti uplatili članarinu i izvršili sve članske obaveze.

Podaci: Planinarski savez Jugoslavije.

TABELA 2 — STANJE ORGANIZACIJA I ČLANSTVA PO REPUBLIKAMA 1959

Republika	Broj organizacija	Broj članova	Prosek članova u jednom društvu	Procenat članstva od broja stanovnika
Srbija	151	28.833	191	0,38
Hrvatska	70	20.708	296	0,49
Slovenija	91	49.570	545	3,13
Bosna i Hercegovina	38	10.474	275	0,31
Makedonija	38	7.430	196	0,48
Crna Gora	18	2.309	128	0,46
Ukupno	406	119.324	294	0,65

Podaci: Planinarski savez Jugoslavije.

U planinarskim organizacijama u Jugoslaviji na kraju 1959 bilo je 59,1% odraslih članova i 40,9% članova podmlatka. (U podmlatku su zastupljeni: omladinci sa 59%, a pioniri-planinari sa 41%.)

Po polu je bilo muškaraca 71,9%, a žena 28,1%.

Socijalni sastav članstva je: radnici 31,9%, (radnička omladina 12,5%), službenici 38,5%, seljaci 1,2% i školska omladina 28,4%.

DELATNOST

Između raznovrsnih oblika aktivnosti organizacija Planinarskog saveza najčešći su izleti, manji i veći pohodi, usponi i sl. Prema nepotpunoj evidenciji Saveza, osnovne planinarske organizacije sa svojim ograncima ostvaruju ukupno godišnje oko 22.000 izleta, pohoda i uspona sa po 10 učesnika prosečno. Kako usled objektivnih okolnosti ovi izleti, sem u vreme letnjih i zimskih raspusta za studente i učenike, traju prosečno tri dana, to ukupni broj dana provedenih na njima iznosi oko 700.000. Pored redovnih nedeljnih izleta, glavne prilike u toku godine za planinarske akcije predstavljaju: Dan Republike, Prvi maj, Dan mladosti, Dan borca, Dan ustanka, Nova godina i posebni planinarski praznici — Prolećni i Jesenji dan planinara.

ORIJENTACIONA TAKMIČENJA predstavljaju formu masovne planinarske aktivnosti, i u njima svake godine učestvuje veliki broj planinara. U orijentacionim takmičenjima ekipe, prilikom izvršenja zadataka, savladavaju mnogo-brojne prepreke, kreću se po nepoznatom terenu pod određenim opterećenjima i pokazuju odgovarajuća topografska znanja (čitanje karata, orijentaciju pomoću busole), snalazljivost i druge veštine i sposobnosti. Pored međudruštvenih, sreskih, regionalnih, republičkih i međuniverzitetskih, od 1960 uvodi se i savezno takmičenje, čime će se konačno oformiti sistem orijentacionih planinarskih takmičenja za prvenstvo Jugoslavije.

PLANINARSKI SLETOVI su takođe forma masovne planinarske aktivnosti. Prvi planinarski slet održan je 1951 na Kopaoniku, u okviru proslave 50-godišnjice planinarske organizacije u Srbiji. Dosad je održano šest jugoslovenskih saveznih sletova, 11 republičkih i veliki broj regionalnih, pokrajinskih, sreskih i međudruštvenih. Sletovi po svom sadržaju predstavljaju smotre snaga i dostignuća planinarskih organizacija, mobilisu članstvo i propagiraju planinarstvo. Na svim sletovima, bez obzira na to u čijoj se organizaciji održavaju, učestvuju planinari iz cele zemlje. Za mesto sleta biraju se najlepši i najinteresantniji planinski masivi, koji su uz to vezani za značajne istoriske događaje, te okupljanje planinara na njima pruža mogućnost ne samo za međusobno upoznavanje, već i za organizovanje zanimljivih izleta, pohoda i uspona na vrhove, za posećivanje znamenitih istorijskih mesta itd. Na saveznom i republičkim sletovima prosečno učestvuje od 3.000 do 5.000 planinara, a na lokalnim od 500 do 2.000. Sletovi uvek privuku i veliki broj stanovnika iz bliže i dalje okoline sletišta.

Sličnu formu masovnog upražnjavanja planinarske aktivnosti predstavljaju i brojni sabori i smotre. Na njima obično učestvuje više društava koja se međusobno takmiče. Pored takmičenja u planinarskim disciplinama, na saborima se organizuju i razne priredbe sa kulturno-zabavnim programom. Smotre organizuje najčešće jedno društvo u svom okviru i na njima se ogleda opremljenost članstva, njihova sposobnost i spremnost za izvršenje zadataka i slično.

LOGOROVANJA I TABOROVANJA. Svi republički savezi, regionalne i sreske organizacije i veliki broj društava, pored sletova, organizuju svake godine letnja i zimska logorovanja i taborovanja. Na njima, pored članova planinarskih društava, učestvuju i oni koji nisu učlanjeni, naročito iz redova omladine, i predstavljaju potencijalno novo članstvo.

PLANINARSKA TRANSVERZALE različitog stepena predstavljaju poseban vid aktivnosti planinarskih organizacija. Prva transversala ustanovljena je u Sloveniji, a danas ih već ima po celoj zemlji. One obuhvataju bilo samo jedan veći planinski masiv ili čitav sistem masiva koji se protežu preko teritorije nekoliko republika.

Najznačajnije su »Slovenačka transversala« koja obuhvata Kamniške i Julijske Alpe i deo Karavanki, »Ustanička« koja obuhvata valjevske, šumadske i podrinske

planine, »Kopaonička« koja se proteže istoimenom planinom i »Prokletijska« koja obuhvata cele Prokletije.

Kretanje transversalom predstavlja savlađivanje određene planinske trase sa posetom određenih punktova u njoj, sa usponima na sve vrhove, posetom planinskih domova i raznih značajnih prirodnih i istorijskih mesta. Učesnici moraju podneti dokaze i voditi dnevnik. Kretanje transversalama različitog sistema, za čije je savlađivanje potrebno od 3 do 20 dana, među planinarima je veoma popularno i sve se više razvija, tako da veliki broj članova u tome provodi praznike i godišnji odmor.

ALPINIZAM predstavlja vrhunski oblik planinarenja. Ova vrsta planinarske aktivnosti upražnjava se u Sloveniji još od početka XIX stoleća, a od 1921 godine ima organizovan oblik. U ostalim republikama, izuzev Makedonije i Crne Gore,¹ alpinizam se organizovano počeo razvijati pre deset godina. Pri sreskim i gradskim planinarskim savezima, gde je za to bilo uslova, formirani su alpinistički oseci. Na početku 1960 u Jugoslaviji je bilo 35 alpinističkih oteka. Alpinisti su osvojili i preplezali sve veće stene u jugoslovenskim planinskim masivima i u većini potpuno ovladali alpinističkom tehnikom (tabela 3)

TABELA 3 — BROJNO STANJE I AKTIVNOST ALPINISTIČKIH OTEKA PO REPUBLIKAMA

Republika	Broj oteka	Broj članova i pripravnika	Broj izvršenih alpinističkih uspona 1950—1959
Slovenija	20	606	24.521
Hrvatska	8	158	2.000
Srbija	3	81	882
Bosna i Hercegovina	4	29	563

Podaci: Planinarski savez Jugoslavije (nepotpuna evidencija).

Jugoslovenski alpinisti su se istakli i u savlađivanju veoma teških uspona u mnogim planinskim masivima Evrope, Afrike, Azije i Amerike, čime su stekli iskustvo i pravo da se ogledaju i u osvajanju najtežih i najviših vrhova sveta. Tu, pored ostalih, spadaju usponi u masivu Mon Blana u Centralnim Alpima, Karpatima u Rumuniji i Bugarskoj, Vedijasu u Turskoj, Austriskim Alpima, Dolomitima u Italiji, Kavkazu u SSSR, Švajcarskim Alpima, Kilimandžaru u Africi i dr. Sredinom 1960 jedna jugoslovenska ekspedicija od pet članova osvojila je vrh Trisul, na Himalajima. U toku avgusta i septembra jedna ekspedicija Alpinističkog oteka Beograda osvojila je nekoliko vrhova u Švajcarskim i Francuskim Alpima, među kojima Monte Roza, Marterhorn, Levek, Izabelu i dr., a jedna ekipa alpinista iz Sremskih Karlovaca je u septembru napravila uspešan uspon u masivu Mon Blana.

PLANINSKA (GORSKA) SLUŽBA SPASAVANJA, koja je organizovano počela rad 1912 u Sloveniji, razvijala se uporedo sa alpinizmom. Služba se iz Slovenije proširila i na ostale republike. U njenim redovima se nalaze najbolji domaći alpinisti. Ona interveniše ne samo u nesrećnim slučajevima koji zadese planinare i alpiniste, već i u svim nesrećnim slučajevima prouzrokovanim elementarnim nepogodama u planinskim predelima i kao takva ima karakter javne službe. Služba spasavanja je dosada intervenisala svake godine prosečno u 100 slučajeva, od kojih u najvećem delu sa uspehom.

PEČINARSTVO (ŠPILJARSTVO) predstavlja poseban oblik planinarske aktivnosti. U većem broju planinarskih društava postoje danas pećinske sekcije, čiji se članovi, pored redovnog planinarenja, bave spuštanjem u neispitane pećine i ponore u cilju njihovog proučavanja, primenjujući pri tome u znatnoj meri alpinističku veštinu. Doprinos planinara-pećinara u proučavanju pećina i ponora naše zemlje je vrlo značajan i oni aktivno učestvuju i u radu speleoloških ustanova.

¹ U Makedoniji i Crnoj Gori ne postoje alpinistički oseci.

SMUČARSTVO je veoma razvijeno među planinarima i predstavlja jedan od glavnih oblika zimskog planinarenja. Najveći broj planinarskih društava ima smučarske sekcije, koje su vrlo aktivne. U tom pogledu ostvarena je živa saradnja između Planinarskog i Smučarskog saveza. U Srbiji i Crnoj Gori planinarsko-smučarski savezi deluju kao jedinstvena organizacija, odnosno čine jedan savez.

PLANINARSKI OBJEKTI (domovi, kuće i skloništa), predstavljaju materijalnu bazu za upražnjavanje planinarenja. Takvih objekata na početku 1960 bilo je 340 i nalaze se po gotovo svim planinskim masivima u zemlji. U Sloveniji ih ima 162, Srbiji 64, Hrvatskoj 47, Bosni i Hercegovini 39, Makedoniji 22 i u Crnoj Gori 6. U njima ima oko 11.000 ležaja. Osim toga, planinarske organizacije raspolažu znatnim fondom šatora, koji omogućava održavanje velikog broja letnjih i zimskih logorovanja, sletova itd. (tabela 4).

TABELA 4 — KRETANJE BROJA POSETILACA PLANINARSKIH OBJEKATA 1955—1958

Godina	Broj posetilaca	Indeks
1955	857.500	100
1956	968.950	113
1957	1.046.150	122
1958	1.350.000	157

Podaci: Planinarski savez Jugoslavije (nepotpuna evidencija).

Između planinarskih objekata po svim važnijim planinskim masivima postoje planinski putevi, staze i pravci, koji su markirani uslovnim putnim znacima, tablama, putokazima i drugim oznakama. Ovi putevi i markacije imaju veliki značaj za razvijanje planinarstva i planinskog turizma kod nas.

PUBLIKACIJE. Planinarske organizacije Jugoslavije izdaju više časopisa i povremenih publikacija: »Planinski vesnik« (izlazi u Ljubljani od 1895); »Naša planina« (Zagreb od 1949), »Kroz planine« (Beograd od 1951), »Speleolog«, časopis pećinarske sekcije DP »Željezničar« iz Zagreba, kao i veliki broj lokalnih listova, biltena i vesti planinarskih društava, sreskih i republičkih saveza. Planinarski savez Jugoslavije izdaje od 1958 službeni »Bilten PSJ«. Izdat je i veliki broj knjiga, priručnika, uputstava, opisa uspona, pohoda, planina i predela, kao i knjiga i brošura iz oblasti pomoćnih planinskih znanja, poznavanja planinske prirode, zaštite prirode i dr. Među najznačajnija novija izdanja spada

reprezentativni priručnik »Vodič po planinarskim domovima Jugoslavije«.

Snimljen je i veći broj planinarskih filmova, kao »Borba sa strminom«, »Reševalci«, »Naši planinari«, »Slet na Prokletijama«, »Sutjeska« i drugi.

FINANSIRANJE. Planinarske organizacije finansiraju se iz prihoda od članarine i različitih aktivnosti (73%) i dotacija za pokriće dela funkcionalnih rashoda (27%). Članarina, koja po jednom odraslom članu iznosi godišnje prosečno 200 din., predstavlja oko 99% sopstvenih prihoda organizacije, dok prihodi od takmičenja i drugih aktivnosti predstavljaju samo 1%. Od ukupnih dotacija koje društvena zajednica daje kao pomoć organizacijama za fizičku kulturu, na Planinarski savez otpada 9%. U dotacijama planinarskim organizacijama učestvuju: Federacija i republike sa oko 44%, sreski i opštinski narodni odbori sa oko 17%, privredne organizacije sa 12%, organizacije za fizičku kulturu sa 13%, sindikalne organizacije i druge organizacije sa 7% i ostali sa 7%.

MEĐUNARODNE VEZE

Planinarski savez Jugoslavije je član Međunarodne unije alpinističkih organizacija (UIAA), čije je sedište u Ženevi. U okviru Unije, Planinarski savez Jugoslavije nastoji, naročito poslednjih godina, da se uspostave što širi međunarodni odnosi planinara i planinarskih organizacija i da se sprovede princip univerzalnosti Unije bez ikakvih diskriminacija. Predstavnik Jugoslavije je član Izvršnog komiteta Unije, a Planinarski savez Jugoslavije je član nekoliko komisija Unije za specijalna pitanja; predsednik komisije za zaštitu prirode je predstavnik Jugoslavije. 29. maja 1960 održana je Generalna skupština Unije na Jahorini. Na njoj su učestvovali predstavnici 31 planinarske organizacije iz 22 zemlje. Jugoslovenski predstavnik je na skupštini podneo referat o zaštiti prirode.

Između Planinarskog saveza Jugoslavije i drugih nacionalnih planinarskih organizacija-članica Unije, kao i nekih koje to još nisu, postoji dosta živa razmena planinara, mada još nije takva kakva bi mogla i trebalo da bude.

IZVOR: Dokumentacija Centralnog odbora Planinarskog saveza Jugoslavije; Dokumentacija Saveznog zavoda za fizičku kulturu; Čolić Dušan: »Rad i problemi Planinarskog saveza Jugoslavije«, Beograd 1959; Kurepa Bogdan: »O zgradnji planinarskih objekata«, Beograd 1959; Kušić Rade: »Planinarstvo i njegov razvoj u našoj zemlji«, Beograd 1955; »Vodič po planinarskim domovima Jugoslavije«, Beograd 1958.

D. Č.

MEĐUNARODNI UGOVORI ZAKLJUČENI U PRVOJ POLOVINI 1960¹

DVOSTRANI (BILATERALNI) UGOVORI

TRGOVINSKI, PLATNI I FINANSISKI SPORAZUMI

AVGANISTAN

Sporazum o trgovinskoj i privrednoj saradnji, potpisan u Kabulu 30 decembra 1959.

Platni sporazum, potpisan u Kabulu 30 decembra 1959.

FRANCUSKA

Sporazum o uvozu francuskih knjiga, novina, časopisa, filmova, ploča i učila, potpisan u Beogradu 28 maja 1960.

INDIJA

Sporazum o kreditima, potpisan u Nju Delhiju 21 januara 1960.

Trgovinski i platni sporazum, potpisan u Nju Delhiju 21 januara 1960.

ITALIJA

Dodatni protokol ka Sporazumu o lokalnoj razmeni između pograničnih zona Gorica—Videm i Sežana—Nova Gorica—Tolmin od 31 marta 1955, potpisan u Beogradu 10 marta 1960.

Dodatni protokol ka Sporazumu o lokalnoj razmeni pograničnih zona Trsta s jedne strane i Buja, Kopra, Sežane i Nove Gorice s druge strane od 31 marta 1955, potpisan u Beogradu 10 marta 1960.

Dopunski protokol uz Trgovinski sporazum od 10 marta 1955, potpisan u Beogradu 10 marta 1960.

KINA

Protokol o robnoj razmeni za 1960, potpisan u Beogradu 25 marta 1960.

MAĐARSKA

Zapisnik o radu Mešovite komisije uspostavljene članom 5 Trgovinskog sporazuma (1956), potpisan u Beogradu 19 maja 1960.

NEMAČKA DEMOKRATSKA REPUBLIKA

Protokol o isporukama ranog povrća iz FNRJ u Nemačku Demokratsku Republiku, potpisan u Berlinu 10 maja 1960.

Protokol o radu Mešovite komisije uspostavljene članom 12 Sporazuma o robnoj razmeni i razmeni usluga u godinama 1960—1962, potpisan u Berlinu 10 maja 1960.

Protokol o dopunskim isporukama robe za 1960, potpisan u Berlinu 10 maja 1960.

PAKISTAN

Trgovinski sporazum, potpisan u Karačiju 4 februara 1960.

POLJSKA

Zapisnik o radu Mešovite komisije uspostavljene članom 6 Trgovinskog sporazuma od 12 februara 1955, potpisan u Beogradu 12 februara 1960.

Zapisnik o razgovorima Mešovite komisije za primenu Dugoročnog sporazuma o robnoj razmeni u godinama 1961—1965, potpisan u Beogradu 10 maja 1960.

RUMUNIJA

Protokol o robnoj razmeni za 1960, potpisan u Beogradu 28 januara 1960.

SAVEZ SOVJETSKIH SOCIJALISTIČKIH REPUBLIKA

Protokol o robnoj razmeni za 1960, potpisan u Beogradu 30 januara 1960.

SJEDINJENE AMERIČKE DRŽAVE

Sporazum o plaćanju transportnih troškova po primanjima na osnovu ugovora sa CARE-om, u godinama 1960—1961, potpisan u Beogradu 22 januara 1960.

Sporazum o uslovima za kupovinu industriskih viškova, potpisan u Beogradu 22 januara 1960.

Sporazum sa CARE-om o isporuci mleka u prahu i pšeničnog brašna, potpisan u Njujorku 31 januara 1960.

¹ Vidi: »Međunarodni ugovori zaključeni u drugoj polovini 1959«, »Jugoslovenski pregled«, 1959, str. 500—502 (58—60). Iz tehničkih razloga u tom pregledu nisu mogli biti obuhvaćeni svi ugovori zaključeni u drugoj polovini 1959, pa se daju ovde.

Sporazum sa Chase Manhattan Bank, Njujork, o službi finansijskog agenta u vezi s ponudom FNR Jugoslavije za regulisanje obaveza po izvesnim dolarskim obveznicama, potpisan u Njujorku 30 marta 1960.

Sporazum o isporuci poljoprivrednih viškova u vrednosti 18,8 miliona dolara, potpisan u Beogradu 3 juna 1960.

ŠPANIJA

Platni sporazum na nivou banaka, potpisan u Parizu 26 februara 1960.

TURSKA

Trgovinski i platni sporazum, potpisan u Ankari 31 decembra 1959.

VELIKA BRITANIJA

Sporazum o uvozu knjiga i filmova, potpisan u Beogradu 12 aprila 1960.

Usaglašeni zapisnik o redovnim trgovinskim pregovorima, potpisan u Londonu 15 juna 1960.

NAUČNO-TEHNIČKA SARADNJA

AVGANISTAN

Sporazum o naučno-tehničkoj saradnji, potpisan u Kabulu 29 decembra 1959.

BUGARSKA

Zapisnik sa V Zasedanja Komisije za naučno-tehničku saradnju, potpisan u Beogradu 27 aprila 1960.

FRANCUSKA

Zapisnik sa VIII Zasedanja Mešovitog komiteta za privrednu saradnju, tehničku pomoć, potpisan u Beogradu 12 maja 1960.

INDIJA

Sporazum o naučno-tehničkoj saradnji, potpisan u Nju Delhiju 21 januara 1960.

POLJSKA

Protokol sa V Zasedanja Mešovite komisije za naučno-tehničku saradnju, potpisan u Beogradu 30 januara 1960.

SARADNJA NA POLJU SAOBRAĆAJA, VODOPRIVREDE, HIDROTEHNIKE, RIBARSTVA

ALBANIJA

Protokol sa III Redovnog zasedanja Mešovite komisije za vodu-privredu, potpisan u Beogradu 30 aprila 1960.

AUSTRIJA

Zapisnik sa sastanka PTT uprava, potpisan u Beogradu 10 aprila 1960.

AVGANISTAN

Sporazum o vazdušnom saobraćaju, potpisan u Beogradu 7 januara 1960.

BELGIJA, HOLANDIJA, LUKSEMBURG

Sporazum o primeni pomorske klauzule na zemlje Beneluksa, postignut razmenom nota od 30 januara 1960.

GRČKA

Zapisnik sa I Zasedanja Mešovite komisije za vodoprivredu, potpisan u Solunu 28 februara 1960.

ITALIJA

Sporazum o produženju važnosti Sporazuma o ribarenju italijanskih ribara u jugoslovenskim vodama od 28 novembra 1958, postignut razmenom nota od 30 aprila 1960.

Zapisnik sa sastanka PTT uprava, potpisan u Rimu 2 maja 1960.

LUKSEMBURG

Sporazum o vazdušnom saobraćaju, potpisan u Beogradu 6 februara 1960.

MAĐARSKA

Zapisnik sa V Zasedanja Komisije za vodoprivredu, potpisan u Budimpešti 29 juna 1960.

NEMAČKA DEMOKRATSKA REPUBLIKA

Sporazum o vazdušnom saobraćaju, potpisan u Beogradu 6 februara 1960.

SUDAN

Sporazum o osnivanju Mešovite brodske kompanije, potpisan u Kartumu 12 aprila 1960.

VELIKA BRITANIJA

Sporazum o putnim ispravama posada aviona civilnog vazduhoplovstva, postignut razmenom nota od 24 marta 1960.

SARADNJA NA POLJU NAUKE, KULTURE I PROSVETE

BUGARSKA

Plan kulturne saradnje za 1960, potpisan u Sofiji 29 decembra 1960.

Dogovor o naučnoj saradnji između Komisije za kulturne veze sa inostranstvom FNRJ i Bugarske akademije nauka, potpisan u Sofiji 21 juna 1960.

ČEHOSLOVAČKA

Plan realizacije sporazuma o kulturnoj saradnji za 1960, potpisan u Pragu 14 marta 1960.

GRČKA

Plan kulturne saradnje za 1960, potpisan u Atini 8 marta 1960.

INDIJA

Sporazum o odnosima na polju kulture, potpisan u Nju Delhiju 11 maja 1960.

IRAK

Program izvršenja Konvencije na polju prosvete, nauke i kulture, potpisan u Beogradu 3 januara 1960.

MAĐARSKA

Plan kulturne saradnje za 1960, potpisan u Budimpešti 7 decembra 1959.

MEKSIKO

Sporazum o kulturnoj saradnji, potpisan u Meksiku 26 marta 1960

POLJSKA

Plan realizacije Sporazuma o kulturnoj saradnji u godinama 1960—1961, potpisan u Varšavi 15 februara 1960.

Dogovor o naučnoj saradnji između Saveta za naučni rad FNRJ i Poljske akademije nauka, potpisan u Varšavi 30 maja 1960.

SAVEZ SOVJETSKIH SOCIJALISTIČKIH REPUBLIKA

Protokol o planu kulturne i naučne saradnje za 1960, potpisan u Moskvi 23 januara 1960.

SJEDINJENE AMERIČKE DRŽAVE

Sporazum o korišćenju dinarskih sredstava Sjedinjenih Američkih Država za prevodenje američkih autora u Jugoslaviji, potpisan u Beogradu 31 maja 1960.

SUDAN

Sporazum o kulturnoj saradnji, potpisan u Kartumu 7 februara 1960.

GRANIČNA PITANJA

ALBANIJA

Zapisnik sa X Redovnog zasedanja Glavne mešovite komisije za granične incidente, potpisan u Tirani 30 maja 1960.

AUSTRIJA

Sporazum o saradnji na polju zaštite bilja, potpisan u Beogradu 18 marta 1960.

Dodatni sporazum uz Sporazum o uređenju pograničnog prometa od 19 marta 1953, potpisan u Beogradu 18 marta 1960.

Protokol sa V Zasedanja Mešovite komisije za obnovu graničnih oznaka i uređenje granice, potpisan u Mariboru 21 maja 1960.

BUGARSKA

Zapisnik sa sastanka veterinarskih službi u cilju određivanja zajedničkih mera radi suzbijanja slinavke i šapa i nekih drugih stočnih zaraza, potpisan u Beogradu 26 februara 1960.

GRČKA

Zapisnik sa I Redovnog zasedanja Stalne mešovite komisije uspostavljene članom 25 Sporazuma o pograničnom prometu od 18 juna 1959, potpisan u Solunu 16 februara 1960.

Zapisnik I Zasedanja Stalne mešovite pogranične komisije i pravila o proceduri rada Mešovite komisije, usvojena 15 marta 1960.

MAĐARSKA

Zapisnik sa XV Redovnog zasedanja Glavne mešovite komisije za granične incidente, potpisan u Budimpešti 12 aprila 1960.

RUMUNIJA

Protokol o primeni zajedničkih mera protiv unošenja stočnih bolesti, a naročito slinavke i šapa, potpisan u Bukureštu 19 decembra 1959.

Zapisnik I Redovnog zasedanja Mešovite komisije za čuvanje, održavanje, obnovu i zaštitu graničnih oznaka, potpisan u Temišvaru 18 aprila 1960.

SPORAZUMI IZ OSTALIH OBLASTI

AUSTRIJA

Sporazum o uzajamnom priznavanju i izvršenju odluka izbranih sudova i poravnjanja zaključenih pred izbranim sudovima u trgovačkim stvarima, potpisan u Beogradu 18 marta 1960.

Konzularna konvencija, potpisana u Beogradu 18 marta 1960.

GRČKA

Zapisnik I Zasedanja Mešovite komisije za razvoj turizma, potpisan u Beogradu 10 marta 1960.

ITALIJA

Sporazum o prenosu posmrtnih ostataka palih u toku II Svetskog rata, potpisan u Beogradu 12 februara 1960.

MAĐARSKA

Sporazum o povezivanju elektroenergetskih sistema dalekovodom između trafostanica Subotica—Szeged, potpisan u Beogradu 7 marta 1960.

Ugovor o uzajamnom pravnom saobraćaju, potpisan u Beogradu 7 maja 1960.

POLJSKA

Protokol o planu saradnje u oblasti zdravstvene zaštite u 1960, potpisan u Beogradu 2 februara 1960.

Ugovor o pravnom saobraćaju u građanskim i krivičnim stvarima, potpisan u Varšavi 6 februara 1960.

Sporazum o saradnji na polju veterinarstva, potpisan u Varšavi 5 maja 1960.

RUMUNIJA

Zapisnik sa VI Zasedanja Mešovite komisije za rukovođenje i koordiniranje radova na uređenju Dunava u sektoru Đerdapa, potpisan 20 aprila 1960 u Bukureštu.

VIŠESTRANI (MULTILATERALNI) UGOVORI

Aranžman o učešću FNRJ u radu Biroa OEEC za naučne i tehničke kadrove, potpisan u Parizu 23 decembra 1959 (Rs. br. 57, 31 maj 1960).²

Protokol sa zasedanja Mešovite komisije za primenu Sporazuma o ribarenju u vodama Dunava između FNRJ, Bugarske, Rumunije i SSSR-a, potpisan u Moskvi 28 aprila 1960.

Carinska konvencija o međunarodnom prevozu robe na osnovu TIR karneta, Ženeva 15 januara 1959 (Rs. br. 13, 16 februar 1960).

Konvencija o obrazovanju saveta za carinsku saradnju, Brisel 15 decembra 1950 (Rs. br. 4, 16 februar 1960).

Deklaracija o izgradnji velikih puteva za međunarodni saobraćaj, Ženeva 16 septembar 1950 (Rs. br. 3, 16 februar 1960).

Sporazum između Međunarodne agencije za atomsku energiju i Komisije za nuklearnu energiju FNRJ o saradnji na izvođenju dozimetskog eksperimenta (Rs. br. 56, 31 maj 1960).

M. L.

² Oznaka »Rs. br.« i datum označavaju pod kojim brojem i kad je Savezno izvršno veće ratifikovalo ugovor.

SADRŽAJ 1960

DRUŠTVENO I DRŽAVNO UREĐENJE

Akti republičkih izvršnih veća	4—10
Društveno upravljanje stanbenim zgradama.....	45—48
Žene u organima narodne vlasti i društvenog samoupravljanja	48—51
Opšta politika Saveznog izvršnog veća i njena ostvarenja u 1959 ..	93—107
Organizacija i rad Saveznog izvršnog veća u 1959	107—109
Republičke narodne skupštine 1—4; 52; 110—111; 194—196; 245—249; ..	297—300
Sednice Saveznog izvršnog veća 51; 111—112; 196—197; 249—250; ..	356
Spoljnotrgovinska arbitraža	189
Ocenjivanje javnih službenika	190—192
Matična služba	192—193
Sednice Savezne narodne skupštine 193—194;	243—244
VII Godišnja skupština Stalne konferencije gradova	197—198
Poruka predsednika Tita povodom desetogodišnjice radničkog samoupravljanja	239
Propisi narodnih odbora	240—243
Zaštita ličnosti i prava građana u krivičnom postupku	287—293
Nova organizacija uprave narodnih odbora	293—297
Političko-teritorijalna podela	343—348
Političko-teritorijalne jedinice 1960 ..	349—355

POLITIČKE I DRUŠTVENE ORGANIZACIJE

Socijalistički savez radnog naroda Jugoslavije	53—58
Proslava 40-godišnjice KPJ i SKOJ-a u jubilarnoj 1959 godini	59—62
Aktivnost Narodne omladine Jugoslavije	113—117
Jugoslovenska liga za mir, nezavisnost i ravnopravnost naroda	117—118
V Kongres Socijalističkog saveza radnog naroda Jugoslavije	141—162
Sindikati prosvetnih i naučnih radnika Jugoslavije	251—254
Aktivnost Saveza studenata Jugoslavije	301—304
Sindikati službenika državnih ustanova Jugoslavije	357—363
Aktivnost Saveza inženjera i tehničara Jugoslavije (1957—1960)	363—366

PRIVREDA

Raspodela ukupnog prihoda privrednih organizacija	11—15
Vinogradarstvo	16—20
Ribarstvo	21—24
Privreda u 1959 godini	63—68
Privreda u prvom tromesečju 1960 ..	163—166
Proizvodnja drvnih ploča	166—168
Poljoprivredna proizvodnja poslednjih godina	199—206
Stočarstvo 1957—1959	206—210

Udruživanje i poslovna saradnja u privredi	255—258
Proizvodnja i potrošnja električne energije	259—262
Tržište poljoprivrednih proizvoda ..	305—315
Prvi rezultati popisa individualnih poljoprivrednih gazdinstava	315—318
Ishrana stanovništva	367—374
Industrijsko bilje	375—382

SOCIJALNA POLITIKA I NARODNO ZDRAVLJE

Služba inspekcije rada i zaštita rada ..	25—27
Jugoslavija i Svetska zdravstvena organizacija	27—18
Zdravstvena služba u 1959	69—70
Kadrovi službe socijalnog osiguranja ..	70—71
Suzbijanje endemskog sifilisa	71—72
Prava i zaštita bivših boraca	119—123
Zaštita dece i omladine	124
Savezni institut za rehabilitaciju	169—170
Zdravstveno osiguranje poljoprivrednih proizvođača	263—265
Sprovođenje penzijskog osiguranja ..	265—266

KULTURA

Radnički univerziteti 1957—1959 ..	29—32
Institut društvenih nauka	32—34
Ekonomski fakulteti	73—75
Strani studenti u Jugoslaviji	75—76
Učeničke zadruge u osnovnoj školi ..	125—128
Festival jugoslovenskog dokumentarnog i kratkometražnog filma	128
Poljoprivredni fakulteti	171—173
Slobodne aktivnosti učenika u osnovnoj školi	174—176
Gimnazija u novom školskom sistemu	211—213
Narodno pozorište u Beogradu	213—216
V Jugoslovenske pozorišne igre	216
»Sterijino pozorište«	267—270
Reforma visokog školstva	271—272
Zajednice učenika u školama i domovima	273
Ogledne osnovne škole	273
Jugoslovenska kinematografija u 1959	273—276
Obrazovanje stručnih kadrova	319—324
Delatnost narodnih univerziteta	325—327
Školske ustanove i objekti	327—330
Dečji listovi i časopisi 330—332; ..	385—386
Sedmi festival jugoslovenskog filma ..	332
Repertoar profesionalnih pozorišta ..	383—384
XI Dubrovačke letnje igre	384—385
Đački listovi i časopisi u školama ..	385—386

FIZIČKA KULTURA I NARODNA TEHNIKA

Fudbal u Jugoslaviji	77—79
Međunarodna takmičenja jugoslovenskih sportista u 1959	79—84
Državna prvenstva u 1959	129—132

Učešće jugoslovenskih sportista na olimpijskim igrama	217—220
Atletika	387—390
Rezultati jugoslovenskih sportista na XVII Olimpijskim igrama	391—393
Planinarski savez Jugoslavije	394—396

SPOLJNA POLITIKA

Stavovi Jugoslavije o pitanju konferencije na vrhu	35—37
Učešće Jugoslavije na XIV Zasedanju Generalne skupštine UN	37—44
Jugoslavija i Organizacija UN za ishranu i poljoprivredu (FAO)	85—88
Poseta ministra inostranih poslova Kube Raula Roa Garsija	89
Diplomatsko-konzularna predstavništva	89—92
Bilateralni odnosi u 1959	133—134
Jugoslavija i Austrija	135—138
Poseta potpredsednika SIV-a Mijalka Todorovića Grčkoj	138—139
Poseta ministra inostranih poslova Republike Austrije dr Bruna Krajskog	139—140
Jugoslavija i zemlje Severne Afrike ..	177—180
Delatnost Jugoslavije u Ujedinjenim nacijama i regionalnim organizacijama UN	180—181
Jugoslavija i Organizacija Ujedinjenih nacija za prosvetu, nauku i kulturu (UNESCO)	182—188
Poseta potpredsednika Republike Indonezije Sukarna	188
Jugoslavija i zemlje Latinske Amerike ..	221—236
Poseta državnog sekretara za inostrane poslove Koče Popovića nekim zemljama Azije i Afrike ..	236—238
Poseta ministra inostranih poslova Belgije	238
Učešće Jugoslavije u radu Interparlamentarne unije	277—282
Jugoslavija na XV Zasedanju ECE	282—284
Poseta potpredsednika Ujedinjene Arapske Republike Gamala Abdela Nasera	284—285
Poseta ministra inostranih poslova Holandije	286
Jugoslavija i Ujedinjena Arapska Republika	333—339
Poseta potpredsednika Ministarskog saveta Grčke Konstantina Karamanlisa	339—340
Poseta potpredsednika vlade Republike Sudana Ferika Ibrahima Abuda ..	340—341
Poseta državnog potsekretara u Ministarstvu inostranih poslova SAD ..	341
Poseta prvog ministra vlade Republike Indonezije Džuande Kartavijaje	341—342
Međunarodni ugovori zaključeni u prvoj polovini 1960	397—398

»Jugoslovenski pregled« izlazi u mesečnim sveskama.
Godišnja pretpata 6.000 dinara / Redakcija: Nušićeva 9 / tel. 38-671/271
Administracija: Ulica Kosmajka 7 / tel. 22-778 / pošt. fah 62 / Beograd.

Tekući račun kod Narodne banke br. 101—14
2—645

Štampa: Beogradski grafički zavod, Beograd.

